

T.C.
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME MBA

**YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜNE GİRİŞİ**

Yüksek Lisans Tezi

ÇAĞLAR KARACAOĞLAN

Danışman: Dr. Birgül ŞAKAR

İstanbul, 2011

ÖZET

Günümüzde, hızla gelişen teknolojinin ve globalleşmenin etkisiyle uluslararası finansal piyasalar yeniden şekillenmiştir. Küreselleşme olgusuyla birlikte 1980 sonrasında birçok ülkede finansal liberalizasyon süreci yaşanmaya başlamıştır. Türkiye 24 Ocak 1980 istikrar kararlarıyla beraber finansal liberalizasyon sürecine dahil olmuş ve 1989 yılında istikrar kararlarının devamı niteliğinde olan düzenlemelerle, süreç içinde hızla yol almaya başlamıştır.

Uygulanan liberal politikalar sonucu bankacılık sektöründeki küreselleşmeye ayak uydurulmuş, yabancı bankaların Türkiye'ye gelişleri hız kazanmıştır. 1990'lı ve 2000'li yıllardaki gelişmeler ve yaşanan krizler bankacılık sisteminin mali bünyesinin bozulmasına neden olmuştur. Ancak; 2001 yılında "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ve "Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı"nın uygulamaya konulmasıyla, Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesi ve buna bağlı olarak bankacılık sektörünün küreselleşme hareketlerini takip etmesi sağlanmıştır.

Tüm yapılan bu düzenlemeler, AB ikili ilişkilerinin daha iyi bir seviyeye gelmesi, büyüme trendinin yakalanması sonucu, yabancı bankaların Türkiye'ye ilgisi her geçen gün artmakta ve halen devam etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, bankacılık sektöründe, artan yabancı yatırımların sektöre ve ekonomiye etkilerini ortaya koymaktır. Çalışmanın birinci bölümünde, önce Osmanlı Devletinin bankacılıktaki gecikmesi, ardından Türk Bankacılık Sektörünün tarihsel gelişimi ve son olarak 2001- 2011 arası bankacılık sistemindeki gelişmeler ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, yabancı sermayeli bankaların Türk devletlerindeki doğuşu ve gelişimi, yabancı bankaların Türkiye'yi tercih sebepleri ve sektörde çokuluslu bankalar ile ilgili yasal düzenlemeler incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise; yabancı sermayeli bankaların makroekonomik sisteme etkileri yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Bankacılık, Finansal Liberalizasyon, Türkiye’de Yabancı
Bankacılık

ABSTRACT

Today, international markets are reshaped by the effect of rapidly evolving technology and globalization. With the phenomenon of globalization, there has been the process of financial liberalization in many countries after 1980. Turkey with the decisions of stability 24 January 1980, has been involved in the process of financial liberalization and has begun to take its way in the process with the arrangements that made in 1989.

The result of applied liberal policy, globalization in the banking sector has started, arrival of foreign banks has gained momentum in Turkey. Crises that occurred in the 1990s and 2000s, has led to deterioration of the financial structure of the banking system. However, in 2001, "Strong Economy Transition Program" and "Banking Restructuring Program" through the introduction of Turkey's economy and its integration with the world economy; as a result of this; the banking sector has been followed the globalization movements.

All of these arrangements, bilateral relations between the EU coming to a better level, as a result of growth trend, foreign banks' interest in Turkey is increasing every day and stil continue.

The purpose of this study is to set forth the effects of the foreign investments, which have increased in the banking sector, to the sector and economy.

In the first chapter of the thesis, firstly ; The delay of bank system in Ottoman , after the historical improvement of Turkish Bank Sector and lastly the events of bank system between 2001- 2010, have been taken in hand.

In the second chapter of the thesis, The beginning of foreign banking in Turkish governments and improvement, foreign banks' reason of choosing the Turkey and Law of order about multi- national bank have been investigated.

Final chapter of the thesis; the effects of foreign banks to the macroeconomic system have been taken place.

Keywords: Banking, Financial Liberalization, Foreign Banks in Turkey.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK TARİHİ

1.1 OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN GERİLEME SÜRECİ	3
1.1.1. Bankacılıktaki Gecikme	3
1.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
1.2.1. Osmanlı Dönemi (1847-1923)	4
1.2.2. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)	10
1.2.3. Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944)	12
1.2.4. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960).....	16
1.2.5. Planlı Dönem (1960-1980)	18
1.2.6. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981- 2001)	23
1.2.7. Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2007)	32
1.3. 2001- 2011 ARASI TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ.....	35
1.3.1. 2001 – 2004 Arası Türk Bankacılık Sistemi.....	35
1.3.2. 2004 – 2008 Arası Türk Bankacılık Sistemi.....	41
1.3.3. 2008 – 2011 Arası Türk Bankacılık Sistemi.....	52

2.BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE

2.1. OSMANLI DÖNEMİNDE YABANCI BANKALAR.....	60
2.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE YABANCI BANKALAR.....	67
2.2.1. 1923 - 1980 Yılları Arasında Yabancı Bankalar	67
2.2.2. 1980-2000 Yılları Arasında Yabancı Bankalar	70
2.2.3. 2000 ve Sonrası Yabancı Bankalar.....	74
2.3. YABANCI BANKALARIN TÜRKİYE'Yİ TERCİH SEBEPLERİ.....	85
2.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYELİ BANKALARLA İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER.....	90

3. BÖLÜM

YABANCI BANKALARIN MAKROEKONOMİK SİSTEME ETKİLERİ

3.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN RASYOLAR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	100
3.1.1. Kredi/Mevduat Rasyosu	100
3.1.2. Kredi/Toplam Aktifler Rasyosu	101
3.1.3. Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosu	103
3.1.4. Dönem Net Kârı/ Toplam Aktifler Rasyosu	104
3.2. YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TÜRK EKONOMİSİ'NE ETKİLERİ.....	107
3.2.1. Ekonomik İstikrar ve Büyüme Üzerindeki Etkileri.....	109
3.2.2. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri.....	115

3.2.3. İstihdam Üzerindeki Etkileri.....	116
3.2.4. Verimlilik Üzerindeki Etkileri	118
SONUÇ	121
KAYNAKÇA	124

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 : Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı (2002- 2004).....	42
Tablo 2 : Bankacılık Sisteminde Çalışan Sayısı (2002-2004)	44
Tablo 3 : Mevduat/GSYİH, Kredi/GSYİH, Kredi/Mevduat Oranları.....	47
Tablo 4 : Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı (2006-2007).....	50
Tablo 5 : Bankacılık Sisteminde Çalışan Sayısı (2006-2007)	51
Tablo 6 : Yabancı Sermaye ile Kurulan Bankalar.....	64
Tablo 7 : Osmanlı Devleti'nde Şube Açarak Faaliyette Bulunan Y.B.....	66
Tablo 8 : Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyette Bulunan Yabancı Bankalar (1980-2000).....	72
Tablo 9 : Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyette Bulunan Yabancı Bankaların Payları (1980-2000).....	73
Tablo 10 : Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Aktifler İçinde Yabancı Payı (2002-2009).....	81
Tablo 11 : AB ve Türkiye Karşılaştırması.....	87
Tablo 12 : Yabancı Bankaların Aktif, Mevduat ve Krediler İçindeki Payları.....	95
Tablo 13 : Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bank. ve Sermaye Yapıları (Mart 2010).....	97
Tablo 14 : Finansal Sektörün Aktif Büyüklüğü.....	99
Tablo 15 : Kredi/Mevduat Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi	100
Tablo 16 : Kredi/ Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	102
Tablo 17 : Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	103

Tablo 18 : Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi....	105
Tablo 19 : 1995 – 2009 Döneminde Gerçekleşen Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon Dolar).....	108
Tablo 20 : Makroekonomik Göstergelerin Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	112
Tablo 21 : Yabancı Bankaların Sektör Payı (%).....	117
Tablo 22 : Bankaların POS, ATM ve Kart Sayıları	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Şube ve Personel Sayısının Gelişimi	43
Şekil 2 : Bankacılık Sektöründe 2001 - 2009 Arası Dönemde Aktif, Kredi ve Mevduatın Gelişimi.....	94
Şekil 3 : Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Mevduat Rasyosunun Gelişimi.....	101
Şekil 4 : Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi.....	102
Şekil 5 : Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi.....	104
Şekil 6 : Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi	105

GİRİŞ

Türkiye’de, gelişmekte olan diğer ülkeler gibi 1980’li yıllarda serbestleşme politikalarının uygulanmaya başlamasıyla beraber sermayeye akımlarını kontrol etmeye yönelik kısıtlamalar ortadan kaldırılmıştır. Böylece finans sektörünün de kapıları dünyaya açılmıştır. Serbestleşmeye yönelik düzenlemeler, uluslararası ekonomik faaliyetlerin ve işbirliklerinin artması, ekonomik ve bankacılık krizleri sonrasında bankacılık sistemlerinin yeniden yapılandırılması ve gelişen teknoloji, sermaye hareketlerine yön vermiştir. Sermaye hareketlerindeki artış, bankacılık alanında sınır ötesi yatırımları beraberinde getirmiştir. Bankacılık sektöründe yabancı sermayenin yeni ve karlı pazarlar arayışı, yatırımların yoğun bir şekilde gelişmekte olan ekonomilere doğru yönelmesine sebep olmuştur.

Ülkemizde ilk bankanın kuruluş yılı olan 1847’den Cumhuriyet’in ilan edildiği 1923 yılına kadar geçen süre içinde, para ve kredi piyasasında etkili olan bankalar, daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuş olanlardır. Uzun yıllar boyunca finansal sektörde hakimiyetini sürdüren yabancılar Cumhuriyetin ilanından sonra benimsenen milli bankacılık anlayışıyla gücünü kaybetmiştir. Elli yıla yakın bir süre çok düşük olan yabancı sermayeli banka sayısı 1980 yılında alınan dışa açılma kararları neticesinde bu yıldan sonra artış göstermeye başlamıştır. Ancak, giriş önündeki engellerin azaltılmasına rağmen Türkiye’de uzun süreli yüksek enflasyon ve istikrarsızlıklar sebebiyle yabancı bankaların sistem içindeki payı pek fazla değişmemiştir. Sonuçta aktif toplamı içinde yabancı bankaların payı 1990’lı yıllardan 2000’li yılların başına kadar yüzde 5’i geçmemiştir.

Türk ekonomisinde yaşanan 2000 ve 2001 krizleri sonrasında uygulamaya konulan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” ile Türk bankacılık sistemi daha sağlıklı bir yapıya kavuşmuştur. Türk ekonomisinin temel göstergelerinde iyileşme ve yeniden yapılandırma programının olumlu sonuçlarının görülmesi, yabancı yatırımcıların Türk bankacılık sistemine ilgisini önemli ölçüde artırmıştır.

2011 yılı itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 48 tanedir. Ancak 4 tanesi katılım bankalarıdır. Yabancı sermayeli banka sayısı 16’dir. Bunlardan 10’u Türkiye’de kurulmuş olan yabancı sermayeli bankalardır. Diğer 6 tanesi ise sadece şube açan yabancı bankalardır.

1. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK TARİHİ

1.1 OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN GERİLEME SÜRECİ

1.1.1. Bankacılıktaki Gecikme

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nde gerileme süreci Karlofça Antlaşması ile başlamıştır. Bunun asıl nedeni olan ekonomik sebepler nedendir bilinmez, hep göz ardı edilmiştir. Oysa Karlofça Antlaşması'nın sebep olduğu askeri yenilginin başlıca nedeni teknolojik üstünlüğünü rakiplerine kaptırmış olan Osmanlı Devletinin para yaratma gücünü rakipleri kadar arttıracak bir banka sistemine kavuşmamış olmasıdır.

Osmanlı Devleti'nin mali yapısı, sistemi Karlofça Antlaşması arifesinde altın, gümüş ve bakır paraların birlikte oluşturdukları ve zaman zaman bunlar arasındaki metal nisbi fiyatlarının değişmesiyle ortaya çıkan ve piyasaları altüst eden değer farklılaşmaları, devlet gücüyle geçici süreyle de olsa iç pazarlarda çıkan kargaşayı önlemeye yetiyordu. Özellikle savaş araç ve gereçleri dahil, buğdaya kadar birçok malı ithal etmek zorunda kalan Osmanlı, dış ülkelere giden altın stokunun içerde para darlığı yaratmaması için altın sikkelerin ve hatta gümüş paraların ayar ve ağırlığını düşürüyordu. Gerçekte bu tür operasyon devlete varidat sağlıyordu ama iç ve dış ticareti allak bullak ediyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılık İstanbul'un fethi ile başlar. İstanbul'un fethi, Avrupa ekonomisi ile Osmanlı Devletinin ve insanının tanışmasını sağlamıştır.¹

¹ Haydar Kazgan, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, t.y., 1997, s 16.

1.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ülkemizde ilk bankanın kuruluş yılı olan 1847'den Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılına kadar geçen süre içinde, para ve kredi piyasasında etkili olan bankalar, daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuş olanlardır. Türkiye'de bankacılığın tarihsel gelişimi yedi dönemde incelenmiştir. Bunlar, Osmanlı Dönemi (1847-1923), Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932), Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944), Özel Bankalar Dönemi (1945-1960), Planlı Dönem (1960-1980), Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981 -2001) ve Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2007) olarak sayılabilir.

1.2.1. Osmanlı Dönemi (1847-1923)

Osmanlılarda bankacılık genel bir deyişle gelişmemiştir. Osmanlı'da bankacılığın gelişmemesinin temelinde Osmanlıların özellikle askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmaları yatmaktadır.²

Osmanlılar, para yönetimi konusunda başarılı olamamışlardır. Bu sebeple Osmanlı para piyasaları yabancılar için spekülasyon karlarının yapıldığı bir kazanç kapısı olmaktan öteye gidememiştir.³

Osmanlı'nın sanayi devrimine uyum sağlayamaması ve yakın zamana kadar esnaf ve sanatkâra dayanan kapalı bir ekonomik sisteme sahip olması da bankacılığın gelişimini önlemiştir.⁴

² Mehmet Takan, **Bankacılık**, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, Aktaran: Sinem Uçarkaya, **Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü, Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi**, T.C. Merkez Bankası, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 2006, s.59.

³ Hüseyin Al, "Osmanlı Devletinde Dış Ticaret ve Para Problemleri", **Aktive Bankacılık ve Finans Makaleleri II**, t.y. , s.109

⁴ "TCMB'nin Oluşumu ve Tarihsel Gelişim Süreci"
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html> , 26/11/2010

19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar banka ya da benzeri bir kurum, Osmanlı İmparatorluğunda bulunmadığından, ifade edilen döneme kadar Türkiye’de bankacılığının gelişimi çok yavaş olmuştur. Ticaretin artması, finans sisteminde sarraflık ve faiz düzenini meydana getirdiğinden, para değiştirmeyi meslek edinmiş sarraflar, ülkenin büyük kent merkezlerinde faaliyet göstermeye başlamışlardır. Gelenekleri gereği Türkler bu tür faaliyetlere girişmediğinden, sarraflık konusu, azınlıkların hakim olduğu bir faaliyet alanı haline gelmiştir. ⁵

Osmanlı Devleti’nde sarraflık mesleğini genellikle azınlıklar yürütmüştür. Sarrafların ilk görevi, Osmanlı parası ile yabancı ülke paralarını değiştirmek olmuş, bir süre sonra banker adını alarak, devlete borç para vermek ve vergi gelirlerine karşılık kredi açmak gibi işlemleri de üstlenmişlerdir. Bankerlerin iş yerlerini çoğunlukla Galata semtinde kurmaları, “Galata Bankerleri” adını almalarına neden olmuştur.

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bankacılık faaliyetlerine benzer işlemler yapan sarraf veya bankerler genel olarak; hazine ve saraya ödünç para vermek, çeşitli paraları birbiriyle değiştirmek, senet alım- satımı yapmak, başkalarına ait paraları işletmek, vergilerin iltizamını almak, devlet adamlarına ait malların gelir yönetimini yapmak gibi işlerle uğraşmışlardır. ⁶

1760’lardan itibaren Osmanlı Devleti’nin malî durumunun bozulması, devlete doğrudan borç veren sarrafların önemini arttırmıştır. Avrupa finans çevreleriyle olan ilişkileri sayesinde sarraflar, Osmanlı Devleti için Avrupa piyasalarından kısa vadeli borçlar bulmuşlardır. Ayrıca sarraflar, Fransız Devrimi’nden sonra İstanbul’daki Fransız tüccarların yerlerini alarak, poliçe ticaretinin önemli bir bölümünü ellerine geçirmişlerdir. Böylece, para ve kredi işlerinde uzmanlaşan sarraflar, ülkeler arası bağlantılarını kurmuş, İstanbul’da bir finans burjuvazisinin çekirdeğini oluşturacak, büyük ölçekli sermayedarlara dönüşmüşlerdir. Sarrafların önde gelenleri, para işleri ve

⁵ Tezer Öçal, Ö.Faruk Çolak, **Para Banka**, Ankara:İmge Yayınevi, 1988, s. 77

⁶ Teoman Yazgan, **Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul: Reklam Yayınları Sayı 33, 1973, s 7.

maliye alanında önemli faaliyetlerde bulunan Darphane-i Âmire'nin yöneticiliği gibi Osmanlı Devleti içinde en önde gelen görevlere atanmışlardır.⁷

19. yüzyılın ortalarından itibaren Batı Avrupa ülkelerinin sanayi ürünlerine pazar bulmak amacıyla, Osmanlı Devleti'ne borç vererek; taşımacılık, ticaret ve bankacılık alanlarında yatırımlara girişerek başlattıkları çabalar özellikle İstanbul'da belirli bir büyüklükte para ve sermaye piyasasının meydana gelmesine yardım etmiştir.⁸

Öte yandan 1839 yılında ilan edilen tanzimatın ortaya çıkardığı zorunlu giderler, zaten para darlığı çekmekte olan hazineyi daha da zor bir duruma düşürmüştür. Bu nedenle 1840 yılında "kaime" adı altında ilk Osmanlı parası çıkarılmıştır. Kaimelerin çok geçmeden değerinin düşmeye başlaması üzerine, hükümet en tanınmış iki Galata bankeri ile bir sözleşme yapmıştır. Sözleşmeye göre hükümet bankerlere yılda iki milyon kuruş verecek ve bankerler de bir yıl süreyle İngiliz sterlinini 110 kuruştan Londra ve Paris üzerine poliçe satmayı üstlenecekti. Sözleşmenin başarıya ulaşması üzerine bu iki banker, devletin de yardımıyla, 1847 yılında İstanbul Bankası adı altında ilk bankayı kurmuşlardır. Bankanın kambiyo kurlarını sabit tutarak önemli bir hizmet görmesine karşın ödeme gücünü aşan işlemlere girişmesi ve spekülasyon yapması 1852 yılında iflas etmesine neden olmuştur.⁹

İlk banka 1847 yılında kurulmasına rağmen, banka kurulması öneri ve telkinleri 1836 yılından itibaren İngiltere tarafından yapılmıştır. İngiltere, Ortadoğu ile ticaretin geliştirilmesini ve bu bölgedeki uzun dönemli yatırımlarının finansmanı için gereksinim duymuş ve girişimlerde bulunmuştur. Bununla beraber, Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk bankanın kurulmasında, dıştan gelen bu istek ve telkinden çok,

⁷ Şevket Pamuk, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi**, İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Sayı 73, 2003, s 219

⁸ Nazım Ekren, **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No:282, 1986, s.172

⁹ Hayriye Meltem Erol, "Dünyada Ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi Ve Türkiye'de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması" **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s 23.

dış ödemelerde Türk parasının değerinde istikrarın sağlanması zorunluluğu etken olmuştur.¹⁰

Şubat 1856'da yayımlanan Islahat Fermanında da yer alan bir banka kurulması önerisi, aynı yıl, İngiliz sermayesi ile merkezi Londra olan Bank-ı Osmani-i'nin kurulması ile sonuçlanmıştır. 1863 yılında Fransız sermayesinin katılmasıyla Bank-ı Osmani-i Şahane adını alan ve banknot çıkarma ayrıcalığı ile donatılan Osmanlı Bankası aynı zamanda ülkemizin ilk emisyon bankasıdır. Bankanın kurulmasıyla varlığını ve sömürsünü uzun yıllar sürdürecektir "borçlanma bankacılığı" özelliğinde olan yabancı bankalar dönemi başlamıştır.

Osmanlı Bankası, banknot ihracı yanında devletin bütçesini denetleme yetkisine sahip olan, devletin tüm gelirlerini toplayarak, iç ve dış bütün ödemelerini yapan ve hükümetin ülke içinde ve dışında çıkaracağı tahvil ve bonoların satışını tekelinde tutan bir banka olmuştur. Birinci Dünya Savaşı başladığında banka, devletin ihtiyaçları için banknot ihraç etmediğinden, hükümet bankanın banknot ihracı ve devlet bankacılığı yetkilerini kaldırmıştır. Böylece, hükümet kendisi para basmaya başlamış ve Merkez Bankası görevi de sermayesinin büyük kısmı devlet tarafından temin edilen İtibarı Milli Bankasına devredilmiştir.¹¹

Osmanlı Bankası'nın elde ettiği imtiyazlar Galata bankerlerinin uğraş alanını büyük ölçüde sınırlamış olduğundan, Galata bankerleri ya doğrudan doğruya ya da yabancı sermaye ile işbirliği yaparak yeni bankaların kurulmasına yol açmıştır. Bunlardan Şirketi Umumiyei Osmaniye Bankası, Osmanlı Bankası ile bazı azınlık bankerler tarafından 1864 yılında kurulmuştur. Banka, İmparatorluk adına borç alma, il ve belediyelere borç verme, hazinenin çıkardığı tahvilleri dış piyasada pazarlama işlemlerini yapmış ve 1893 yılında tasfiye edilmiştir.¹²

¹⁰ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, İstanbul:Gerçek Yayınevi, 1992, s. 98.

¹¹ Burhan Ulutan, **Bankacılığın Tekamülü**, Ankara, 1957, s. 145- 147

¹² Akgüç, **a.g.e.**, s.106

Devletin devamlı olarak dışarıya borçlanması nedeniyle dış borçların ödenemeyecek bir duruma gelmesi sonucunda 1881 yılında Düyun-u Umumiye İdaresi kurulmuştur. Osmanlı gelir kaynaklarının uluslararası bir kuruluşun denetimine geçmesi, Avrupalı sermayedarlara yeterli güvence sağladığından, 1881'den sonra imparatorlukta çok sayıda banka kurulmuştur. Şöyle ki, Credit Lyone'nin İstanbul ve İzmir'de Alman Deutsche Bank, Alman Filistin Bankası ve Rus Ticaret Hariciye Bankası'nın kurulması bu dönemde gerçekleşmiştir. ¹³

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1863 yılından sonra sağladığı dış borçların tamamına yakını Osmanlı Bankası aracılığıyla sağlanmıştır. Ayrıca, Düyun-u Umumiye yönetiminin kurulması, borçların ertelenmesi işlemleri ve İngiliz sermayesiyle yapılan demiryolu hatlarında uygulanan "kilometre teminatı" yöntemi Osmanlı Bankası'na hükümete kabul ettirilmiştir. ¹⁴

Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan ilk ulusal sermayeli banka 1861 yılında kurulan "Memleket Sandıkları"dır. ¹⁵ Mithat Paşa'nın kurduğu ve bugünkü Tarım Kredi Kooperatiflerinin fonksiyonunu yerine getirmesi düşünülen "Memleket Sandıkları'nın 15- 20 yıl sonra amacından uzaklaşması üzerine kurulan "Menafi Sandıkları'nın da istenen sonuçları vermemesi nedeniyle, bunların yerine 1888 yılında Ziraat Bankası kurulmuştur. ¹⁶ 1916 yılında yasayla kurulmuş bir kamu kurumu niteliği kazanan Ziraat Bankası, Osmanlı Devletinden Cumhuriyet dönemine geçen ve günümüze kadar gelen en köklü ulusal kuruluşlardan biridir. ¹⁷

1880 sonrası Osmanlı döneminin bankacılık açısından özelliği, yabancı bankaların şube açarak kendi ülkelerinin nüfus, etki alanı olarak seçtikleri bölgelerden faaliyetlerini yoğunlaştırmaları olmakla beraber, bu dönemde de yabancı sermayeli bankaların kurulduğu görülmektedir. Bu bankaların en uzun ömürlü olanı, daha sonra

¹³ Yazgan, a.g.e., s.9

¹⁴ Tuncay Artun, **İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık**, Ankara: Tekin Yayınevi, 1979, s 27

¹⁵ Zeynep Yazıcı, "1900-1923 Dönemi: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e", **Uzman Gözüyle Bankacılık**. Y.7, Sy. 30, 2000, s 8.

¹⁶ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1987, s 11-14.

¹⁷ Yazıcı, a.g.e., s.8.

unvanı Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası ve 1990 yılında da İnterbank olarak değiştirilmiş olan, 1888 yılında kurulmuş Selanik Bankası'dır. ¹⁸

1856–1923 yılları arası kurulan bankalar arasında yabancı sermaye ile faaliyet gösteren bankalar çoğunlukta olmasına karşın milliyetçilik eğilimlerinin de arttığı bu dönemde ulusal bankaların kurulduğu da görülmektedir. ¹⁹

Cumhuriyet dönemine kadar; 1863 yılında Ziraat Bankası, 1866 yılında Emniyet Sandığı, 1914 yılında Adapazarı İslam Ticaret Bankası, 1914 yılında Milli Aydın Bankası ve 1919 Adapazarı Emniyet Bankası kurulmuş ve Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar da faaliyet göstermişlerdir. ²⁰

İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılından 1923'e kadar geçen süre içindeki İstanbul'da, 13'ü Anadolu şehirlerinde olmak üzere toplam 24 milli banka kurulmuş, bunlardan 14'ü Cumhuriyet döneminde de faaliyetini sürdürmüş, diğerleri kapanmak zorunda kalmıştır. ²¹

Siyasal iktidarın izlediği ulusal ekonomi politikası ulusal bankaların kuruluşuna elverişli bir ortam yaratmasına karşın, bu dönemde yerli sermaye ile kurulan bankaların büyük bir bölümü uzun ömürlü olamamış, güçlü yabancı bankaların kredi piyasasına egemen olmalarına karşı koyamayarak, onlarla rekabet edemeyerek faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır. ²² Denilebilir ki İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet'in ilanı ile biten bu dönem, bir tecrübe dönemi olmuştur. Bu dönemde milli bankacılığın önemi ve devlet teşvikinin zorunlu olduğu anlaşılmıştır. ²³

¹⁸ Öztin Akgüç, **Türkiye'de Yabancı Bankalar**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:36, 2007, s 10.

¹⁹ Burcu Dünder, "Birleşmeler Ve Stratejik İşbirliklerinin Şirketlerin Küreselleşmeleri Üzerindeki Etkileri" (Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma), **Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2006, s 101.

²⁰ Neşe S. Ekici Yıldız, "Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) ve Kamu Bankalarına Yönelik Bir Araştırma", **Yüksek Lisans Tezi**, Dumlupınar Üniversitesi SBE, Kütahya, 2007, s 31.

²¹ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1987, s 16-17.

²² Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, 2. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s 15

²³ Avni Zarakolu, **Cumhuriyet'in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No. 61, 1973, s 16.

1.2.2. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)

Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılına bakıldığında, Türkiye ekonomisi, Osmanlı Devleti tarafından kurulan birkaç askeri fabrika ve yabancıların elinde bulunan ve birkaçı geçmeyen madencilik ve altyapı yatırımından ibaret olduğu görülmektedir. Ülkedeki kişi başına düşen milli gelir Batı Avrupa ülkelerinin yaklaşık dörtte biri kadardır.²⁴

Cumhuriyet'in ilk yıllarında faaliyette bulunan yabancı bankalar, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kurulan ve faaliyetlerini Cumhuriyet kurulduktan sonra da sürdüren bankalardır. Cumhuriyet kurulduktan sonra Osmanlı Devleti döneminde kurulmuş olan bazı bankalar, kurulma amaçları ortadan kalktığından ya da ekonomik sebeplerden dolayı piyasadan çekilmek zorunda kalmışlardır.

Ulusal ve yabancı bankaların bazı ölçütler açısından eşit boyutlara ulaşmasına karşın, banka- kredi sistemi büyük ölçüde yabancıların denetiminde kalmıştır.²⁵

Cumhuriyet bankacılığının ilk dönemi olarak nitelendirilen 1923–1932 döneminde ulusal bankacılığın geliştirilmesine büyük önem verilmiştir. 1928 yılına gelindiğinde ülkede 57 banka faaliyet göstermiştir.²⁶

Hükümet ve toplumun tarım, ticaret ve sanayi kesimlerinin önde gelenlerinin katılımıyla 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde, ekonomik gelişme için ulusal bankacılığın kurulması ve geliştirilmesinin gerekliliği tüm katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Kongre'de ifade edilen görüşlere göre “Özel kesimin olanakları henüz güçlü bankalar kurulması için yeterli değildir. Bankaların kurulmasında devletin katkısı olmalıdır.”²⁷ Kongre'ye katılan tüccarlar bir ana ticaret bankasının kurulmasını önermişler ve Türkiye İş Bankası bu öneriler doğrultusunda 1924 yılında özel sektör bankası olarak kurulmuştur. Fransa'daki İş bankaları örnek alınarak kurulan İş

²⁴ Erdiñ Tokgöz, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi**, 4. baskı, Ankara, y.y. , 1997, s 2.

²⁵ Artun, **a.g.e.**, s.41

²⁶ “Türkiye'de Bankacılık ve Finans Krizleri”, Asomedyaya, <http://www.aso.org.tr/html/TUR/asomedyaya/mart2001-ft.html> , 18/11/2010

²⁷ Öztin Akgüç, **Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık**, 2. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s 19

Bankası'nın ana sözleşmesinde bu kurumun her türlü bankacılık işlemleri yapmak; tarım, sanayi, madencilik, enerji üretim ve dağıtımı; bayındırlık işleri, taşımacılık, sigortacılık, turizm, dışsatım alanlarında her türlü işletme kurmak veya katılmak; malların üretim ve tedariki için ortaklık kurmak, bu amaçla ortaklıklara katılmak; sınai ve ticari işletmeleri gerek kendi nam ve hesabına, gerekse yerli ve yabancı işletmelerle birlikte veya bu işletmeler adına yerine getirerek yapmak üzere kurulduğu belirtilmiştir.²⁸

Kongreye katılan tarım kesimi temsilcileri de tarım sektörüne daha fazla ve daha uygun koşullarda kredi verilmesi amacıyla Ziraat Bankası'nın güçlendirilmesini istemişlerdir. Ziraat Bankası ülkenin her yanında örgütlenmiş olmasına rağmen, sadece yabancı bankaların verimsiz oldukları için ilgilenmedikleri tarım kesimine kredi açıyor, her türlü bankacılık işlemini yapamıyordu. Bununla beraber, 1924 yılında alınan bir kararla banka anonim şirket statüsüne kavuşturulmuş, sermayesi artırılmış ve bankaya tarımsal kredi vermenin yanında her türlü bankacılık faaliyetinde bulunabilme yetkisi verilmiştir.²⁹

1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bu banka ülkemizde kurulan ilk kalkınma bankasıdır. Bankanın kurulması ile özel sanayi işletmelerine orta ve uzun vadeli kredi verilmesi ve mali, ekonomik ve teknik konularda bilgi yardımı sağlanması amaçlanmıştır. Banka, kaynaklarının büyük bir kısmını kuruluş halinde devraldığı iştiraklerine bağlaması nedeniyle, sanayi ve madencilik alanında faaliyet gösteren işletmelere yeterli kredi yardımında bulunamamış, 1932'de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası adını almış, 1933 yılında da Sümerbank'a devredilmiştir.³⁰

Konut kredisi vermek amacıyla 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Banka, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür.

²⁸ Halil Çivi, **Türkiye'de Bankacılık; Teori, Uygulama ve Sonuçları**, Ankara: Fon Matbaası Cumhuriyet Üniversitesi Yardımcı Ders Kitabı Yayın No:1, 1985 , s 98

²⁹ TBB, **40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi**, İstanbul:TBB Yayın No:207,1998,s.4

³⁰ Zarakolu , **a.g.e.**, s. 28

Türk Bankacılığı'ndaki diğer bir gelişme de 1930 yılında 1715 Sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kuruluşudur. 1715 sayılı Kuruluş Kanunu'na göre Merkez Bankası, para basmak, paranın değerini korumak, ekonominin genel likiditesini ayarlamak ve bankalara ödünç para vermekle görevli bir emisyon bankasıdır. 1971 yılına kadar yürürlükte kalan bu Kanun, yürürlükte kaldığı süre içinde bir çok kez değiştirilerek, bankanın Hazine'ye ve kamu iktisadi teşekküllerine daha fazla kredi vermesi sağlanmaya çalışılmıştır. "Başlangıçta banknot çıkarılmasına ilişkin olarak getirilen sıkı sınırlar kısa süre sonra genişletilmiş, bankanın temel işlevi, etkin bir para politikası yürütmekten çok kamu kesiminin finansman açıklarını kapatmak olmuştur."³¹

1.2.3. Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944)

1920'li yıllarda izlenen, özel sektör aracılığıyla sanayileşme politikalarından sermaye yetersizliği nedeniyle sonuç alınamaması, ülke ekonomisini tarım üretiminin egemen olduğu bir ekonomi görünümünden çıkaramamış, dünya ekonomik buhranının etkisiyle düşen tarım ürünleri gelirleri ve azalan ticari faaliyetler nedenleriyle, sınai faaliyetleri finanse etmesi gereken tek şubeli yerel bankaların çoğunun kapanmasına neden olmuştur. Geçmişte izlenen iktisat politikalarının istenilen sonuçları vermemesi üzerine 1930'lu yılların başlarında, kamu iktisadi girişimleri aracılığıyla yatırımlarda bulunmak suretiyle sanayileşme stratejisi benimsenmiştir. İktisadi Devletçilik olarak tabir edilen bu politika, bankacılık sektörünü de etkilemiş, bu dönemde sanayi planlarında yer alan kuruluşların finansman ihtiyaçlarını sağlamak üzere özel amaçlı kamu bankaları faaliyete geçmeye başlamıştır.³²

İktisadi devletçilik stratejisi, bankacılık sistemini de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde, Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937) ve Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938), sanayi planlarında yer

³¹ Öztin Akgüç, **Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık**, 2. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s 129.

³² TBB, "**50.Yılında Türkiye'de Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007**", İstanbul: TBB Yayın No:262, Kasım 2008 s 4 – 5

alan işletmelerin kurulması, işletilmesi ve finansman ihtiyaçlarının sağlanması amacıyla, kamu tarafından, özel amaçlı banka statüsüyle kurulmuştur.

Devletçilik politikasının uygulandığı 1932- 1938 yılları arasında, devlet sanayi alanına yapacağı yatırımları planlı bir şekilde yürütmek maksadıyla 1934 yılında uygulanmasına başlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planını hazırlatmıştır. Bu planda yer alan 20 fabrikanın kurulması, işletilmesi ve finansman ihtiyacının karşılanmasıyla Sümerbank kurulmuştur. Sümerbank'ta sanayi faaliyetler önem derecelerine göre şu şekilde belirlenmiştir: 1) Hammaddeleri ülkede yetişen ve henüz üretim miktarı tüketimi karşılamayan sanayi 2) Ham ihracat mallarını, mamül veya kısmen sürümünü kolaylaştıran sanayi 3) Üretimi ülkede büyük miktarda olan ve hammaddeleri henüz ülkemizde yetiştirilmemekle beraber, yetiştirilmesi mümkün olan sanayi 4) Hammaddeleri ülkemizde bulunmadığı gibi yetiştirilmesi de mümkün olmayan fakat, üretimin ülkeye önemli faydalar getireceği sanayi. Sümerbank bu sıraya göre, ülke için verimli görülen sanayinin yeniden tesisine ve gelişmesine, sanayi kredisi açarak, iştirak ederek ve mevcut tesisleri devir alarak veya yeniden yatırımlarda bulunarak dahil olmaktadır.³³

Sümerbank'ın ayrıca ulusal sermayenin gelişmesini sağlayacak tasarruf imkanlarının artmasını hedefleyen bankacılık işlemleriyle ilgili görevleri vardır. Bunlar; her türlü bankacılık işlemini yapmak, ulusal sermayenin gelişimini sağlayacak tedbirleri almak ve ülkenin ihtiyaç duyduğu vasıflı elemanı yetiştirmektir.³⁴

Sümerbank'ın kuruluşundan hemen sonra, 1933 yılında şehir ve kasabalarda kamu hizmetleriyle ilgili tesis, inşaat ve diğer işlerin yapımını orta ve uzun vadeli kredilerle desteklemek, şehir imar planlarının yapımına yardımcı olmak için Belediyeler Bankası kurulmuştur. Bu banka 1945 yılında yasada yapılan değişikliklerle çalışmalarını belediyelerle birlikte, il özel idareleri, köylerin imarı, kalkınması ve kamu

³³ Ekrem Özelmas, **Devletçilik ve Türkiye'deki Tatbikatından**, İstanbul: Yeni Desen Basımevi, 1963, s 101- 103.

³⁴ Özelmas, **a.g.e.**, s.104

hizmetleri yapımının desteklenmesini de kapsayacak şekilde genişletilerek İller Bankası adını almıştır.³⁵

Bu dönemin önemli bir kamu kuruluşu da Etibank'tır. Etibank, ülkenin yer altı zenginliklerini rasyonel bir şekilde işleterek değerlendirmek, devletin madencilik ve elektrikleendirme alanındaki işletmelerini kurmak, bunları işletmek, finansal katkı sağlamak ve her türlü bankacılık hizmetlerini yapmak üzere 1935 yılında kurulmuştur. Başlangıçta Etibank'ın özel kesimi kredileme olanağı yokken, 1955 yılında yasada yapılan bir değişiklikle bu olanak sağlanmıştır.³⁶

Denizbank, deniz yolları işletmelerinin oluşturulması ve finansman ihtiyaçlarının sağlanması için kurulmuştur. Halk Bankası ve Halk Sandıkları'nın kurulması ile küçük esnaf ve sanatkarın kredi ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır.

Bu dönemde bankacılıkla ilgili yasal düzenlemeler de yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeler tefeciliğin önlenmesi, mevduatların güvence altına alınması ve giderek artan kamu finansman sorununun çözümüne yönelik olmuştur. Tefeciliğin önlenmesi ile ilgili olarak 1933 yılında 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Büyük şehirler dışındaki yerlerde bankaların uyguladıkları kredi faiz oranlarının %38'e çıkması ve 1887'den beri yürürlükte olan Mürabaha Nizamnamesi'nin bu durumu önleyememesi kanunun çıkarılmasına neden olmuştur.³⁷ Bu kanunla ödünç para verme işlerinde alınacak faiz oranları belirlenmiştir.

1933 yılında yapılan bir düzenleme ile mevduatın korunması yönünde bazı tedbirler getirilmiş, 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu ile vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatı için karşılık ayırma mecburiyeti konulmuştur.

Bu dönemde sanayileşme için gerekli olan ancak getirisi düşük olduğu için özel sektör tarafından yapılamayan yatırımların devlet tarafından gerçekleşmesi, bu yatırımların finansmanlarının bütçe olanakları zorlanarak ve bazı zorunlu tasarruf

³⁵ Ulutan, **a.g.e.**, s.183

³⁶ Hayriye Meltem Erol, "Dünyada Ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi Ve Türkiye'de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması" **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s 37

³⁷ Ahmet Ertuğrul ve Osman Zaim, **Türk Bankacılığında Etkilik (Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz)**, Ankara: Ünal Ofset, 1996, s 19,20.

imkanlarına başvurularak karşılanması mümkün olabilmiştir. 1936 yılında kabul edilen 2999 sayılı Bankalar Kanunu ile banka mevduatlarının %15 oranında Devlet İç Borçlanma Senetleri'nden veya aynı derecede faiz getiren diğer menkul kıymetlerden munzam karşılık ayırma zorunluluğu getirilmiş, bu uygulamanın bir amacı da kamu yatırımları için düşük maliyetli finansman kaynağı sağlamak olmuştur.³⁸ Bunun yanı sıra, hem devlet işletmelerinin finansman ihtiyacında hem de II. Savaş nedeniyle savunma harcamalarında meydana gelen artışlara bağlı olarak, hükümetin bankacılık sektöründen kredi talepleri artmış, uzun vadeli iç borçlanmaya gidilmiş ve Merkez Bankası reeskontundan yararlanılmıştır. 1938 yılında, İngiltere'den kredi olarak alınan 10 milyon sterlin değerindeki altın 1940 yılında karşılık gösterilerek, merkez Bankası'ndan avans alınmıştır. Ayrıca 1942 yılında munzam karşılık oranı %20'ye yükseltilerek, bu karşılıkların tamamının Devlet İç Borçlanma Senetleri'ne yatırılması zorunluluğu getirilmiştir.³⁹

Dünya Ekonomik Krizi sonucu tarım sektöründe gelirlerin düşmesi ve ticari faaliyetlerin azalması, 1930'lu yılların başlarında, tek şubeli yerel bankaların büyük bir bölümünün kapanmasına neden olmuştur. Daha sonraki dönemlerde Türkiye'nin önemli özel sektör bankalarından birisi haline gelecek olan Türk Ticaret Bankası, 1930 yılında, Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın yerine, Hazine'nin iştiraki ile kurulmuştur. Türkiye İŞ Bankası da bu dönemde önemli bir gelişme göstermiştir.⁴⁰

1930'lu yıllarda Ziraat Bankası, buğday fiyatlarının desteklenmesi ve küçük üreticilere kredi verilmesinde önemli işlevleri yerine getirmiştir. 1937 yılında Bankanın sermayesi yeniden artırılmış ve iktisadi devlet girişimine dönüştürülmüştür. Bu sermaye artışına rağmen İkinci Dünya Savaşı sırasında askeri harcamaları karşılamakta ciddi güçlük çeken Hükümete, Ziraat Bankası'nın büyük ölçüde borç vermek durumunda kalması, tarımsal kredilerde, 1940-1944 arasında, önemli bir daralma olmasına neden olmuştur.⁴¹

³⁸ Zarakolu, **a.g.e.**, s 53.

³⁹ Zarakolu, **a.g.e.**, s.54,55

⁴⁰ TBB, "**50.Yılında Türkiye'de Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007**", İstanbul: TBB Yayın No:262, Kasım 2008, s 5.

⁴¹ Yahya S. Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**, 2. Baskı, Ankara: Yurt Yayınları,1986, s 351.

1.2.4. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)

1945-1959 döneminin en önemli özelliği sanayileşme stratejisi olarak devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi ile ekonomik kalkınmanın hızlandırılması politikasının almasıdır. Bu politika değişikliğinin nedenleri; savaş yıllarında yaşanan yüksek enflasyon ve spekülasyon ortamında tarım ve ticaret sektöründe varlıklı bir sınıfın ortaya çıkmış olması, batı ülkeleri ile yakın ilişki kurmak istenmesi ve 1950 yılında iktidara liberal olan ve özel sektörü destekleyen Demokrat Parti'nin geçmesidir. Zamanın siyasi iktidarının ekonomik ve politik tercihi doğrultusunda bu dönemde büyük çoğunluğu özel sermayeye ait olan 31 yeni banka kurulmuştur.⁴²

Özel kesimin güçlenmesi ve sanayi politikasında meydana gelen değişiklik, etkisini bankacılık sektörü üzerinde de göstermiş ve bu dönem özel bankacılığın geliştirdiği bir dönem olmuştur. 1945-1959 yılları arasında özel sektör teşvik edilmeye devam edilmiş, getirisi fazla olmadığı için özel sektör tarafından yapılmayan yatırımlar devlet tarafından yapılmıştır. Bu yatırımların finansmanında başlangıçta tarımsal üründe meydana gelen artış ve yardımlar kullanılmış, ancak 1954 yılından sonra Kore Savaşı'nın bitmesi nedeniyle Avrupa'nın talebinin ortadan kalkması, Dünya ekonomisinde durgunluk yaşanmaya başlanması, iklim şartlarının bozulması ve ilave tarımsal alanların üretime açılmasına imkan olmaması sonucu tarımsal ürün azalmış ve bu yatırımların finansmanında ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Buna rağmen, yatırımlar yapılmaya devam edilmiş ve Merkez Bankası kaynaklarına başvurulmuştur. Bu dönemde; %20 oranındaki mevduat münzam karşılık oranları kamu sektörünün finansman ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır.⁴³

1945-1959 yılları arasında yatırımların, modern işletmelerin, milli gelir ve nüfusun hızla artması, şehirlerin büyümesi, sanayi sektörünün milli gelirden daha çok

⁴² Burcu Dünder, **a.g.e.**, s 103

⁴³ Hayriye Meltem Erol, "Dünyada Ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi Ve Türkiye'de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması" **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s 39

pay almaya başlaması ve piyasa için üretimin genişlemesi, ekonomide para ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bankacılık alanında yapılan yatırımların getirisi yükselmiş ve özel bankacılık hızla önem kazanmaya başlamıştır. Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955) ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) bu dönemde kurulmuştur. ⁴⁴

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1925 yılında kurulan fakat uzun ömürlü olamayan Türkiye Sınai ve Maadin Bankası bir yana bırakılacak olursa ülkemizde kurulmuş olan ilk kalkınma bankasıdır. Bankanın kuruluş sermayesinin önemli bir bölümü ticaret bankaları tarafından sağlanmış, hazine de bankaya krediler vererek bankayı desteklemiştir. Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası, özel imalat sanayisini Türk Lirası ve döviz kredileri ile finanse etmiş, madencilik, ulaştırma ve enerji gibi ekonomik kalkınma açısından önemli sektörlere kredi vermiştir. ⁴⁵

Bu dönemde özel sektör banka sayısındaki hızlı artışın başlıca nedenleri; bu dönemde dış kredilerin ve ihracat gelirlerinin artması, 1954 yılında Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası'nın yürürlüğe girmesi, ekonomide hızlı bir büyümenin sağlanması ve ülkede tasarrufların giderek artış göstermesidir.

Bu dönemde, faiz oranları ve bankacılık işlemlerinden alınacak komisyon oranlarının hükümetçe belirlenmesi ve dövize dayalı işlem yapma yetkisinin sadece Merkez Bankası'nda bulunmasının da etkisiyle, şube bankacılığına ve mevduat toplamaya dayalı bir rekabet önem kazanmıştır. Şube bankacılığının yaygınlaşması, bölgesel nitelikli yerel bankaların tasfiyesi sürecini hızlandırmıştır.

1958 yılında bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasında dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur.

⁴⁴ TBB, "50. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi 1958- 2007" s 6.

⁴⁵ Öztin Akgüç, **100 Soruda Bankacılık**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1992, s 23-25.

1959 yılındaki bir diğerk önemli gelişme, bankacılık sisteminin denetimi ile ilgili ilk adımın atılarak Maliye Bakanlığı'nın idaresi altında Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu'nun oluşturulmuş olmasıdır.⁴⁶

Dönemde bankacılıkla ilgili önemli bir düzenleme 1958 yılında 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun çıkarılmasıdır. Kanun, mevduat sahiplerinin hakları koruma bakımından yeni hükümler getirilmiştir. Banka kredilerinin ülkenin ekonomik kalkınma ve gelişmesine yardım edecek şekilde tedbirlerin alınmasında çaba gösterilmiştir.⁴⁷

1945–1959 yılları arasında iktisadi devletçiliğın yerini özel sektörün desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması almış ve bu durum özel bankacılık sektörünü oldukça geliştirmiştir. Ancak getirisi fazla olmadığı için özel sektörcce yapılmayan yatırımlar Merkez Bankası kaynaklarının yardımıyla devlet tarafından yüklenilmeye devam etmiştir. Bozulan ekonomik dengeler kendini 1953'ten sonra hızlı enflasyon, dış ticaret açıkları, artan dış borçlar olarak göstermiştir. 1958 yılında yapılan devalüasyon ve ardından ortaya çıkan enflasyonla Türkiye ekonomisiyle birlikte bankacılık sektörü de yeni bir döneme girmiştir.⁴⁸

1.2.5. Planlı Dönem (1960-1980)

Beş yıllık kalkınma planlarının düzenli olarak yapıldığı dönemlere “Planlı Dönem” adı verilmektedir. 1950'lerin sonunda ekonominin içine girdiği durgunluk ve 1958 İstikrar Programı'na rağmen ekonomik dengelerin kurulamaması, 1950'li yıllarda uygulanan liberal ekonomi politikasının terk edilerek devletin ekonomik alanda kamu müdahalesinin arttığı karma ekonomi uygulamasına geçilmesine neden olmuştur. 1960-1980 döneminde, kamu iktisadi girişimleri ve özel sektör aracılığıyla, ilki 1963 yılında

⁴⁶ Serhan Oksay, “Türk Bankacılık Sisteminin Gelişiminin, Dünya Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi ve Günümüzde Yaşanan Yapısal Sorunların Tesbiti: 1908-1980 Dönemi”, **Banka Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Sayı:1 (Ocak 2003), s. 62.

⁴⁷ Tezer Öcal, **Türk Banka Sistemi**, Ankara:Emel Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti., 1973, s.27,28

⁴⁸ Nesrin Eroğlu, “Türk Bankacılık Sektörü Temel Sorunları ve Çözüme Yönelik Düzenlemeler”, **Yüksek Lisans Tezi**, Niğde Üniversitesi SBE, Niğde, 2006, s. 9.

uygulanmaya başlanan kalkınma planlarında yer alan yatırımlar gerçekleştirilerek, ithal edilen sanayi mallarının ülke içinde üretiminin sağlanmasını amaçlayan bir sanayileşme politikası izlenmiştir. ⁴⁹

Planlı dönemde bankacılık sektörü önemli ölçüde kamu kontrolü ve etkisi altında kalmıştır. Mevduat ve kredilere uygulanacak faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri, izlenen ithal ikamesi politikası doğrultusunda belirlenmiş; bankaların temel işlevi kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanlarının sağlanması olarak tanımlanmıştır. ⁵⁰

Ekonominin içinde bulunduğu durgunluk ve bunalım nedeniyle bankacılık kesimi planlı döneme büyük bir sarsıntıyla girmiş, 1963 ve 1964 yıllarında 6 banka tasfiye olmuştur. Bunun üzerine tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak için Merkez Bankası nezdinde, bir Bankalar Tasfiye Fonu oluşturulmuştur. Bankalar yıl sonu bilançolarındaki tasarruf ve ticari mevduat toplamının binde birlik kısmını bu fona yatırmak zorunluluğu içindeydiler. Fonun amacı, Maliye Bakanlığı'na haklarında tasfiye kararı verilen bankaların kati ve nihai açıklarını kapatmaktır. ⁵¹ Fon daha sonra Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir.

Bankaların tasfiye edilmesi planlı döneme az sayıda banka kurma politikasının uygulanmasına yol açmıştır. Piyasadaki sınırlı kaynakları kontrol edebilmek için, yeni yabancı banka ve yeni ticaret bankası kurulması sınırlandırılmıştır. Rekabetin olmadığı bu ortamda faaliyet gösteren bankalar, topladıkları mevduatları artırmak yoluyla şube bankacılığına yönelmişler ve şube sayılarının artmasına neden olmuşlardır. Mevcut bankaların yeni şube açmaları teşvik edilmiş, küçük bankaların birleşerek ortalama sabit maliyetlerinin azaltılmasına çalışılmıştır. ⁵²

Planlı dönemde 5'i kalkınma ve 2'si ticaret olmak üzere toplam 7 yeni banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulan kalkınma bankaları, T.C. Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden

⁴⁹ TBB, "Bankacılıkta 40. yıl" <http://www.tbb.org.tr>, 01/01/2011

⁵⁰ TBB, "**50. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi 1958-2007**", Yayın No:262, İstanbul, 2008, s12.

⁵¹ Öztin Akgüç, **100 Soruda Bankacılık**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1992, s 51, 52

⁵² Türkiye Bankalar Birliği, **40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi**, Yayın No:207,1998, s 9.

Bankası (1968) ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976), ticaret bankaları ise Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve Arap-Türk Bankası (1977)' dir. ⁵³

Cumhuriyet döneminde Türk bankacılığının Türk-yabancı ortaklığı şeklinde dışa açılmasının ilk örnekleri Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve Arap Türk Bankası olmuştur. Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası, Amerikan ve İtalyan sermayesinin katılmasıyla dış ticaret finansmanının sağlanması amacıyla kurulmuştur. Banka, Cumhuriyet döneminde yabancı sermaye katılımıyla kurulan ilk bankadır. Arap-Türk Bankası ise, Libya ve Kuveyt sermayesinin katılımı ile yabancı ortaklı banka olarak artan Arap sermayesini Türkiye'ye çekmek, Avrupa para piyasalarından yararlanmak ve uluslararası bankacılık yapmak amacıyla kurulmuştur. ⁵⁴

Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, altı ticaret bankası tarafından kalkınma bankası olarak kurulmuş bir özel sektör bankasıdır. Bankanın kuruluşu ile kalkınma planlarında özel kesim için öngörülen alanlarda yatırım yapmak için gerekli orta ve uzun vadeli kredilerin özel kesim tasarrufları ve yabancı sermaye iştirakleri aracılığıyla sağlanması amaçlanmıştır. ⁵⁵

Devlet Yatırım Bankası, kamu iktisadi girişimlerinin planlarda yer alan yatırımları yapmaları için gerekli kredileri sağlamak amacıyla kurulmuş bir kamu bankasıdır. Banka, imalat sanayi yanında enerji, madencilik, ulaştırma sektörlerini içeren yatırım projelerini kredilendirmiş, 1987 yılında Türkiye İhracat Kredi Bankası adını alarak faaliyet gösterdiği alanlar yeniden düzenlenmiştir. ⁵⁶

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, özellikle yurtdışında çalışan Türk işçilerinin birikimlerinin öncelikli alanlardaki yatırımlarda değerlendirilmesi amacıyla kurulmuş bir kalkınma ve yatırım bankasıdır. "Kredi verme, iştirakte bulunma, teknik yardım sağlama yolları ile halka açık çok ortaklı anonim şirketlerle, özellikle

⁵³ Tuncay Artun , a.g.e. , s.49

⁵⁴ Öztin Akgüç, a.g.e. , s.11

⁵⁵ TBB, "50.Yılında Türkiye'de Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007", Yayın No: 262, İstanbul, Kasım 2008, s 12

⁵⁶ TBB, "50.Yılında Türkiye'de Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007", Yayın No: 262, İstanbul, Kasım 2008, s 12

yurtdışında çalışanların Türkiye'deki girişimlerini destekleyen bu bankanın ünvanı 1988 yılında Türkiye Kalkınma Bankası olmuştur.”⁵⁷

Bu dönemin bankacılık açısından en büyük özelliklerinden birisi, özel ticaret bankalarının büyük bölümünün holding bankası haline gelmesi olmuştur. Bir sanayi veya ticaret sermayesi gurubunun bir bankanın sermayesinin önemli bölümünün sahibi olması anlamına gelen holding bankacılığı, özel sektör yatırımlarını hızlandıracağı düşüncesiyle vergi muafiyetleri ve çeşitli ayrıcalıklarla devlet tarafından teşvik edilmiştir.⁵⁸ Holding bankacılığının gelişmesinde, hızla büyüyen firmaların, grupların finansman gereksinimleri, az bir özkaynakla çok geniş bir kaynağı denetim altına alma, diğer bir deyişle holdingleşmenin piramitleşme etkisinden yararlanma, finansal pazarlarda fon akımlarını denetim altında tutma, kamuoyunda bankası olan holding görüntüsü imajı yaratarak itibar sağlama, herhangi bir mali bunalım halinde holdinge bağlı kuruluşlara fon sağlanmasını güvence altına alma, diğer holdinglerle rekabette geri kalmama, holding banka modelini uygulayan gruplara öykünme gibi nedenler etkili olmuştur.⁵⁹

Önceki dönemlerde olduğu gibi 1963-1980 arası dönemde artan yatırım ihtiyacı reel ekonomiden aktarılan kaynaklarla değil, bütçeden yapılan transferler, kamu borçlanmaları, özel tasarruflar ve özellikle Merkez Bankası kaynaklarıyla sağlanmıştır. Bu dönemde Türk mali sisteminde tasarrufları özendirecek bir mali yapı olmamasından dolayı kaynak sağlama ve bu kaynakları kalkınmanın gerektirdiği alanlara yöneltme görevi kamu kesimi tarafından yapılmıştır. Kamu kesimi de kaynak sağlamada karşılaştığı güçlükler nedeniyle Merkez Bankası kaynaklarına başvurmuştur. Kamu kesimine kullanılan bu kredilerin mal ve hizmet üretiminde kullanılmayıp, sübvansiyon biçimindeki ödemelerde kullanılması ve bu kredilerin geri ödenmemesi para arzını artırmıştır. Ekonomideki mal ve hizmet üretiminin üzerinde olan bu parasal genişleme enflasyonun artmasındaki en önemli neden olmuştur.⁶⁰

⁵⁷ Tuncay Artun, **İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık** 2. Basım, İstanbul: Tekin Yayınları, 1983, s 59

⁵⁸ TBB, “**50.Yılında Türkiye’de Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007**”, Yayın No: 262, İstanbul, Kasım 2008, s 13

⁵⁹ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul:Gerçek Yayınevi, 1992, s 66,67

⁶⁰ Tuncay Artun, **a.g.e.**, s.68,69

Planlı dönemde bankaların açtıkları kredi miktarını artırmak için 1961'den itibaren orta vadeli kredilere uygulanacak faiz oranları diğer kredilerden daha yüksek olarak belirlenmiştir. 1973 yılından sonra bankaların öncelikli sektörlere açacakları kredilere karşılık gelen mevduatlar için T.C. Merkez Bankası'na normalden daha düşük oranda munzam karşılık yatırımları öngörülmüş, reeskont oranları farklılaştırılmıştır. Bankalara toplam kredilerinin %10'u oranında kredi verme zorunluluğu getirilmiş, bu oran 1976 yılında kaynakları 1 milyar Türk lirasının üzerinde olan bankalar için %20'ye çıkarılmıştır. Bankalar, başlangıçta bu oranı tutturmak için Merkez Bankası kaynaklarına başvurmuşlardır. Bununla beraber, bankaların orta vadeli krediyi kendi kaynakları ile yaratmasını sağlamak için Merkez Bankası'ndan sağlanan kredilerin bu hesaplama dahil edilmemesi kararlaştırılmıştır. Bu tür kredilere tekabül eden mevduat için ayrılan munzam karşılık oranının düşük tutulması ve bu tür kredilere uygulanan kredi faiz oranının yüksek olması nedeniyle orta vadeli kredi vermek bankalar için kârlı olmaya başlamış ve orta vadeli kredi/ toplam kredi oranının tutturulmasında sıkıntı yaşanmamıştır.⁶¹

Bu dönemde bankacılık alanındaki önemli gelişmelerden birisi de T.C. Merkez Bankası kanununda yapılan değişikliklerdir. 26 Ocak 1970 tarih ve 1211 sayılı kanunla Merkez Bankası'nın para ve kredi işlerinin ayarlanmasında görev ve yetkileri artırılmış, özellikle bankaya orta vadeli reeskont ve avans işlemleri yapma, bankaların plasmanları üzerinde kalkınma ve yıllık programların hedeflerine uygun olarak tedbir alma, kredileri sektörler arasındaki ayarlama yetkisinin tanınmasıyla banka kredilerinin dağılımı bakımından yeni bir dönem başlamasına imkan hazırlamıştır. Kanunla, Hazineye açılacak kısa vadeli T.C. Merkez Bankası avans hesabının cari yıl bütçe toplamının %15'i geçmemek üzere Maliye Bakanlığı ile Merkez Bankası arasında kararlaştırılması esası kabul edilmiştir. Ayrıca kanuna göre, Merkez Bankası vadesine en fazla 5 yıl kalmış senetleri reeskonta kabul etmiştir. Merkez Bankası ile bankalar arasında 1972

⁶¹ Türkiye Bankalar Birliği, **40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi**, İstanbul:TBB Yayın No:207,1998, s 10, 11.

yılında başlayan orta vadeli kredi ilişkileri, 1972-1977 döneminde önemli bir gelişme göstermiştir.

Planlı dönemde hızlı bir kalkınma sağlanmış olmakla birlikte, sanayileşmenin finansmanında enflasyona yol açan yöntemlerin kullanılması ve geliştirilen sanayinin yüksek enflasyon ortamında iç tüketime yönelik üretim yapması ve dışarıya yönelememesi, 1970'li yıllarda önemli bir döviz darboğazının yaşanmasına neden olmuştur. Bu darboğazı aşmak için alınan dövize çevrilebilir mevduat uygulaması ve benzeri önlemler sonucu dış borçlar önemli oranda artmıştır. Ödemeler dengesi ve döviz kıtlığı sorunu nedeniyle, dışalım yapılmasının zorlaşması ve ithal ikamesi stratejisi ile kurulan fabrikaların dışalım girdisi almasında karşılaşılan sorunlar nedeniyle eksik kapasite ile çalışmaya başlaması, 1980'li yılların başında, bu sanayileşme stratejisinin terk edilmesine ve dış piyasalara üretim yapmayı hedef alan yeni bir stratejinin benimsenmesine yol açmıştır.⁶²

1.2.6. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981- 2001)

24 Ocak 1980 tarihinde geçmişte uygulanan ithal ikamesine yönelik korumacı politikalar terk edilerek, piyasa ekonomisine dayalı, dışa açık liberal bir iktisat politikası yürürlüğe konulmuştur. Bu politika çerçevesinde, kredi ve mevduat faiz oranları serbest bırakılmış, finansal piyasalara girişler kolaylaştırılmış, yeni finansal ürünlerin ve kuruluşların piyasada yer alması sağlanarak finans piyasalarının liberalleştirilmesine yönelik kararlar alınmıştır.⁶³

Bu yıllarda yeni stratejiyi desteklemek ve ekonominin serbest piyasa ekonomisine göre yeniden yapılanmasını ve tasarrufların istikrarlı olarak artması için

⁶² TBB, “50.Yılında Türkiye’de Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007”, Yayın No: 262, İstanbul, Kasım 2008, s 14.

⁶³ Cevdet Denizer, “The Effect Of Financial Liberalization And New Bank Entry On Market Structure And Competition In Turkey”, **World Bank**, Working Papers, No : 1839, Kasım 1997, s. 10 http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1997/11/01/000009265_3_971229180746/Rendered/PDF/multi_page.pdf , 06/01/2011

gerekli seviyeye çıkartılmasını sağlamak amacıyla, esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz politikası uygulanmaya başlanmış, mali piyasaların serbestleşmesi ve derinleşmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.⁶⁴

Türkiye’de 1980’li yıllarda, geçerli olan bir piyasa mekanizmasının oluşturulmasına, geliştirilmesine ve güçlendirilmesine yönelik olarak kurumsal altyapının yaratılmasında önemli aşamalar kaydedilmiştir. Finansal hizmetlerde serbestleşmenin önemli aşamalarından biri olan, fiyatların piyasalar tarafından belirlenmesi sağlanmış, bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesi, izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin olarak uluslararası standartlara uyum yönünde düzenlemeler yapılmış, özel sektör tarafından finansal kurumlara yatırım yapılmasını geçerli hale getiren bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak, finansal sektörde serbestleşmenin önemli aşamalarından olan; finansal kurumların denetim sonuçlarına ilişkin kararların zamanında ve etkin olarak alınması sağlanamamış, bütçe disiplini oluşturamamış ve fiyat istikrarını hedefleyen bir para politikası uygulanamamıştır.⁶⁵

Bu dönemde yapılan önemli düzenlemeler:

- Mevduat ve kredi faiz oranlarının serbestleştirilmesi (1980),
- Zorunlu karşılık ve dispoñibilite yükümlülüklerinin azaltılması (1983),
- Yabancı bankaların Türkiye’de faaliyet göstermeleri için uygun bir ortamın hazırlanması,
- Ticari banka kuruluşunun kolaylaştırılması sağlanarak rekabetin teşvik edilmesi ve etkinliğin sağlanması,
- Türk bankacılığının dışa açılması ve teknolojik altyapının güçlendirilmesi (otomasyonun artması, vb.),
- Yeni finansal ürünlerin kullanımına izin verilmesi (tüketici kredisi, kredi kartı vb.),
- Döviz işlemlerine getirilen kısıtlamaların 1983’te kaldırılması,
- Finansal piyasalardan elde edilen gelirlerin üzerindeki vergilerin kademeli olarak azaltılması,
- Menkul kıymet piyasalarının oluşturulması (1986’da İstanbul Menkul Kıymet

⁶⁴ “Bankacılık Sektörü” , <http://www.geocities.com/uretkenogrenciler/yazi/mserkan02a.htm> 22/11/2010

⁶⁵ TBB, Türk Bankacılık Sektörü, “Türkiye Bankalar Birliği’nin 2004 Türkiye İktisat Kongresi Raporu”, **Bankacılar Dergisi**, sy.49, 2004, s 71

Piyasalarının kurulması, 1987’de TC Merkez Bankası’nın açık piyasa işlemlerine başlaması, 1988’de döviz efektif piyasasının kurulması ve 1989’daaltın piyasalarının kurulması), olarak sayılabilir. ⁶⁶

1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı, tasarrufları korumak ve ekonomik kalkınmanın gereklerine göre kullanılmalarını sağlamak üzere bankaların kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, devir, birleşme ve tasfiyeleri ile denetlenmelerini düzenlemektir. ⁶⁷ Uluslararası denetim ve gözetim sistemi ile uluslararası bankacılık standartları sisteme tanıtılmış, tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş, bilânçolar dış denetime tabi tutulmuş, mevduat sigorta fonu kurulmuş ve donuk kredilere daha gerçekçi karşılık uygulaması getirilmiştir.

Türk Parası Kıymeti Koruma Hakkında 28 Aralık 1984 ve 30 Temmuz 1984 kararlarıyla konvertibl TL’nin şartları hazırlanmış, sermaye hareketlerinin 32 sayılı kararla serbest bırakılması ve TL’nin konvertibilitesinin IMF tarafından onaylanması (Ağustos 1989) ile birlikte kambiyo rejimi ile ilgili düzenlemeler tamamlanmıştır. ⁶⁸

1982 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1986 yılında faaliyete geçmiştir. ⁶⁹

Ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanması ve mali piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılması, bankacılık sistemi üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Sektöre yeni yerli/yabancı bankaların girişine izin verilmesi ve mevduat/kredi faiz oranlarının serbest bırakılmasına bağlı olarak sektörde rekabet artmıştır. Artan rekabet, klasik mevduat bankacılığı yerine, bankaların hem

⁶⁶“4389 Sayılı Bankalar Kanunu İle 3182 Sayılı Bankalar Kanunu Karşılaştırmalı Tablosu” <http://www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/bankalar/IV.%203182%20sayılı%20Bankalar%20Kanunu'nun%20Karşılaştırmalı%20Tablosu.doc>, 08.12.2010.

⁶⁷ “4389 Sayılı Bankalar Kanunu İle 3182 Sayılı Bankalar Kanunu Karşılaştırmalı Tablosu” <http://www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/bankalar/IV.%203182%20sayılı%20Bankalar%20Kanunu'nun%20Karşılaştırmalı%20Tablosu.doc>, 08/12/2010

⁶⁸ Ahmet Ertuğrul ve Osman Zaim, **Türk Bankacılığında Etkilik (Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz)**, Ankara: Ünal Ofset, 1996, s 28

⁶⁹ Levent Belgin, “5. Dalga Geliyor”, http://www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=739, 15/11/2010

kaynak hem de plasman çeşitliliğinin arttığı bir bankacılığın benimsenmesine neden olmuştur.

Bu dönemde, uygulanan serbest faiz ve esnek döviz kuru politikaları, ihracatın özendirilmesi, ithalatın serbest bırakılması, yeni bankaların kurulmasına izin verilmesi, bankalar arası Türk lirası ve döviz piyasalarının kurulması ve bilgisayar ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler sonucu, toptancı bankacılık yapan az şubeli küçük ve orta ölçekteki banka sayısı artmış, büyük ölçekteki özel bankaların pazar paylarında ise gerilemeler olmuştur. Türk bankaları, yurtdışında banka kurarak veya şube açarak dışa açılmaya başlamışlardır. Toptancı bankalar, büyük ölçüde dış ticaretin finansmanının sağlanması, leasing, factoring, forfaiting, menkul kıymet ihracında aracılık ve kısa vadeli kredi işlemlerine ağırlık vermişler ve uluslararası mali piyasalardan finansmanı arttırmışlardır.⁷⁰

Yapılan reformlar bankacılık sistemine yeni banka girişlerini sağlama konusunda başarılı olmuştur. Uygulanan liberal politikaların bir sonucu olarak 1980-1990 yılları arasında 19 adedi yabancı sermayeli olmak üzere toplam 31 adet yeni bankacılık yatırımı gerçekleşmiş ve 1990 yıllarda bankacılık sistemindeki banka sayısı 66 olmuştur.

Finansal liberalizasyon sürecinde bankacılık sistemine yabancı girişleri daha çok 1980-1985 dönemi içinde gerçekleşmiştir. Liberal iktisat politikaları sonucunda ekonominin dışa açık olması, ihracat ve ithalat tutarlarının 1980 yılından itibaren yüksek oranlı artışlar kaydetmesi, yeni finansal ürünlere ve dış ticaretin finansmanına olan ihtiyacı artırmıştır. Bu tür piyasa talepleri yabancı sermayeli bankaları hizmet sunmaya teşvik etmiştir. Öte yandan 1989 yılında sermaye hareketlerinin liberalizasyonu, gümrük birliği anlaşması ve dış ekonomik gelişmeler sonucunda Türki

⁷⁰ M. İlker Parasız, **Para, Banka ve Finansal Piyasalar**, 5. Baskı, İstanbul: Ezgi Kitapevi Yayınları, 1994, s 125-127.

Cumhuriyetlere bir geçit pozisyonuna sahip olunması, yabancı girişlerini teşvik edici diğer unsurlar olmuştur.⁷¹

1980’lerde gelişen liberalizasyon sürecinde 2000 yılına kadar 1982 ve 1994 yıllarında olmak üzere, iki finansal kriz yaşanmıştır. 1980 sonrasında faizlerin serbest bırakılmasının ilk etkileri, 1980-1982 döneminde finans piyasalarındaki faiz yarışı ile kendini göstermiştir. Bankalar ve banker kuruluşların birbirleri ile girdikleri faiz yarışı, bankerlerin iflası ve 6 bankanın kapanmasına yol açan ve banker krizi olarak bilinen bir krize yol açmıştır. Söz konusu kriz, serbest piyasa ekonomisinin esasen bir kurallar bütünü olduğunu ortaya koymuş, finans piyasalarında kaynak dağılımının serbest piyasa ekonomisi koşullarına göre gerçekleşmesi beklenirken, sistem üzerinde kontrolün de gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu yöndeki uygulamalarda faiz oranları serbest bırakılırken, zaman zaman da kontrol altına alınmıştır.⁷²

1994 yılı, mali sektör ve bankalar açısından risklerin zarara dönüştüğü bir yıl olmuştur. Faiz oranlarının düşürülmesi yönündeki ısrarcı yaklaşım nedeniyle mali sektörde tansiyon yükselmiştir. Piyasalar tarafından gönderilen sinyallere rağmen, parasal genişleme ve mali araçlara getirilen vergi yatırımcıların TL cinsinden mali araçlardan kaçmalarına neden olmuştur. Faiz oranları rekor seviyelere yükselmiş, TL yabancı paralar karşısında değer kaybetmiş, mali sistem küçülmüştür. 1994 yılında bankacılık sisteminin toplam aktifleri 68,6 milyar dolardan 51,6 milyar dolara, özkaynakları ise 6,6 milyar dolardan 4,3 milyar dolara inmiştir.⁷³

Mali sektörde yaşanan güven bunalımı tasarruf mevduatına devlet güvencesi getirilmesi ile aşılabılmıştır. Bu arada üç bankanın faaliyetine son verilmiş, Türkiye’nin uluslararası kredi notu hızla düşmüş, bankaların yurtdışından borçlanmaları olumsuz

⁷¹ Cevdet Denizer, “Foreign Entry In Turkey’s Banking Sector, 1980-87”, **World Bank**, Working Papers, No : 2462, Ekim 2000, s 8
http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2000/11/17/000094946_0110805385813/Rendered/PDF/multi_page.pdf 03.12.2010.

⁷² Uygur Kocabaşoğlu, v.d., **Türkiye İş Bankası Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Aralık 2001, s 564-567.

⁷³ TBB, “Bankalarımız 1997 ”, <http://www.tbb.org.tr/v12/1997.asp> 06/01/2011

yönde etkilenmiştir. Dış kaynaklar sınırlanınca kaynak talebinin tümü iç piyasaya dönmüştür. Sonuçta, faizler çok daha yüksek bir seviyeye oturmuştur. ⁷⁴

1995 yılından sonra ekonomideki hızlı toparlanma tüm sektörleri olduğu gibi bankacılık sisteminin büyümesini olumlu yönde etkilemiştir. Yüksek reel faizler TL cinsinden yatırım araçlarını cazip hale getirmiş, para ikamesi yavaşlamış, ancak tersine dönmemiştir. Kapanan döviz pozisyonları yeniden açılmış, daha yüksek maliyetli olmakla birlikte yurtdışı borçlanma başlamıştır. Bununla birlikte yatırımcıların talebi çok kısa vadeli araçlara yoğunlaşmıştır. Yurtdışından sağlanan borçlanmaya vergi getirilmiş, TL ve yabancı borçlanma üzerindeki parasal yükler arttırılmıştır. Bu gelişmeler repo ve vadeli döviz işlemlerinin hızla büyümesine neden olmuştur. Bankacılık sektöründe vadesiz mevduat ve vadeli mevduatın büyük bölümü günlük vadeli ve çok yüksek faizli repoya yönelmiştir. Gayri nakdi krediler üzerinden açık pozisyonlar büyümüştür. Para ve mali yüklerin maliyetler üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle kaynakların bir bölümü kıyı bankalarına yönelmiştir. ⁷⁵

1994 krizinden sonra bir yandan ayakta kalma ve bir yandan da hızla büyüyen bir ekonomiden pay alma çabaları Türk bankalarının çoğunu altyapı çalışmalarına itmiş ve bu dönemde yabancı bankalardan bilgi transferi yoğunluk kazanmıştır. ⁷⁶

Türkiye 1997 yılına denk bütçe uygulamaları tartışmalarıyla girmiştir. Siyasi tansiyon yükselmiştir. Hükümet, ekonomide önceliği enflasyonun düşürülmesine vermiş ve bütçe disiplini benimsemiştir. Yurtdışı borçlanmanın arttırılması amacıyla IMF ile bir anlaşma zemini bulunmaya çalışılmıştır. 1998 yılının ikinci yarısından itibaren IMF ile izleme anlaşması imzalanarak temel makro sorunlara çözüm getirileceği, mali sektörde denetime yönelik düzenlemelerin arttırılacağı ve vergi taslağının yasalaşacağı belirtilmiştir. ⁷⁷ Nitekim anlaşmanın hemen akabinde bankaların vadeli işlemlerine ve açık pozisyonlarına sınırlama getirilmiştir. Ancak, özellikle vadeli döviz işlemlerine

⁷⁴ TBB, “50. Yılında TBB ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007”, s 16.

⁷⁵ TBB, “50. Yılında TBB ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007”, s 16.

⁷⁶ Paul H. Allen, “Redesigning The Bank”, Meeting The Challenge in Turkey, İstanbul, 26.06.1996

⁷⁷ Timur Özdemir, “Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma”, **Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, SBE, İşletme Anabilimdalı, İstanbul, 2007, s 22.

getirilen sınırlama yabancı yatırımcılar tarafından piyasanın likiditesini azalttığı gerekçesiyle büyük bir tedirginlikle karşılanmıştır.⁷⁸

IMF'ye hitaben yazılmış 9 Aralık 1999 tarihli niyet mektubunda ise Türkiye, likiditesini yitirmiş bir bankaya el konulmasının bankaların davranışları bakımından önemli bir piyasa disiplini getireceğini belirtmiş ve BDDK'nın bu durumdaki bankalara gecikmeksizin müdahale ederek hem mevduat sahiplerinin hem de bankanın diğer alacaklılarının haklarının korunacağını bildirmiştir. Bu amaçla, Bankalar Kanununun solvabilitesini yitirmiş tüm bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından devralınmasını zorunlu kılacak şekilde değiştirileceği sözünü vermiştir.⁷⁹

1999 yılında ekonomik faaliyet daralmıştır. Rusya kriziyle bağlantılı olarak 1998 yılının ikinci yarısından itibaren görülen sermaye çıkışı, Adapazarı ve Düzce Depremleri, erken genel seçim ve hükümet değişimi gibi faktörler, bu daralmada etkili olmuştur. Haziran 1999'da göreve başlayan yeni hükümet, ekonomik sorunlara dönük olarak bir dizi iyileştirme ve düzenlemeyi hayata geçirmiştir.

Yapılan gözetim (stand-by) anlaşmasından sonra 1999 yılı sonuna doğru Merkez Bankası'nın kısa vadeli faiz oranlarını düşürmesinin etkisiyle dövize yeniden talep yavaşta olsa başlamıştır. Hemen ardından sermaye gelirlerinin vergilendirilmesi, geçici vergi uygulaması ve bankalar arası işlemlere getirilen stopaj, mali piyasalar açısından çok ciddi bir şok olarak algılanmış ve güven zedelenmiştir. Bir yandan piyasaları daraltan uygulamalar hayata geçirilirken diğer yandan seçim ekonomisi uygulamalarına ilişkin belirtiler nedeniyle arz talep dengesinin bozulmaya başladığı bir döneme girilmiştir. Bekleyişlerin yeniden değiştiği bir ortamda tercihlerdeki değişme fiyatlara yansımış faiz oranları hızla yükselmiştir. Yeni durum mali sistemi yeniden istikrarsız bir ortama sokmuştur.⁸⁰

1999 yılının ikinci yarısında genel olarak yapısal uyum düzenlemelerinin gecikmesi, (örneğin kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasıyla ilgili düzenlemenin

⁷⁸ TBB, "50. Yılında TBB ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007", s 17.

⁷⁹ T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 1999 Tarihli Niyet Mektubu, http://www.hazine.gov.tr/duyuru/sb_turkce.htm , 15/12/2011

⁸⁰ Timur Özdemir, "Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma", **Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, SBE, İşletme Anabilimdalı, İstanbul, 2007, s 23.

vaktinde çıkarılamaması, bu nedenle Dünya Bankasınca verilecek olan mali sektör uyum kredisinin askıya alınması) enflasyonun beklendiği kadar hızla gerilememesi, kamu mal ve hizmetlerine enflasyon artışı kadar zam yapılması, iç talebin alınan ek önlemlere rağmen kontrol altına alınamaması sonucu, yıl sonuna doğru ekonomik görünüm bozulmaya başlamış ve Kasım 2000’de bankacılık sektörü ciddi bir sarsıntı geçirmiştir.⁸¹

1985-2001 yılları arasının belki de en önemli ortak yönü yüksek enflasyon dönemi olmasıdır. Yüksek enflasyonun bankacılık sektörü üzerindeki etkileri; reel faizleri gizleme, kredilerde vadelerin kısalması, sabit faiz uygulamasına, uzun vadeli tasarrufa ve sağlıklı raporlamaya engel olma şeklinde özetlenebilir.⁸²

Haziran 1999’da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu Bankacılık açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu kanun ile uluslararası uygulamalara paralel olarak bankacılık sektörünün düzenlemesi, gözetimi ve denetimi, idarî ve malî özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na devredilmiştir.⁸³

4389 sayılı yasa ve bu çerçevede yapılan diğer düzenlemeler ile;

- Bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi amacıyla asgari sermaye miktarları artırılmış,
- Bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslarda değişikliğe gidilmiş,
- Banka kredileri için genel karşılık ayrılmasına başlanmış,
- Tahsilinde güçlük yaşanan krediler için ayrılacak özel karşılıklarla ilgili düzenlemeler yapılmış,
- Mali bünyesi bozulan bankalar hakkında alınacak tedbirler detaylı olarak belirlenmiştir.

⁸¹ TBB, “50. Yılında TBB ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007”, s 18.

⁸² Saruhan Doğan, Yıldız Şarsel; “Enflasyonun Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörüne Bir Bakış”, **TBB Yayınları**, Sayı 189, Ankara, 1994, s.7-12

⁸³ “4389 sayılı Bankalar Kanunu”,

http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/bankalarkanunu/y4389_BANKALAR_KANUNU.doc, 10/10/2010

4491 sayılı yasa ile Bankalar Kanunu'nun da yapılan ilave değişiklikler ile

- Bankaların kullanılabilecekleri kredilere ilişkin hükümler Avrupa Birliği direktiflerine uyumlu hale getirilmiş
- Mali tabloların konsolidasyonu ve konsolide denetim konularında BDDK' ya daha kapsamlı yetki verilmiş
- Alınan önlemlere rağmen mali bünyeleri iyileştirilemeyen bankaların gerektiğinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilerek iyileştirmeye tabi tutulmalarına ve yeniden yapılandırılmalarına olanak sağlanmış,
- Bazı bankalarda ortaya çıkabilecek sorunların sistem bütününe yayılmasını önleyecek düzenlemeler yapılmış,
- Özel finans kurumları Kanun kapsamına alınmıştır.⁸⁴

Bankaların faaliyete başlamaları, faaliyetlerinin izlenmesi, denetlenmesi, denetim sonuçlarının karara bağlanması ve bir bankanın faaliyetinin sona erdirilmesi ile ilgili kararların alınması ve uygulanması amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) faaliyete geçmiştir. BDDK ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF), kurulmasına Haziran 1999'da çıkan 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile karar verilmiş, bu iki kurum Ağustos 2000 tarihinde resmen göreve başlamıştır.

2000 yılında, üç özel sermayeli ticaret bankasının (Demirbank, Etibank, Bank Kapital) daha yönetimi Fon'a devredilmiştir. Bir ticaret bankası(Kıbrıs Kredi Bankası) ile bir kalkınma ve yatırım bankasının (Park Yatırım Bankası) bankacılık faaliyeti durdurulmuştur. Böylece 2000 yılı sonunda Fon'daki banka sayısı 11'e yükselmiştir.⁸⁵

1980 sonrası dönemde yabancı banka girişleri, kredi değerleme, pazarlama, personel yönetimi gibi alanlarda yerli bankaların kendilerini geliştirmesini sağlamıştır. 1980 öncesi dönemde, yerel bankalar finansal açıdan herhangi bir planlama yapmadan,

⁸⁴ TBB, "Avrupa Birliği'nde Mali Bütünleşme ve Türk Bankacılık Sektörü", **Bankacılar Dergisi**, sy.39, 2001, s.33

⁸⁵ TBB, "50. Yılında TBB ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007", s 19.

ucuz fiyatla topladıkları fonları, kredilere yönelterek yüksek getiri elde etmişler, ucuz mevduat toplama amacıyla da şubeleşmeye yönelmişlerdir. 1980 sonrası dönemde ise yabancı bankaların da etkisiyle bankalar planlama, bütçeleme konusunda çalışmalar başlatmışlar, şubelerin fayda maliyet analizlerini yapmaya başlamışlardır. Bu dönemde ayrıca modern yönetim bilgi akış sistemleri (management information system) kurulmaya başlanmış, istihbarat ve kredi pazarlama çalışmaları önem kazanmıştır.⁸⁶

Bankacılık sektöründeki yerli bankalar yabancı bankalardan örnek alarak yeni bankacılık ürünleri geliştirmişlerdir (EFT, SWIFT gibi). Özellikle 1990'lı yıllarda birçok ticari banka teknolojik altyapı ve otomasyon çalışmalarını tamamlamıştır. İnternet bankacılığında büyük ilerleme kat etmişlerdir. Teknolojik çalışmaların yanı sıra bireysel bankacılık alanındaki kar potansiyeli yüksek olan ATM, tüketici kredileri ve kredi kartları gibi yeni ürün ve hizmetler tüketicilere sunulmuştur.⁸⁷

1.2.7. Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2007)

1999 yılında IMF destekli istikrar programı, kur çıpası aracılığıyla yüksek enflasyonun düşürülmesini ve özelleştirmeler yoluyla bütçe açıklarının kapatılmasını öngörmüştür. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde, iç borçların çevrilebilmesi konusu önemini korumaktaydı. 2000'li yılların sonlarında, yüksek borçlanma ihtiyacı, döviz kurlarının sabit tutulması konusunda şüpheler oluşturmuş ve Kasım 2000 de bir finansal kriz yaşanmıştır. Kasım krizinin Merkez Bankası müdahaleleri ve IMF desteğinde aşılına çalışıldığı bir ortamda, bu defa Şubat 2001 krizi baş göstermiştir. Şubat 2001 krizi ile birlikte faiz oranları serbest bırakılmış ve Türk Lirasının devalüasyonu gerçekleşmiştir.⁸⁸

⁸⁶ Denizler, "Foreign Entry In Turkey's Banking Sector, 1980-87", s.16

⁸⁷ Canan Dağıdır, "Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yabancı Bankaların KOBİ'lere Finansman Olanığı ve Bir Uygulama", **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007, s 109.

⁸⁸ Martha A. Star, Rasim Yılmaz, "Bank Runs In Emerging Market Economies : Evidence From Turkey's Special Finance Houses", **American University Washington DC Department Of Economics**, Working Paper Series : 2006 , s9 <http://www1.american.edu/cas/econ/workingpapers/2006-08.pdf> 22/11/2010

Gayri safi milli hasıla, reel bazda yüzde 9,4 daralmış, tüketici fiyatları artış oranı yüzde 39'dan yüzde 69'a sıçramıştır. Döviz kurları ve faiz oranları hızla yükselmiştir. Riskleri büyük oranda gerçekleşen bankacılık sektörünün 2001 yılındaki toplam zararı, özkaynaklarının yüzde 77'sine ulaşmıştır. Bankacılık kesiminin bilanço büyüklüğünün Gayri Safi Milli Hasıla'ya (GSMH) oranını inceleyecek olursak, bu oran 1980 yılında % 31,4, 1985 yılında % 43,9 ve 1990 yılında ise Körfez Savaşı nedeni ile % 43,3'e gerilemiştir. Aynı oran 1999 yılına gelindiğinde % 92,2 olarak gerçekleşmiş, 2000 yılında ise Kasım Krizi'nin etkisiyle % 82,6'ya gerilemiş ve 2001 yılında % 92,7, 2002 yılında % 78, 2005 yılında % 82 ve Haziran 2006 ise % 89'lar seviyesinde gerçekleşmiştir.⁸⁹

2000 ve 2001 krizlerinin meydana getirdiği tahribatı giderebilmek ve ekonominin ve bu bağlamda bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını sağlayabilmek için “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ve “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” uygulamaya konulmuştur. Söz konusu programlarda enflasyonla mücadele, kamu finansman dengesinin güçlendirilmesi, ekonomide şeffaflık sağlayıcı tedbirlerin alınması, bankacılık sektörünün, başta TMSF bünyesindeki bankalar olmak üzere, yeniden yapılandırılması ve rekabetçi bir ortam meydana getirilmesi amaçlanmıştır.⁹⁰ Ancak 2002 yılında ülke ekonomisinde görülen büyüme trendi bankacılık sektörünü kapsayamamıştır. Yeniden yapılandırma programına devam edilmiş ve sektörde bozulan dengeler yavaş yavaş düzelmeye başlamıştır.⁹¹

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde, yabancı sermayeli bankaların bilgi birikimlerinden, teknik ve sermaye güçlerinden faydalanılması amaçlanmış, bu doğrultuda oluşturulan yapılandırma programı kapsamında, yabancı banka veya danışmanların kullanılması, yabancı sermayeli bankaların sisteme girmelerinin özendirilmesi ilkeleri yer almıştır.⁹² Yeniden yapılandırma kapsamında bankaların sermaye yapılarının Basel II kriterleri doğrultusunda güçlendirilmesine

⁸⁹ <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf> (15.09.2010)

⁹⁰ Nilgün Chambers, **Kriz Dönemi Ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi**, Avcı Ofset Matbaacılık, y.y., Kasım 2004, s 24-25.

⁹¹ <http://www.vakifbank.com.tr/earastirma/Banka10yillik.doc>, 15/01/2010

⁹² Chambers, **a.g.e.**, s 24-25.

alışılış ve TMSF bünyesindeki bankaların yerli veya yabancı yatırımcılara satışı faaliyetlerine girişilmiştir. ⁹³

Bankacılık sistemi önemli bir yeniden yapılandırma süreci yaşamıştır. Özel bankalar 2001 Krizinden sonra önemli ölçüde kaybettikleri sermayelerini güçlendirmiştir. Bunu yapamayan bankalar birleşmiş veya TMSF'ye alınmıştır. Kamu bankaları yeniden yapılandırılmış, ortak bir yönetim altına alınmıştır. Kamu bankalarındaki görev zararları Devlet iç borçlanma senetleri karşılığı tasfiye edilerek, bankaların mali bünyeleri güçlendirilmiştir. ⁹⁴

Bankalarda risk yönetimi anlayışı, kamusal gözetim ve denetim otoritesinde risk bazlı denetim anlayışı güçlenmiştir. Kamusal gözetim ve denetim işlevi özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Bankaların faaliyetini düzenleyen mevzuat 2005 yılında yenilenerek, uluslararası genel kabul görmüş prensiplere ve uygulamalara önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. ⁹⁵

⁹³ Burak Cem Şahözkan, **Banka Birleşmeleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No : 233, y.y., Temmuz 2003,s 32.

⁹⁴ TBB, “**50. Yılında TBB ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007**”, s 20.

⁹⁵ TBB, “**50. Yılında TBB ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007**”, s 20.

1.3. 2001-2011 ARASI BANKACILIK SİSTEMİ

1.3.1. 2001 – 2004 Arası Türk Bankacılık Sistemi

Türkiye ekonomisi ve bankacılık sistemi açısından 2001 yılı zor bir yıl olmuştur. Ekonomik faaliyet yanında bankacılık sistemi de önemli ölçüde küçülmüştür. Banka sayısı 79'dan 61'e gerilemiş, toplam şube sayısı 929 azalarak 6.908'e, çalışan sayısı ise yüzde 19 azalarak 137.495'e düşmüştür. Toplam aktifler TL bazında yüzde 60 artarak 169,2 milyar TL'ye ulaşmış; dolar bazında ise yüzde 26 küçülerek 115 milyar dolara gerilemiştir. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 93 olmuştur.⁹⁶

2000 yılı istikrar programı uygulanmasına rağmen krizin ayak sesleri Temmuz 2000'de hissedilmeye başlanmıştır. Yapısal reformlar gerçekleşmemiş, özelleştirme programı, koalisyon ortakları (DSP, MHP, ANAP) arasındaki anlaşmazlık dolayısıyla tıkanmıştır. Özellikle 2000 yılı ikinci yarısında daha da belirginleşen ve Kasım ayında en çok Hazine enstrümanları müşterisi olan bir büyük bankanın (Egebank) fona devredilmesiyle başlayan bir finansal kriz yaşanmıştır.⁹⁷

Kasım sonunda ortaya çıkan krizin temel sebebi bankacılık kesiminde likidite sorununun yaşanmasıdır. Bankacılık kesiminde yeterli döviz fazlasının olmaması, yurtdışına sermaye çıkışlarının biraz hareketlendiği bir ortamda, piyasalarda güvensizliğin yaygınlaşarak, doğrudan bir panik havasına dönüşmüştür. Kasım 2000'de yaşanan likidite krizinin nedeni, sadece piyasaların nakit talebine cevap vermeyişi değil, aynı zamanda likidite talebindeki olağanüstü artışlardır.⁹⁸

⁹⁶ TBB "Türk Bankacılık Sistemi 2001" **Bankacılar Dergisi**, Sayı 42, 2002, s 5.

⁹⁷ Mehmet Arslan, "IMF, Krizler ve Türkiye" **Stratejik Analiz Dergisi**, , Sayı 14, 2001,s.18.

⁹⁸ Oğuz Yıldırım, "Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları", 2003, [\(10.05.2011\)](http://www.dtm.gov.tr/ead/DTERGI/Ocak_2003/istikrar.htm),s 8.

Kasım 2000 krizi, IMF ile varılan anlaşma sonucunda aşağıdaki önlemler alınmıştır:⁹⁹

- Faiz oranlarının artırılmasına izin verilmiştir,
- IMF'den 7.5 milyar dolarlık ek finansman sağlanmıştır.

Türkiye 2000 Kasım ayında dövize yönelen yoğun spekülasyon saldırısı:

1. Çok yüksek faiz ile
2. Önemli döviz rezervi kayıplarıyla
3. 7.5 milyar dolar büyüklüğündeki ek IMF kredisi ile geri püskürtebilmiş ve döviz kuru çizelgesini yüksek bir maliyetle savunabilmişti. Ancak daha sonra olabilecek benzer bir saldırıya karşı savunma gücü büyük ölçüde azalmıştı.

Kasım krizinden tam üç ay sonra 19 Şubat 2001'de Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasındaki bir tartışma ikinci bir spekülasyon saldırısı başlattı ve bu kez döviz krizi başladı.¹⁰⁰

Kasım krizinde dövize saldırı yabancılarla sınırlı kalmıştı, Şubat krizinde yerlilerin de, özellikle bankaların dövize saldırdığı görüldü. Dövize yapılan saldırıya dayanma gücü kalmayınca, TCMB 21 Şubat gecesi kurun dalgalanmaya bırakıldığını açıkladı. Kasım ayında yara alan enflasyonu düşürme programının da sonu gelmiş oldu.¹⁰¹

⁹⁹ Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul: Ezgi Kitabevi, 2002, s 253.

¹⁰⁰ Ercan Uygur, **Krizden Krize Türkiye:2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri**, Türkiye Ekonomi Kurumu, 07.04. 2001, s 23.

¹⁰¹ Ercan Uygur, **Krizden Krize Türkiye:2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri**, Türkiye Ekonomi Kurumu, 07.04. 2001, s 23.

2000 ve 2001 krizlerinin meydana getirdiği tahribatı giderebilmek ve ekonominin ve bu bağlamda bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını sağlayabilmek için “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ve “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” uygulamaya konulmuştur. Söz konusu programlarda enflasyonla mücadele, kamu finansman dengesinin güçlendirilmesi, ekonomide şeffaflık sağlayıcı tedbirlerin alınması, bankacılık sektörünün, başta TMSF bünyesindeki bankalar olmak üzere, yeniden yapılandırılması ve rekabetçi bir ortam meydana getirilmesi amaçlanmıştır.¹⁰²

Fon’a alınan bazı bankaların birleştirilmesi ve/veya kapatılması, bazı bankaların faaliyetlerine son verilmesi yanında, bazı bankaların birleşmesi banka sayısının azalmasına neden olmuştur. 2001 yılında 8 banka Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesindeki Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir. (Ulusal Bank, İktisat Bankası, EGS Bank, Bayındırbank, Kentbank, Milli Aydın Bankası “Tarişbank”, Sitebank ve Toprakbank). Fon bünyesindeki bankalardan Egebank, Yurtbank, Yaşarbank ve Bank Kapital Ocak 2001’de, Ulusal Bank ise Nisan 2001’de Sümerbank ile birleştirilmiş, Sümerbank yıl içinde Oyak Grubuna satılmıştır.

Fon bünyesindeki İnterbank ve Esbank Haziran 2001’de Etibank ile birleştirilmiş, yıl sonu itibariyle Etibank’ın bankacılık lisansı iptal edilmiştir. 2001 yılı içinde Sümerbank’a ek olarak Demirbank’ın HSBC Bank’a ve Sitebank’ın da Novabank’a satışları gerçekleştirilmiştir. Etibank’a ek olarak ise, İktisat Bankası ve Kentbank’ın bankacılık işlemleri yapma izinleri kaldırılmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları grubundan ise, Okan Yatırım Bankası ve Atlas Yatırım Bankası’nın faaliyet izinleri iptal edilmiştir.¹⁰³

¹⁰² Nilgün Chambers, **Kriz Dönemi Ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi**, Avcı Ofset Matbaacılık, y.y., Kasım 2004, s 24-25.

¹⁰³ TBB “Türk Bankacılık Sistemi 2001” **Bankacılar Dergisi**, Sayı 42, 2002, s 5.

Kamu bankaları grubundan T. Emlak Bankası, 1 Temmuz 2001 tarihi itibariyle T.C. Ziraat Bankası bünyesine dahil edilmiştir. Birleşik Türk Körfez Bankası, Osmanlı Bankası ile, yeni Osmanlı Bankası ise Garanti Bankası ile birleşmiştir. Böylece, 2001 yılı sonunda banka sayısı 79'dan 61'e gerilemiştir.

Toplam şube sayısı 6.908'dir.

Bankacılık sisteminde çalışan sayısı 2001 yılında da azalmaya devam etmiştir. 2000 yılında 3.587, 2001 yılında da 32.906 çalışan işini kaybetmiştir. Aralık 2001 itibariyle bankacılık sisteminde çalışanların yüzde 96'sı ticaret bankaları, yüzde 4'ü kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edilmiştir. Kamu bankaları personeli, bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 44'ünü, özel sermayeli bankalarda çalışanlar yüzde 47'sini, Fon'daki bankalarda çalışanlar yüzde 5'ini, yabancı bankalarda çalışanlar ise yüzde 4'ünü oluşturmaktadır.¹⁰⁴

Türk bankacılık sisteminde, toplam aktifler Aralık 2001 itibariyle, bir önceki yıl sonuna göre yüzde 60 artarak 169.221 milyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında ise toplam aktifler bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 26 oranında azalarak 115 milyar dolar olmuştur. TL bazında, ticaret bankaları grubunda, kamusal sermayeli bankalar yüzde 51, özel sermayeli bankalar yüzde 90, kalkınma ve yatırım bankaları yüzde 68 oranında büyürken, yabancı bankalar yüzde 10, Fon'daki bankalar yüzde 31 oranında küçülmüştür.¹⁰⁵

2000 yılı sonuna göre toplam aktifler içinde ticaret bankalarının payı 1 puan azalarak yüzde 95 olarak gerçekleşmiştir. Bu grupta yer alan kamusal sermayeli bankaların payı 2 puan azalarak yüzde 32'ye, Fona devredilen bankaların payı 5 puan azalarak yüzde 4'e gerilemiştir. Özel sermayeli bankaların payı ise 9 puan artarak yüzde 56'ya yükselmiştir.

Toplam mevduatın dağılımında, kamusal sermayeli bankaların ve Fon'daki bankaların payı 8'er puan azalarak sırasıyla yüzde 32'ye ve yüzde 5'e gerilemiştir.

¹⁰⁴ TBB "Türk Bankacılık Sistemi 2001" **Bankacılar Dergisi**, Sayı 42, 2002, s 6.

¹⁰⁵ TBB "Türk Bankacılık Sistemi 2001" **Bankacılar Dergisi**, Sayı 42, 2002, s 6.

Toplam mevduat içinde özel sermayeli bankaların payı ise 17 puan artarak yüzde 61'e yükselmiştir.

Toplam krediler içinde, kamusal sermayeli ticaret bankalarının ve Fon'daki bankaların payları 6'şar puan düşerek sırasıyla yüzde 21'e ve yüzde 1'e gerilemiştir. Özel sermayeli ticaret bankalarının payı 7 puan artarak yüzde 61'e, kalkınma ve yatırım bankalarının payı 4 puan artarak yüzde 13'e yükselirken, yabancı bankaların payı yüzde 3 olarak aynı kalmıştır. Bankaların bazılarının Fon'a alınması yanında, Fon'a devredilen bankaların alacaklarının bir bölümünün Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi ve bankaların özel karşılık politikası kredi dağılımını önemli ölçüde etkilemiştir.¹⁰⁶

Bankacılık sektörünün özkaynakları (geçmiş yıl karları ve dönem karı hariç) cari fiyatlarla yüzde 93 oranında artmış, dolar bazında ise yüzde 10 oranında azalmıştır. Toplam kar hariç özkaynakların toplam aktiflere oranı 1 puan artarak yüzde 6'ya, toplam kar dahil özkaynakların toplam aktiflere oranı ise 0,3 puan artarak yüzde 7,2'ye yükselmiştir. Ödenmiş sermaye 5,6 milyar TL'den 10,7 milyar TL'ye, rezervler ise 6,5 milyar TL'den 6,7 milyar TL'ye yükselmiştir. Toplam kar dahil edildiğinde özkaynaklar yüzde 66 oranında artarak 11,9 milyar TL'ye ulaşmıştır.

2003 yılında Türkiye'de faaliyet gösteren banka sayısı 50 olmuştur. Banka sayısı 2002 yılına göre 4 azalmıştır. Faaliyet gösteren bankaların 36 tanesi mevduat bankası, 14 tanesi ise mevduat kabul etmeyen bankalardır.¹⁰⁷

Bankalarda çalışan sayısı 123.249 iken; bankaların şube sayısı ise 6 bin civarındadır. Hem çalışan hem de şube sayısında son dönemde yaşanan düşüş önemli ölçüde yavaşlamıştır.

Toplam aktifler 250 milyar TL'ye ulaşmıştır.

¹⁰⁶ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi 2001" **Bankacılar Dergisi**, Sayı 42, 2002, s 7.

¹⁰⁷ TBB, **Bankalarımız 2003 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayınları, 2003, s 26

Toplam aktiflerin gayri safi milli hasılaya oranı 2002 yılı sonunda yüzde 78'den 2003 Eylül'de yüzde 67'ye gerilmiş, 2003 yılı sonunda ise yüzde 70 olmuştur.¹⁰⁸

Ticaret bankalarının toplam aktiflerinin sektör içindeki payı yüzde 96 olmuştur. Kamu sermayeli ticaret bankalarının toplam aktifler içindeki payı yüzde 33, özel sermayeli ticaret bankalarının payı ise yüzde 57'dir.

TL kalemlerin hem aktif hem de pasif içindeki payı artmıştır. TL kalemlerin toplam aktifler içindeki payı yüzde 61, toplam pasifler içindeki payı ise yüzde 57'dir. Döviz endeksli kıymetler hariç olmak üzere, bilanço içi döviz aktifleri ve döviz pasifleri arasındaki fark 2002 sonunda 5,3 milyar dolardan 2003 sonunda 7,2 milyar dolara yükselmiştir.¹⁰⁹

Toplam aktifler içinde menkul kıymetler portföyü ve kredilerin payı artmış, duran aktiflerin payı azalmıştır. Karşılık öncesi takipteki kredilerin toplam kredilere oranı yüzde 19'dan yüzde 12'ye gerilemiştir. Takipteki kredilerin yüzde 89'u için karşılık ayrılmıştır.¹¹⁰

Toplam Mevduat 160,8 milyar TL'dir.

Özkaynaklar 35,5 milyar TL'na ulaşmıştır. Özkaynakların toplam aktiflere oranı 2 puan artışla yüzde 14,2'ye yükselmiştir. Özkaynakların büyümesinde kar hacmindeki iyileşmenin de olumlu katkısı olmuştur.¹¹¹

Kar hacmi yüzde 138 oranında artmıştır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesindeki bankalar hariç tutulduğunda ise kar hacmindeki artış yüzde 32 olmuştur.¹¹²

¹⁰⁸ TBB, **Bankalarımız 2003 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No: 2003, s 26

¹⁰⁹ TBB, **Bankalarımız 2003 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayınları, 2003, s 26

¹¹⁰ TBB, **Bankalarımız 2003 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayınları, 2003, s 26

¹¹¹ TBB, **Bankalarımız 2003 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayınları, 2003, s 26

¹¹² TBB, **Bankalarımız 2003 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayınları, 2003, s 26

1.3.2. 2004 – 2008 Arası Türk Bankacılık Sistemi

Türk bankacılık sisteminin toplam aktifleri Eylül 2004 itibariyle 294 milyar TL (196 milyar dolar) olmuştur. Toplam aktifler bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 31, Aralık 2003'e göre yüzde 18 artmıştır. Haziran 2003 itibariyle yüzde 76 olan toplam aktiflerin gayri safi milli hasılaya oranı, 2003 yıl sonunda yüzde 67, Mart 2004 itibariyle yüzde 69, Haziran 2004 itibariyle de yüzde 71 olarak gerçekleşmiştir. Eylül 2004 itibariyle bu oranın yüzde 73 düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir. Enflasyonun düşmesi, bütçe disiplinin sürdürülmesi, ekonomik faaliyetin büyümesi ve beklentilerin iyileşmesine bağlı olarak TL'ye olan talep bilanço büyüklüğü üzerinde olumlu bir etki yapmıştır.¹¹³

Toplam aktifler ticaret bankalarında yüzde 31, mevduat kabul etmeyen bankalarda ise yüzde 21 oranında artmıştır.

Kamusal sermayeli ticaret bankalarının toplam aktifler içindeki payı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 puan azalarak yüzde 33'e, mevduat payı 1 puan artarak yüzde 39'a, kredilerdeki payı ise 2 puan artarak yüzde 19'a yükselmiştir. Özel sermayeli ticaret bankalarının toplam aktifler içindeki payı 2 puan artarak yüzde 58'e, mevduat payı 1 puan azalarak yüzde 56'ya ve krediler içinde payı 1 puan artarak yüzde 68'e yükselmiştir.

Aktif tarafta YP, pasif tarafta TL kalemler daha hızlı bir artış göstermiştir. Eylül 2003 dönemine göre, TL aktiflerin toplam aktifler içindeki payı yüzde 61 düzeyinde aynı kalmıştır. TL kaynakların toplam pasifler içindeki payı ise yüzde 57'den yüzde 58'e yükselmiştir.¹¹⁴

Aktif kalemler içinde dikkati çeken önemli gelişme, menkul değerler cüzdanının payının alım-satım amaçlı menkul değerlerdeki azalmaya bağlı olarak

¹¹³ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2004", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:51, 2004, s 3

¹¹⁴ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2004", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:51, 2004, s 3

gerilemesidir. Kredilerdeki artış eğilimi sürmüştür. Kredilerin toplam aktiflere oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre 6 puan artışla yüzde 33 olmuştur. ¹¹⁵

Özkaynaklar bir yıl öncesine göre yüzde 23 oranında büyümüştür. Serbest özkaynaklardaki iyileşme sürmüştür. Kar hacminde, 2004'ün ikinci çeyreğinde başlayan duraklama üçüncü çeyrekte de devam etmiştir. Bunun nedeni, kambiyo işlemlerinden gelen karın zarara dönmesi ve sermaye piyasası işlemleri karının azalmasıdır. Net ücret ve komisyon gelirleri yükselmiştir. ¹¹⁶

Tablo: 1. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı*(2002-2004)

	Aralık 2002		Aralık 2003		Aralık 2004	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Ticaret Bankaları	40	6.087	36	5.949	35	6.088
Kamu Bankaları	3	2.019	3	1.971	3	2.149
Özel Bankalar	20	3.659	18	3.594	18	3,729
Fondaki Bankalar	2	203	2	175	1	1
Yabancı Bankalar	15	206	13	209	13	209
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	14	19	14	17	13	18
Toplam	54	6.106	50	5.966	48	6.106

Kaynak: TBB

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

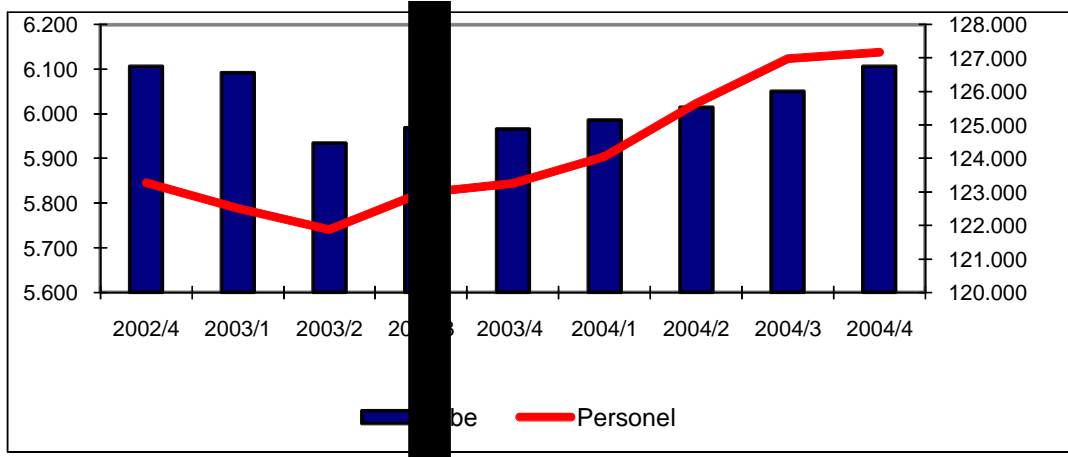
2004 yılında sektördeki toplam şube sayısı 140 artarak 6.106'ya yükselmiştir. Şube sayısı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 178, özel sermayeli ticaret bankalarında 135 tane artarken, Fon bankalarında 174 tane azalmış, yabancı bankalarda ise değişmemiştir.

¹¹⁵ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2004", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:51, 2004, s 4

¹¹⁶ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2004", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:51, 2004, s 4

Kamusal sermayeli ticaret bankaları grubunda, banka başına ortalama 716 şube, özel sermayeli ticaret bankaları grubunda ise 207 şube bulunmaktadır. Yabancı sermayeli ticaret bankalarında banka başına ortalama şube sayısı 16'dır.¹¹⁷

Şekil: 1. Şube ve Personel Sayısının Gelişimi

Kaynak: TBB

2004 yılı sonunda bankacılık sisteminde çalışan sayısı, 2003 yıl sonuna göre 3.914 artarak 127.163 olmuştur. 2004 yılında çalışan sayısı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 1.473 kişi, özel sermayeli ticaret bankalarında 6.266 kişi, yabancı bankalarda 399 kişi artarken, Fon bankalarında 4.115 kişi, mevduat kabul etmeyen bankalarda 109 kişi azalmıştır.

¹¹⁷ TBB, "Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri"
http://www.tbb.org.tr/İstatistiki_Raporlar/Banka,Şube,Personel_Bilgileri/Aralık_2004,15/11/2010

Tablo: 2. Bankacılık Sisteminde Çalışan Sayısı (2002-2004)

	Aralık 2002	Aralık 2003	Aralık 2004
Ticaret bankaları	118.329	118.607	122.630
Kamu bankaları	40.158	37.994	39.467
Özel bankalar	66.869	70.614	76.880
Fondaki bankalar	5.886	4.518	403
Yabancı bankalar	5.416	5.481	5.880
Mevduat kabul etmeyen bankalar	4.942	4.642	4.533
Toplam	123.271	123.249	127.163

Kaynak: TBB

Banka çalışanlarının yüzde 96'sı ticaret bankaları, yüzde 4'ü mevduat kabul etmeyen bankalar tarafından istihdam edilmiştir. Bankacılık sektöründe personelin yüzde 31'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 61'i ise özel sermayeli ticaret bankalarında çalışmaktadır.

2004 yılında bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 37'si orta öğrenim, yüzde 59'u yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 3'ü ise yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında çalışanların yüzde 52'sini, özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 66'sını, yabancı bankalarda yüzde 75'ini ve mevduat kabul etmeyen bankalarda ise yüzde 72'sini, yüksek öğretim ve lisansüstü eğitim yapmış personel oluşturmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁸ TBB, "Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri"
http: www.tbb.org.tr /İstatistik Raporlar/Banka,Şube,Personel Bilgileri/Aralık 2004, 16/11/2010

Bankacılık sisteminde, 2005 yılında en önemli gelişme, yabancı yatırımcıların bankacılık sistemine doğrudan veya ortaklıklar yoluyla yaptıkları yatırımlar olmuştur. 2004 yılında Türk Ekonomi Bankası A.Ş. ve BNP Paribas ortaklığından sonra, T. Dış Ticaret Bankası A.Ş.'nin çoğunluk hisseleri Fortisbank tarafından alınmıştır. T. Dış Ticaret Bankası A.Ş. yılın ikinci yarısına, statüsü değişerek, Türkiye'de kurulmuş yabancı banka olarak girmiştir. Benzer şekilde, Koç Holding ve Uno Credito ortaklığı, Koç Finansal Hizmetler'in Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin çoğunluk hisselerini almıştır. Şekerbank T.A.Ş ile Rabobank arasında sürdürülen görüşmeler ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır. T. Garanti Bankası A.Ş.'nin yabancı yatırımcılar ile olan görüşmeleri de GE Consumer Finance ile yapılan ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır.¹¹⁹

Hisseleri borsada işlem gören bankaların piyasa değeri artmaya devam etmiştir. Finansal kurumların toplam piyasa değeri de 2004 yıl sonundaki 28,6 milyar dolardan, Eylül 2005 itibariyle 44,8 milyar dolara yükselmiştir.

Türk bankacılık sisteminin toplam aktifleri Eylül 2005 itibariyle 364 milyar TL (271 milyar dolar) olmuştur. Toplam aktifler bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 24 artmıştır. Toplam aktiflerin gayri safi milli hasılaya oranının Eylül 2005 itibariyle yüzde 78 düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir. Enflasyonun düşmesi, bütçe disiplinin sürdürülmesi, ekonomik faaliyetin büyümesi ve beklentilerdeki iyimserliğe bağlı olarak TL'ye olan talep bilanço yapısı ve büyüklüğü üzerinde olumlu bir etki yapmıştır.¹²⁰

Toplam aktifler ticaret bankalarında yüzde 25, mevduat kabul etmeyen bankalarda ise yüzde 5 oranında artmıştır. Kamu bankalarının toplam aktifler ve mevduat içindeki payı, bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla 2 ve 1 puan azalarak yüzde 31 ve yüzde 38'e gerilerken, kredi payı 1 puan artarak yüzde 20'ye yükselmiştir. Özel bankaların toplam aktifler içindeki payı 1 puan artarak yüzde 59'a, mevduat payı 1 puan artarak yüzde 57'ye yükselmiş, krediler içinde payı ise 1 puan azalarak yüzde 67'ye gerilemiştir.

Aktif kalemler içinde dikkati çeken önemli bir gelişme, menkul değerler cüzdanının payının özellikle alım-satım amaçlı ve vadeye kadar elde tutulacak menkul

¹¹⁹ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2005" **Bankacılar Dergisi**, Sayı:55, 2005, s 3.

¹²⁰ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2005" **Bankacılar Dergisi**, Sayı:55, 2005, s 4.

değerlerdeki azalmaya bağlı olarak gerilemesidir. Kredilerdeki artış eğilimi sürmüştür. Kredilerin toplam aktiflere oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre 4 puan artışla yüzde 37 olmuştur.¹²¹

Eylül 2005 itibariyle, bankaların euro cinsinden açık pozisyonları ve dolar cinsinden fazla pozisyonları önemli ölçüde daralırken, toplam döviz açık pozisyonu azalmıştır. YP kalemlerin hem aktifler hem de pasifler içindeki payının düşüş eğilimi devam etmiştir. Pasifte yurtdışından kullanılan krediler artmıştır. Toplam aktiflerin yüzde 55'i, kaynakların ise yüzde 81'i 1 yıldan daha kısa vadelidir.¹²²

Özkaynaklar bir yıl öncesine göre yüzde 19 oranında büyüyerek 47,4 Milyar TL'na (35,3 milyar dolar) ulaşmıştır. Yapı Kredi Bankası A.Ş. bilançosunda yapılan düzenleme özkaynaklardaki artışı önemli ölçüde sınırlamıştır. Serbest özkaynaklardaki iyileşme sürmüştür. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. bilançosundaki düzeltme nedeniyle net dönem karı azalmıştır. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. hariç tutulduğunda kar hacmi reel olarak artmıştır. Net faiz gelirlerindeki artış eğilimi menkul değerler cüzdanından alınan faizlerin azalmasına bağlı olarak duraklamıştır. Ücret ve komisyon gelirlerindeki iyileşme ve net kambiyo gelirlerinin kara dönmesi karlılık performansını olumlu yönde etkilemiştir.¹²³

Eylül 2005 itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 47 olmuştur. Şube sayısı ilk dokuz ayda 58 adet artarak 6.164'e yükselmiştir.

2006 yılı Ekim ayı itibariyle, sektördeki banka sayısı Yapı Kredi Bankası ile Koçbank'ın birleşmesi sonucunda 50'ye düşmüş, Eylül ayı itibariyle personel sayısı 2005 sonuna göre 9.593 kişi artarak 148.250'ye ulaşmıştır.

Öte yandan 2006 yılı Eylül ayı itibariyle ilk 5 bankanın yoğunlaşma oranı yüzde 59 ve ilk 10 bankanın yoğunlaşma oranı yüzde 82 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oranlarda bir önceki yıl sonuna göre önemli bir değişiklik olmamıştır.¹²⁴

¹²¹ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2005" **Bankacılar Dergisi**, Sayı:55, 2005, s 4.

¹²² TBB, "Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2005" **Bankacılar Dergisi**, Sayı:55, 2005, s 5.

¹²³ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2005" **Bankacılar Dergisi**, Sayı:55, 2005, s 5.

¹²⁴ TCMB, **Finansal İstikrar Raporu**, Ankara, 2006, s 42

2006 yılında sektörün büyüklüğü 484.9 Milyar TL olmuştur.

Türk bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğünün GSYİH'ye oranı, 2005 yılı sonunda yüzde 83,5 iken, 2006 yılı Haziran ayında yüzde 89,5'e yükselmiştir. GSYİH'de 18 çeyrektir süren kesintisiz yüksek büyümeye rağmen bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğünün GSYİH'ye oranının artması, sektörün daha hızlı büyüdüğünü göstermektedir.¹²⁵

Tablo: 3. Mevduat/ GSYİH, Kredi/ GSYİH ve Kredi/ Mevduat Oranı

YILLAR	Mevduat/GSYİH	Kredi/GSYİH	Kredi/Mevduat
2002	51,6	22,6	43,9
2003	44,3	21,8	49,1
2004	45,8	25,8	56,3
2005	51,5	33,6	65,3
2006/6	55,8	40,5	72,5

Kaynak: TCMB

Mevduat ve kredilerin GSYİH'ye oranları ile mevduatın krediye dönüşüm oranı artmaya devam etmektedir. Bu durum finansal hizmetlere ulaşımın ve bankaların aracılık fonksiyonunun arttığının bir göstergesidir.

2007 yıl sonu itibariyle yabancı para cinsinden aktiflerin toplam bilanço içindeki payı 2006 yıl sonuna göre 5 puan azalarak yüzde 29, yabancı para cinsinden pasiflerin ise toplam bilanço içindeki payı 2006 yıl sonuna göre 4 puan azalarak yüzde 33 olmuştur. TL'nin değer kazanmasının, yabancı para cinsinden kalemlerin bilançodaki payına etkisi olmuştur.¹²⁶

¹²⁵ TCMB, **Finansal İstikrar Raporu**, Ankara, 2006, s 42-43

¹²⁶ TBB, Türkiye Bankacılık Sistemi, **"Seçilmiş Rasyolar"**,
<http://www.tbb.org.tr> / İstatistiki Raporlar / Seçilmiş Rasyolar / 2007 , 15/11/2010

Kamu bankaları bilançosu TL ağırlıklı bir yapıya sahiptir. TL aktiflerin toplam aktifler içindeki payı bu bankalarda yüzde 80, özel sermayeli bankalarda ise yüzde 65 düzeyindedir. Benzer farklılıklar pasiflerin dağılımında da vardır. Kamu sermayeli bankalarda TL pasiflerin toplam pasifler içindeki payı yüzde 79 iken, bu oran özel sermayeli bankalarda yüzde 62’dir.

Bankacılık sektörünün toplam aktifi yaklaşık 561,2 milyar TL olmuştur.

Kredilerin toplam aktifler içindeki payı 2006 yıl sonuna göre 5 puan artarak yüzde 50’ye ulaşmıştır. Tüketici kredilerinin toplam krediler içindeki payı 2006 yıl sonuna göre 2 puan artarak yüzde 33’e yükselmiştir. Tüketici kredilerinin toplam krediler içindeki payı yıllar itibariyle artış göstermektedir.¹²⁷

Finansal varlıkların toplam aktifler içindeki payı 3 puan azalarak yüzde 31 olmuştur. Finansal varlıkların toplam aktiflerdeki payı 2003 yılından itibaren düşüş eğilimi göstermektedir.¹²⁸

Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı yıllar itibariyle gerileniş, 2001 yıl sonunda yüzde 37,4 iken 2007 yıl sonunda yüzde 3,5 olmuştur. Takipteki kredilerin yüzde 88’i özel karşılık olarak ayrılmıştır.

Aktif karlılığı 2007 yılı sonunda yüzde 2,6, özkaynak karlılığı ise yüzde 19,5’dir. Her ikisi de bir önceki yıla göre artış eğilimindedir.

Mevduat bankalarının toplam aktiflerinin sektör içindeki payı yüzde 97, kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise yüzde 3 olmuştur. Mevduat bankaları grubunda yer alan kamu ve Fon bankalarının toplam payı yüzde 30’dan yüzde 29’a gerilerken, yabancı sermayeli bankaların payı 2,8 puan artarak yüzde 15’e ulaşmıştır.

Özel sermayeli mevduat bankaları grubundan, yabancı bankalar grubuna geçişler nedeniyle, toplam mevduat içinde özel sermayeli bankaların payı 2,6 puan

¹²⁷ TBB, Türkiye Bankacılık Sistemi , “**Seçilmiş Rasyolar**”,
<http://www.tbb.org.tr> / İstatistiki Raporlar / Seçilmiş Rasyolar / 2007, 15/11/2010

¹²⁸ TBB, Türkiye Bankacılık Sistemi , “**Seçilmiş Rasyolar**”,
<http://www.tbb.org.tr> / İstatistiki Raporlar / Seçilmiş Rasyolar / 2007, 15/11/2010

azalarak yüzde 49,7 olurken, yabancı sermayeli bankaların payı 2,4 puan artarak yüzde 14,4 olarak gerçekleşmiştir. ¹²⁹

Toplam krediler içinde kamu ve Fon bankalarının payı 1 puan artarak yüzde 22,5'a yükselirken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı 0,4 puan azalarak yüzde 4'e gerilemiştir.

Bankacılık sisteminde 2007 yıl sonu itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 50 olmuştur. Mevduat bankaları sayısı 33, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı 4'tür.

Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli ve 18 tanesi yabancı sermayeli bankadır. 2007 yılının son çeyreğinde Oyak Bank A.Ş. hisselerinin tamamı 24 Aralık 2007 tarihi itibariyle ING Bank N.V.'ye devredilmiştir. Banka, bu tarih itibariyle yabancı bankalar grubuna geçmiştir. Ayrıca, "Calyon Bank Türk A.Ş."nin ticari ünvanı 28 Aralık 2007 tarihi itibariyle "Calyon Yatırım Bankası Türk A.Ş."; "Tekfenbank A.Ş."nin ticari ünvanı 11 Ocak 2008 tarihi itibariyle "Eurobank Tekfen A.Ş." olarak değişmiştir.

¹²⁹ TBB, Türkiye Bankacılık Sistemi , “**Seçilmiş Rasyolar**”,
http: www.tbb.org.tr / İstatistiki Raporlar / Seçilmiş Rasyolar / 2007 , 15/11/2010

Şube ve personel sayısındaki artış 2007 yılında da devam etmiştir. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarındaki toplam şube sayısı 2006 yıl sonuna göre 769 adet artarak 7.618'e yükselmiştir. 2006 yıl sonuna göre şube sayısı kamusal sermayeli mevduat bankalarında 54, özel sermayeli mevduat bankalarında 43, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 3 adet artmıştır.

2007 yıl sonu itibariyle mevduat bankalarında banka başına ortalama şube sayısı 229 olmuştur. Bu rakam kamusal sermayeli mevduat bankalarında 734, özel sermayeli mevduat bankalarında 330, yabancı sermayeli bankalarda ise 97'dir.

Tablo: 4. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı*(2006-2007)

	Aralık 2006		Aralık 2007	
	Banka	Şube	Banka	Şube
Ticaret Bankaları	33	6.804	33	7.318
Kamu Bankaları	3	2.149	3	2.165
Özel Bankalar	14	3.582	12	3.868
Fondaki Bankalar	1	1	1	1
Yabancı Bankalar	15	1.072	17	1.284
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	45	13	48
Toplam	46	6.849	46	7.366

Kaynak: TBB

*K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil

Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarında 2007 yıl sonunda çalışan sayısı, 2006 yıl sonuna göre 15.391 kişi (yüzde 10,8 oranında) artarak 158.534'e ulaşmıştır. Yıl sonu rakamlarına göre çalışan sayısı Fon bankasında 8 kişi azalırken, kamusal sermayeli mevduat bankalarında 1.833 kişi, özel sermayeli mevduat bankalarında 1.904 kişi, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 749 kişi artmıştır. 2007 yılında özel sermayeli bankalar grubundan yabancı sermayeli bankalar grubuna geçen

bankalar nedeniyle çalışan sayısındaki artış yabancı sermayeli mevduat bankaları grubunda 10.913 kişidir.

Tablo: 5. Bankacılık Sisteminde Çalışan Sayısı (2006-2007)

	Aralık 2006	Eylül 2007	Aralık 2007
Mevduat bankaları	138.570	149.102	153.212
Kamu bankaları	39.223	40.140	41.056
Özel bankalar	73.220	78.741	75.124
Fondaki bankalar	333	327	325
Yabancı bankalar	25.794	29.894	36.707
Kalkınma ve yatırım bankaları	4.573	4.681	5.322
Toplam	143.143	153.783	158.534

Kaynak: TBB

Banka çalışanlarının yüzde 26'sı kamusal sermayeli mevduat bankaları, yüzde 47'si özel sermayeli mevduat bankaları, yüzde 23'ü yabancı sermayeli mevduat bankaları ve yüzde 3'ü ise kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edilmiştir.

Mevduat bankalarında banka başına çalışan sayısı 4.643'tür. Bu rakam kamu sermayeli bankalarda 13.685, özel sermayeli bankalarda 6.829 ve yabancı sermayeli bankalarda 2.039'dur. 2007 yıl sonu itibariyle bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 1'i ilköğretim, yüzde 27'si orta öğretim, yüzde 68'i yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 4'ü ise yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır.¹³⁰

¹³⁰ TBB, Türkiye Bankacılık Sistemi, "Seçilmiş Rasyolar",
<http://www.tbb.org.tr/> İstatistiki Raporlar/ Seçilmiş Rasyolar/ 2007, 15/11/2010

1.3.3. 2008 – 2011 Arası Türk Bankacılık Sistemi

Bankacılık sistemi 2008 yılı ilk üç çeyreğinde, kredi arzını artırmış, son çeyrekte ise risklerin artması ve likiditenin önem kazanması nedeniyle daha ihtiyatlı bir yaklaşım içinde olmuştur. Menkul değerler cüzdanının toplam bilanço içindeki payı gerilemiş; likit varlıklar ise bilanço içindeki payını korumuştur. Bilançolarda TL kalemlerin payı artmıştır.¹³¹

Yılın son çeyreğinde, küresel finans sistemindeki sorunlar ve bunların ekonomiye olumsuz yansımaları nedeniyle, bankalarda özellikle döviz cinsinden kaynak kaybı yaşanmış; yurtdışı kaynak temini daha zor ve pahalı hale gelmiştir. Ekonomide risk algısı yükselmiş, beklentiler bozulmuştur. Finansal piyasalardan kaynak çıkışı yaşanmıştır. TL'nin değer kaybı ve hisse senetlerinin değerlerinin düşmesi, finansal varlıklara olan talebi düşürmüştür.¹³²

Toplam aktifler, cari fiyatlarla yüzde 26 oranında büyüyerek 706 milyar TL (464 milyar dolar) olmuştur. Toplam aktiflerin gsyih'ya oranı yüzde 74 düzeyindedir. YP cinsinden aktiflerin ve pasiflerin toplam bilanço içindeki payı 2 puan artarak, sırasıyla yüzde 31 ve yüzde 35 olmuştur.

Yıl genelinde, kredilerin toplam aktifler içindeki payı 2007 yılı sonuna göre 2 puan artarak yüzde 52'ye ulaşmıştır.

Toplam mevduat yüzde 27 oranında artarak 453 milyar TL olmuştur. Toplam mevduatın gsyih'ya oranı yüzde 48, toplam aktiflere oranı ise yüzde 64'tür.

Özkaynaklarda ve serbest sermayede büyüme yavaşlamakla beraber, devam etmiştir. Özkaynaklar 83 milyar TL (54 milyar dolar) serbest özkaynaklar ise 58 milyar TL (38 milyar dolar) olmuştur. Özkaynakların toplam aktiflere oranı yüzde 12

¹³¹ TBB, **Bankalarımız 2008 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No: 264, 2009, s I-7

¹³² TBB, **Bankalarımız 2008 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No: 264, 2009, s I-7

dolayında, standart rasyo ise yüzde 18 düzeyindedir. Özkaynak karlılığı 4,2 puan azalarak yüzde 15,4 düzeyinde gerçekleşmiştir. ¹³³

2008 yılında, 32'si mevduat, 13'ü kalkınma ve yatırım, 4'ü katılım olmak üzere 49 banka faaliyet göstermiştir. Sermayesinin yüzde 51'i yurtdışında yerleşik yatırımcılara ait olan mevduat bankalarının sayısı 17, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 4 olmuştur. Yurtdışı yerleşik yatırımcılarla stratejik ortaklık anlaşması yapan dört banka dahil edildiğinde, bu sayı 24'e yükselmektedir. Bu bankalardan 13 tanesi Avrupa, 5 tanesi Ortadoğu, 4 tanesi ABD ve 1'er tanesi de Asya ve Afrika bölgesi kaynaklıdır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 2007 yazında meydana gelen finansal piyasalardaki sorunlar Eylül 2008'de küresel bir krize dönüşmüştür. Kredi piyasalarında işlemler durmuş, borsalar çökmüş ve bir çok firmanın ödeme güçlüğüne düşmesi tüm uluslararası finans piyasalarını tehdit eder hale gelmiştir. ¹³⁴

Türkiye'de küresel krizin etkilerini yumuşatmaya yönelik önlemler, küçümsenmeyecek bir gecikmenin ardından, küçük paketler halinde zamana yayılmış biçimde 18 Şubat 2009, 13 Mart 2009, 25 Mart 2009, 4 Haziran 2009 (Yeni Teşvik Sistemi) ve 15 Haziran 2009 tarihlerinde alınmıştır. Söz konusu önlem paketleri şu başlıklar altında toplanabilir: (i) Likidite destekleri, (ii) vergi ve prim destekleri, (iii) üretim ve ihracata yönelik kredi ve garanti destekleri, (iv) finansman destekleri ve (v) yeni yatırım teşvik mevzuatı. Hükümet tarafından alınan bu önlemlerin temel hedefleri ise; tüketim harcamalarını artırmak, istihdam artışını teşvik etmek, yurtdışından sermaye girişlerini teşvik etmek, yurtiçi yatırımları teşvik etmek, KOBİ'lerin üretim ve ihracatını teşvik etmek olarak ilan edilmiştir. ¹³⁵

¹³³ TBB, **Bankalarımız 2008 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No: 264, 2009, s I-8.

¹³⁴ Pelin Ataman Erdönmez, "Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 68, 2009, s 85.

¹³⁵ Aykut Kibritçiöglü, "Küresel Finans Krizinin Türkiye'ye Etkileri," **Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslam'daki Algılanışı**, Ankara, 24/09/2010, s 12.

Türk finans sektörü, güncel küresel kriz karşısında hem önceki yakın tarihli iç krizlerdekine (1994 ve 2000-2001), hem de bugünkü gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki krizlere kıyasla daha az kırılabilirlik sorunu yaşamıştır.¹³⁶

Türkiye ekonomisinde reel GSYİH'nın küresel kriz öncesindeki düzeyine ulaşabilmesi için iki, hatta iki buçuk yıl geçmesi gerekmiştir: Ocak 2008 – Haziran 2010.

Türkiye'de 2008-2009 krizi sırasında işsizlik hızla yükselmiştir ve 2010 yılında azalma eğilimi içine girmiş olmakla birlikte bu azalma henüz kalıcı bir düşüşe dönüşebilmiş değildir.

Türkiye'de yaşanan 2008-2009 krizinin tek sebebi dış kaynaklı bir şok değildir. Şu iki benzer iç etken de Türkiye'de yaşanan ekonomik krizi derinleştirmiştir:¹³⁷

- Mevcut hükümetin 2005-2006 yıllarından itibaren ülkede başlayan makroekonomik kötüleşmeye karşı hiçbir yeni önlem almamış olması ve
- 2008'de küreselleşmeye başlayan kriz karşısında oldukça (en azından Aralık 2008'e dek) gecikerek alınabilecek önlemleri tasarlamaya başlaması.

Küresel kriz Türkiye'de de finansal sektörü önemli ölçüde etkilemiştir. Mevduat, yatırım ve kalkınma bankaları açısından bakıldığında, özellikle 2008 yılının son çeyreği ile 2009 yılının ilk çeyreğinde bilanço riskleri hızla artmış, yurtdışı kaynak imkanları daralmış, likidite ihtiyacı yükselmiştir. Ancak, bankaların bilançolarının sağlam olması ve risklerin dengeli dağılması yanında, ilgili kurumlar tarafından alınan önlemler, etkin kamusal denetim ve başarılı risk yönetimi sayesinde Türkiye'de bankacılık sistemi 2009 yılını güven içinde geçirmiş, kamuya sorun yaratmamış, yük olmamıştır. Aksine, ekonomik faaliyetin finansmanına destek olmaya devam etmiştir.¹³⁸

¹³⁶ Aykut Kibritçiöglü, "Küresel Finans Krizinin Türkiye'ye Etkileri," **Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslam'daki Algılanışı**, Ankara: Konrad Adenauer Vakfı, 24/09/2010, s 13.

¹³⁷ Aykut Kibritçiöglü, "Küresel Finans Krizinin Türkiye'ye Etkileri," **Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslam'daki Algılanışı**, Ankara: Konrad Adenauer Vakfı, 24/09/2010, s 21.

¹³⁸ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi 2009", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 73, 2010, s 70.

Bankacılık 2009 yılında Türkiye'nin "en iyi hikayesi" olmuştur. ¹³⁹

Bankacılık sektörü, 2009 yılında hem yurt içinde hem de yurt dışında anlatılan "Türkiye'nin iyi hikayesi" olmuştur. Bankalar açısından bu durumu sağlayan ana neden sağlam ve sağlıklı bilanço yapısı, güçlü özkaynaklar ve TL'ye duyulan yüksek güvendir. Bankaların kaynaklarının çok önemli bölümü Türkiye'deki yerleşiklere ait mevduattır. Mevduatın üçte ikisini TL mevduat oluşturmuştur.

Özkaynaklar büyümeye devam etmiştir. Toplam aktiflerin yüzde 48'ini krediler, yüzde 35'ini menkul kıymetler oluşturmuştur. Kredilerin yüzde 67'si kurumsal, yüzde 33'ü bireysel kredilerdir. Krediler ve menkul değerler cüzdanı geleneksel bankacılık ürünlerini içermektedir. Bankaların risklerinin tamamına yakını Türkiye'nin risklerinden oluşmuştur. Büyüyen özkaynaklar, sağlıklı aktif dağılımı, yüksek likidite, düşen faiz oranı ile daha etkin risk yönetimi, bankaların performansını olumlu yönde etkilemiştir. ¹⁴⁰

Toplam aktifler, cari fiyatlarla yüzde 13 oranında büyüyerek 799 milyar TL (537 milyar dolar) olmuştur. Toplam aktiflerin gsyih'ya oranı yüzde 84 düzeyindedir. Bilanço içinde, yabancı para cinsinden aktiflerin payı 4 puan düşerek yüzde 27, yabancı para cinsinden pasiflerin payı ise 3 puan düşerek yüzde 32 olmuştur.

Ekonomideki küçülme nedeniyle, kredi stokunun kalitesi azalmış; takipteki krediler artmıştır. Sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki payı yüzde 5,4'e yükselmiş, bunların yüzde 85'i için özel karşılık ayrılmıştır. Kredilerin toplam aktifler içindeki payı 2008 yılı sonuna göre 4 puan azalarak yüzde 48'e gerilemiştir. Bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı yüzde 33 düzeyine yükselmiştir. ¹⁴¹

Toplam mevduat yüzde 12 oranında artarak 507 milyar TL olmuştur. Toplam mevduatın toplam aktiflere oranı yüzde 64'tür.

Özkaynaklarda ve serbest sermayede büyüme devam etmiştir. Özkaynaklar 106 milyar TL (72 milyar dolar), serbest özkaynaklar ise 79 milyar TL (53 milyar dolar)

¹³⁹ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi 2009", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 73, 2010, s 70.

¹⁴⁰ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi 2009", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 73, 2010, s 70.

¹⁴¹ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi 2009", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 73, 2010, s 71.

olmuştur. Özkaynakların toplam aktiflere oranı yüzde 13, sermaye yeterliliği standart rasyosu ise yüzde 20,9 düzeyindedir. Özkaynak karlılığı 2,8 puan artarak yüzde 18,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Net dönem karı yüzde 52 oranında artarak, 19,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Faiz gelirleri yüzde 1, faiz giderleri ise yüzde 22 oranında daralmıştır.

Bankacılık sektöründe 2009 yılında dikkati çeken önemli gelişme, sermaye sahipliğine göre oluşturulan banka gruplarının sektör paylarındaki değişme olmuştur. Kamu sermayeli bankaların toplam kredilerdeki payı 3 puan, mevduat payı ise 1 puan, aktif payı ise 2 puan artmıştır.¹⁴²

Kredi kartı işlem hacmi yüzde 10 oranında artarak 205 milyar TL, banka kartı işlem hacmi ise yüzde 21 oranında artarak 188 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

İnternet bankacılığı müşteri sayısı 2009 yılında bir önceki yıl sonuna göre yüzde 15 artarak, 5,9 milyon kişiye yükselmiştir.¹⁴³

2009 yılında, 32'si mevduat, 13'ü kalkınma ve yatırım, 4'ü katılım olmak üzere 49 banka faaliyet göstermiştir. Sermayesinin yüzde 51'i veya daha fazlası yurtdışında yerleşik yatırımcılara ait olan mevduat bankalarının sayısı 17, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 4 olmuştur. Yurtdışı yerleşik yatırımcılarla stratejik ortaklık anlaşması yapan dört banka dahil edildiğinde, bu sayı 24'e yükselmektedir. Bankaların 13 tanesi Avrupa, 5 tanesi Ortadoğu, 4 tanesi ABD ve 1'er tanesi de Asya ve Afrika bölgesi kaynaklıdır.

Sektörün toplam şube sayısı 9.027 olmuştur. Çalışan sayısı ise 172.402 olarak kayıtlara geçmiştir.

Mevduat bankaları bilanço büyüklüğü 2009 yılında ortalama yüzde 13 artış kaydetmiştir.

¹⁴² TBB, "Türk Bankacılık Sistemi 2009", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 73, 2010, s 71.

¹⁴³ TBB, "Türk Bankacılık Sistemi 2009", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 73, 2010, s 89.

Sektörde faaliyet gösteren 32 mevduat bankasının 10 tanesi sektör ortalamasının üzerinde büyümüştür. Dokuz mevduat bankasının bilanço büyüklüğü yüzde 13'ün altında artarken, 13 mevduat bankasının bilançosu da küçülmüştür.

Mevduat bankalarının özkaynak karlılığı Aralık 2009 itibariyle ortalama yüzde 19,7 olmuştur.

Türkiye'de 2010 yılında faaliyet gösteren banka sayısı 49 olmuştur. Bunlardan 4 tanesi katılım bankalarıdır.

Toplam şube sayısı 429 adet artarak 9.465'e yükselmiştir. Toplam çalışan sayısı ise 178.504 olmuştur.

Toplam aktifler, 2010 sonu itibariyle, bir önceki yıla göre yüzde 20 artarak 964 milyar TL'ye (627 milyar dolar) yükselmiştir. Toplam aktiflerin gsyh'ya oranı 3 puan artarak yüzde 87 olmuştur. Katılım bankaları da dahil edildiğinde toplam aktiflerin 1.008 milyar TL olan (656 milyar dolar) değerinin gsyh'ya oranı 91 düzeyindedir.¹⁴⁴

Mevduat bankalarının aktiflerinin toplam içindeki payı yüzde 97, kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise yüzde 3 olmuştur. Mevduat bankaları grubunda pazar payı dağılımı toplam aktifler açısından değişmemiştir. Buna karşılık, toplam mevduat içinde yabancı sermayeli bankaların payı 1 puan azalarak yüzde 12'ye gerilerken, kamu sermayeli bankaların payı 1 puan artarak yüzde 38'e yükselmiştir. Toplam krediler içinde kamu bankalarının toplam payı yüzde 27'den yüzde 29'a yükselirken; yabancı bankaların payı 2 puan azalarak yüzde 15'e gerilemiştir.¹⁴⁵

Toplam Mevduat 584 milyar TL olmuştur.

Mevduat bankaları bilanço büyüklüğü 2010 yılında ortalama yüzde 21 artış kaydetmiştir.

¹⁴⁴ TBB, **Bankalarımız 2010 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No:276, Mayıs 2011, s I-29.

¹⁴⁵ TBB, **Bankalarımız 2010 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No:276, Mayıs 2011, s I-30.

Sektörde faaliyet gösteren 32 mevduat bankasının 15 tanesi sektör ortalamasının üzerinde büyümüşür. Ondört mevduat bankasının bilanço büyüklüğü yüzde 21'in altında artarken, 3 mevduat bankasının bilançosu da küçülmüşür.

Mevduat bankalarının özkaynak karlılığı Aralık 2010 itibariyle ortalama yüzde 17,8 olmuştur.

Sektörün net karı yüzde 9 oranında artarak 21,2 milyar TL olmuştur. Net kar, kamu bankalarında yüzde 7 ve özel bankalarda yüzde 17 oranında büyürken, yabancı bankalar ile kalkınma ve yatırım bankalarında ise sırasıyla yüzde 9 ve yüzde 15 oranında gerilemiştir.

Takipteki alacaklar azalmıştır. Mevduat bankalarının takipteki alacaklarının yüzde 85'i için karşılık ayrılmıştır.¹⁴⁶

Bankacılık sektörünün aktif yapısında 2010 yılında önemli değişiklikler olmuştur. Toplam aktifler içinde kredilerin payı artarken; takipteki krediler azalmıştır. Çok büyük bölümü Devlet iç borçlanma senetlerinden oluşan menkul kıymetler portföyünün payı azalmıştır. Uluslararası piyasalardan borçlamanın artması, büyümenin hızlanması, risk algısının düşmesine bağlı olarak bankalar likit varlıklarının payını azaltmıştır.¹⁴⁷

Özkaynaklar TL bazında yüzde 21 oranında artarak 129 milyar TL'ye, dolar bazında ise yüzde 17 oranında artarak 84 milyar dolara ulaşmıştır. Serbest özkaynaklar (özkaynaklar-duran varlıklar-karşılık sonrası tahsili gecikmiş alacaklar) 82 milyar TL'den (55 milyar dolar) 102 milyar TL'ye (66 milyar dolar) yükselmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁶ TBB, **Bankalarımız 2010 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No:276, Mayıs 2011, s I-34.

¹⁴⁷ TBB, **Bankalarımız 2010 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No:276, Mayıs 2011, s I-35.

¹⁴⁸ TBB, **Bankalarımız 2010 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No:276, Mayıs 2011, s I-38.

Kredi kartı işlem hacmi, 2010 yılında, bir önceki yıla göre yüzde 14 oranında artarak 234 milyar TL, banka kartı işlem hacmi ise yüzde 15 oranında artarak 217 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

İnternet bankacılığı müşteri sayısı 2010 yılında bir önceki yılsonuna göre yüzde 13 artarak, 6,7 milyon kişiye yükselmiştir. Müşterilerin yüzde 90'ı bireysel, yüzde 10'u kurumsaldır.¹⁴⁹

2011 yılı itibarıyla Türkiye'de mevcut 48 banka bulunmaktadır. Ancak 4 tanesi katılım bankalarıdır. Toplam yabancı sermayeli banka sayısı 16 olmuştur.¹⁵⁰

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun, 12 Şubat 2011 tarih ve 27844 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, 10 Şubat 2011 tarih ve 4048 sayılı sayılı Kararı ile, Fortis Bank A.Ş.'nin, 25 Ocak 2011 tarihinde Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'ye tüm aktif pasifi ile kül halinde devredilmesine izin verilmiştir. Devir Kararı 14 Şubat 2011 tarihinde İstanbul Ticaret Sicil Memurluğunda tescil edilmiştir. Fortis Bank A.Ş. ünvanı, devir sonucu birleşmek suretiyle tasfiyesiz infisah ettiğiinden İstanbul Ticaret Sicilindeki kaydının silindiği 14 Şubat 2011 tarihinde tescil ve ilan edilmiştir.¹⁵¹

¹⁴⁹ TBB, **Bankalarımız 2010 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No:276, Mayıs 2011, s I-43.

¹⁵⁰ <http://www.tbb.org.tr>, 11/01/2011

¹⁵¹ http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/banka_listesi.asp 07/04/2011

2. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE

2.1. OSMANLI DÖNEMİNDE YABANCI BANKALAR

Osmanlı Devleti'nin ilk bankasının kuruluşunun 1847 yılına dayanmasına rağmen, bu tarihten önce de batılı devletler tarafından banka kurma önerileri gelmekteydi. Ancak 1847'de "Bank-ı Dersaadet" in (İstanbul Bankası) kuruluşuna kadarki girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1845 yılında Osmanlı hükümeti ile Alieon ve Baltazzi adlı iki Galata Bankeri arasında yapılan anlaşmayla bu ilk bankanın temeli atılmış oldu. Bu anlaşmanın temeli 1840 yılında piyasaya sürülen "kaime" adı verilen kağıt paranın değerinin düşmeye başlaması üzerine, kambiyo kurunun istikrara kavuşturulmasını sağlamaktı. Anlaşmaya göre hükümetin bankerlere yılda 2 milyon kuruş ödemesi, bankerlerin de bir yıl süreyle 1 İngiliz sterlini'ni 110 kuruştan Londra ve Paris üzerine poliçe etmesi öngörüldü.¹⁵² Bankanın tüccarlar adına ihraç ettiği senetler, kurucu bankerlerin uluslararası ünleri sayesinde her yerde kabul edildi. Böylece 1848'deki Fransız İhtilali'nin olumsuz etkilerine kadar kambiyo kurunda düzenlemeler oldu. Ancak 1848 yılında Fransa'daki devrim hareketinin Osmanlı Devleti'nin dış ticaret hacminde önemli bir daralmaya neden olması ve hükümete verdiği kredilerinde geri dönüşünün olmaması İstanbul Bankası'nın 1852'de faaliyetlerini durdurmasına neden oldu.¹⁵³

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan veya şube açmak yoluyla faaliyet gösteren yabancı bankalar arasında en önemlisi 1863 yılında kurulan Osmanlı Bankası (Bank-ı Osmani-i Şahane-Ottoman Bank)'dır. İmparatorluğun yabancı piyasalardan, özellikle Paris ve Londra piyasalarından borç bulmak için yapacağı girişimlerde aracı

¹⁵² Avni Zarakolu, **Cumhuriyet'in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**, No. 61, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, 1973, s 6.

¹⁵³ Hüzeyme Cahide Bolay, "Türk Bankacılık Tarihi", **Bankacılık Dergisi**, 1991, sayı:5, s 51.

rolünü üstlenecek, ayrıca devletin gelir ve giderleri arasındaki dengesizlik nedeniyle Hazine'ye kısa süreli avans verecek bir mali kuruma olan gereksinim Osmanlı Bankası'nın kurulmasına neden olmuştur.¹⁵⁴

1856 yılında İngiliz sermayesiyle kurulan Osmanlı Bankası'nın yönetim merkezi Londra'da, faaliyet merkezi İstanbul'da idi. Osmanlı Bankası ticari krediler vermek, hükümetin dış borçlarına aracılık etmek hükümete avans vermek gibi faaliyetleri üstlenmişti. Ancak Osmanlı Devletinde para işleri istikrara kavuşamadığı için banknot ihraç etme yetkisine sahip bir bankaya ihtiyaç duyuluyordu. Bu sebeple 1863 yılında Osmanlı Bankası sermayesi Fransız sermayedarlarının da katkılarıyla artırılarak ismi “Bank-ı Osmani-i Şahane” olarak değiştirildi ve bankaya çeşitli imtiyazlar verildi.¹⁵⁵ Bu imtiyazlarla Osmanlı Bankası ticari faaliyetlerini devam ettirmenin yanı sıra devlete verdiği hizmetlerden komisyon ve tazminat alma, devletin vergi alacaklarını toplama, banknot çıkarma yetkisi olan tek kurum olma ve devlet bütçesini dahi kontrol etme hakkına sahip olmuştur.¹⁵⁶

Bank-ı Osmani-i Şahane'nin elde ettiği ayrıcalıklar Galata Sermayedarlarının uğraşı alanlarını büyük ölçüde sınırlamış, Galata Sermayedarları bir örgütlenme ihtiyacı duymuş ve bu yıllarda yeni bankaların kurulmasına sebep olmuşlardır. Bu dönemde kurulan bankalar:¹⁵⁷

Société Générale de l' Empire Otoman,

Şirketi Maliyeyi Osmaniye (The Ottoman Financial Association)

İtibarı Umumi –i Osmani Şirketi (Crédit Général Ottoman)

Avusturya –Osmanlı Bankası

¹⁵⁴ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s 91.

¹⁵⁵ Ayşe Kaynarcalı, **Gelişimleri, Özellikleri ve Katkılarıyla Yabancı Bankalar ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Yabancı Bankalar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para- Banka Anabilim Dalı, 1992, s 31

¹⁵⁶ Hüzeyme Cahide Bolay, “Türk Bankacılık Tarihi”, **Bankacılık Dergisi**, 1991, sayı:5, s 52.

¹⁵⁷ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, **Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası**, Ankara : T.C.M.B , 1981 , s 63-69.

Avusturya – Türk Bankası

İstanbul Bankası (The Bank Of Constantinople)

Kambiyo Bankası(La Soci t  Ottoman De Change et de Valeurs) :

Selanik Bankası (Banque de Salonique)

Midilli Bankası

Türkiye Milli Bankası

İtibar-ı Mali Osmanlı Şirketi

Osmanlı Ticaret Bankası

Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası

Şirketi Ticariye Sinaıyye ve Maliyye

Bunlar dışında Rus Bankası , İtalyan Şark Ticaret Bankası , Osmanlı Umumi Nafia Bankası , Sinaı Kredi Bankası , İstanbul Kontuvarı , Osmanlı Ticaret Kumpanyası, Kredi ve Komisyon Bankası, Avusturya Şark Bankası gibi k c k bankalar kurulmuş ve yine imparatorluk döneminde tasfiye olmuşlardır.

1875 yılında yapılan sermaye artırımını ve imtiyaz geniŐletilmesiyle Osmanlı Bankası Osmanlı Devleti'nin her yerinde Hazine işlemlerini yürütmeye baŐlamıŐtı. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar imtiyazlı konumunu sürdüren banka 1930 yılında T.C. Merkez Bankası'nın kurulmasıyla bütün imtiyazlarını kaybetmiştir.¹⁵⁸

1880 sonrası Osmanlı döneminin bankacılık açısından özelliği, yabancı bankaların Şube açarak kendi ülkelerinin nüfus, etki alanı olarak seçtikleri bölgelerden faaliyetlerini yoğunlaştırmaları olmakla beraber, bu dönemde de yabancı sermayeli bankaların kurulduğu görülmektedir. Bu bankaların en uzun ömürlü olanı, daha sonra

¹⁵⁸ Hüzeyme Cahide Bolay, "Türk Bankacılık Tarihi", **Bankacılık Dergisi**, 1991, sayı: 5, s 51

unvanı Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası ve 1990 yılında da Interbank olarak değiştirilmiş olan, 1888 yılında kurulmuş Selanik Bankası'dır. ¹⁵⁹

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin dış borçlarının sürekli olarak yükselmesi ve ödeme güçlüklerinin başlaması üzerine 1881 yılında "Düyun-u Umumiye İdaresi" kuruldu ve Osmanlı gelir kaynaklarının kullanımı ve yönetimi bu uluslararası kuruluşla bırakıldı. Osmanlı gelir kaynakları ve ekonomi politikaları üzerinde uluslararası bir kuruluşun denetimi Avrupa'nın güvenini kazanmaya yetmiş ve bu tarihten sonra yabancı sermaye girişleri hızlandı. ¹⁶⁰

Bu dönemde devlet hazinesi çevresinde spekülasyon işlemlerinden pay almak için kurulan tek şubeli bankaların yerini Avrupa'nın büyük bankalarının şubeleri aldı. 1875 yılından sonra 1922 yılına kadar Osmanlı Devleti'nde 20'nin üzerinde yabancı banka şube açtı. Açılan bu şubeler Avrupa'daki büyük güçlerin etki alanı olarak seçtikleri bölgelerde yoğunlaştı ve kendi ülkelerinin çıkarları doğrultusunda faaliyet göstermeye başladı. Bu bankalar;

- Hazineye borç para verme,
- Osmanlı Devleti'nin kendi ülkeleriyle olan ticari ilişkilerini geliştirme,
- Osmanlı Devleti'nde ticari faaliyette bulunan yabancı firmalar ile yabancı uyruklu iş adamlarını finanse etme,
- Kendi çıkarları doğrultusunda ulaşım ve madencilik sektöründe yatırıma girişme, bu alanlarda yatırım yapacak yabancı sermayeyi finanse etme faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. ¹⁶¹

¹⁵⁹ Öztin Akgüç, "Türkiye'de Yabancı Bankalar", Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2007, sy 36, s 10

¹⁶⁰ Hüzeyme Cahide Bolay, "Türk Bankacılık Tarihi", Bankacılık Dergisi, 1991, sayı:5, s 51

¹⁶¹ Kaynarcalı, a.g.e, s 32.

Osmanlı döneminde kurulan ulusal banka sayısı oldukça az olup bu bankaların kuruluş tarihleri 1863 yılı ve sonrasıdır. Bunlardan en önemlileri 1863 yılında kurulan Memleket Sandıkları ve 1868 yılında kurulan Emniyet Sandıklarının bağlandığı Ziraat Bankası'dır. Bu sandıklarla başlayan ulusal bankacılık hareketi özellikle II. Meşrutiyet'ten sonra hız kazansa da ulusal bankaların bankacılık sistemi içindeki ağırlığı oldukça alt düzeylerde kalmıştır.¹⁶²

Osmanlı dönemindeki bankacılık hareketlerini aşağıda tablolar halinde incelenmiştir.

Tablo: 6. Yabancı Sermaye ile Kurulan Bankalar

	BANKA	KURULUŞ TARİHİ	AÇIKLAMA
1	İstanbul Bankası (Bank-ı Dersaadet) (Banque de Constantinople)	1847	Sermayesiz kurulmuştur. Faaliyeti 1852 yılında sona ermiştir.
2	Bank-ı Osmani (Ottoman Bank)	1856	1863 yılında Bank-ı Osmani-i Şahane'ye katılmıştır.
3	İttihadı Mali (Union Financière)	1859	Galata Bankerleri tarafından paranın dış değerini stabilize etmek için kurulmuş, uzun ömürlü olmamıştır.
4	Türkiye Bankası (La Banque de Turquie)	1860	Paris ve Londra borsalarında başarılı olamayınca 1861 yılında faaliyetine son verildi.
5	Bank-ı Osmani-i Şahane (Osmanlı Bankası A.Ş.) (Ottoman Bank)	1863	Osmanlı Bankası A.S. ünvanı ile Cumhuriyet'ten sonra da faaliyetine devam etmiş,
6	Şirket-i Umumiye-i Osmani (Société Générale de l'Empire Ottoman)	1864	Galata Bankerleri tarafından kurulan Banka 1893 yılında tasfiye edilmiştir.
7	Şirket-i Maliye-i Osmaniye (The Ottoman Financial Association)	1866	Kuruluşundan kısa bir süre sonra işlerini tasfiye ederek varlığını Osmanlı Bankası'na devretmiştir.

¹⁶² Tamer Aksoy, **Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye'de Uluslararası Bankacılık**, SPK Yayını, No:109, Ankara, 1998,s 266

8	İtibar-ı Umumi-i Osmani Şirketi (Crédit GénéralOttoman)	1868	1899 yılında Osmanlı Bankası'nın egemenliğine girerek tasfiye olmuştur.
9	Avusturya-Osmanlı Bankası	1871	1874 yılında Osmanlı Bankası ile birleşti.
10	Avusturya-Türk Bankası	1872	1873 yılında tasfiye edilmiştir.
11	Istanbul Bankası (The Bank of Constantinople)	1872	İkinci İstanbul Bankası, 1894 yılında Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi'ne katılmıştır.
12	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesine	1872	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
13	Selanik Bankası (Banque de Salonique) (Uluslararası Enstitü ve Ticaret Bankası- Interbank)	1888	1969 yılında Uluslararası Enstitü ve Ticaret Bankası unvanını alarak ulusal banka niteliği kazanmış, daha sonra ünvanı Interbank olarak değişmiştir.
14	Midilli Bankası(Bank of Mytilene)	1891	Midillili bir Rum tüccarı ile İstanbullu Rum bankeri tarafından kurulan banka 1903 yılında faaliyetine son vermiştir.
15	Türkiye Milli Bankası	1909	İngiliz yatırımlarını desteklemek amacıyla kurulan banka 1910 yılında tasfiye edilmiştir.
16	İtibar-ı Mali Osmanlı Şirketi	1910	Şirket Fransız sermayesinin kontrolü altında kurulmuştur.
17	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	1910	Strasbourg'da bir sermaye grubunun desteklediği banka 1914 yılında tasfiye edilmiştir.
18	Osmanlı Ticaret Bankası	1910	Osmanlı Uyruklu Ermeniler tarafından kurulan banka 1914 yılında tasfiye edilmiştir.
19	Şirket-i Ticarriyye Smaiyye ve Maliyye	1913	Karma nitelikli bir kuruluş olup, sermayesinin % 50'den fazlası yabancı uyruklulara aitti

Kaynak: Akgüç(1989)

Tablo: 7. Osmanlı Devleti'nde Şube Açarak Faaliyette Bulunan Y.B.

	Banka	Ülkemizde Faaliyete Geçtiği Yıl	Merkez Ülke	Açıklama
1	Crédit Lyonnais	1875	Fransa	1933 Yılında faaliyetine son vermiş, 1988 yılında yeniden şube açarak faaliyete geçmiştir.
2	Deutche Palastina Bank (Alman-Filistin Bankası)	1899	Almanya	Osmanlı İmparatorluğu döneminde ülkemizdeki faaliyetine son vermiştir.
3	British Oriental Bank (İngiliz Şark Bankası)	1900	İngiltere	
4	Angro-Palestina Company (İngiliz-Filistin Bankası)	1902	İngiltere	
5	Atina Bankası	1904	Yunanistan	
6	Şark Bankası	1904	Yunanistan	
7	Wiener Bankverein	1905	Avusturya	
8	Deutche Orient Bank	1906	Almanya	
9	Societa Commerciale d'Oriente (Şark Ticaret Bank)	1907	İtalya	Osmanlı İmparatorluğu döneminde ülkemizdeki faaliyetine son vermiştir.
10	Deutsche Bank	1909	Almanya	1945 ülkemizdeki faaliyetine son vermiştir.Halen temsilciliği bulunmaktadır.
11	Banko di Roma	1911	İtalya	Faaliyetini sürdürmektedir.
12	Banca Commerciale Italiana	1919	İtalya	1977 yılında ülkemizde ki şubeleri tasfiyeye girmiştir.
13	Banka Marmaroş Blank ve Şürekâsi	1919	Romanya	1929 yılında ülkemizdeki faaliyetine son vermiştir.
14	Hollantse Bank. Uni N.V. (Felemenk Bahrisefit Bank)	1921	Hollanda	Faaliyetini sürdürmektedir.
15	Banque Française Des Pays Orient (Memaliki Şarkıye Fransız Bankası)	1922	Fransa	1933 yılında ülkemizdeki faaliyetine son vermiştir.
16	American Express Co. Inc.	1922	A.B.D.	1933 yılında ülkemizdeki faaliyetine son vermiştir, 1955 yılında yeniden faaliyete geçmiş,1961 yılında ülkemizdeki faaliyetlerine şube düzeyinde son vermiştir.
17	Commercial Bank of the Near East (Şark-i Karip Ticaret Bankası)	1922	İngiltere	1956 yılında ülkemizdeki faaliyetine son vermiştir.
18	Ionian Bank Ltd.	1922	İngiltere	1929 yılında ülkemizdeki faaliyetine son vermiştir.

Kaynak: Akgüç (1989)

2.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE YABANCI BANKALAR

2.2.1. 1923 - 1980 Yılları Arasında Yabancı Bankalar

1923 yılında Cumhuriyet ilan edildiğinde ülkemizde 22'si ulusal sermayeli olmak üzere 35 banka faaliyet göstermekteydi. Her ne kadar ulusal bankaların sayısı yabancı bankaların sayısından fazlaysa da bunlardan çoğu mahalli ihtiyaçlara cevap veren tek şubeli bankalardı ve daha geniş faaliyet alanına sahip olanları ise ekonominin kredi ihtiyacını karşılayabilecek güce sahip değildi. Bu durumda kredi piyasası mali yapıları ulusal bankalardan daha güçlü olan yabancı bankaların hakimiyetindeydi. Zaten merkez bankası işlevleri de halen yabancı sermayeli bir banka olan Osmanlı Bankası tarafından yürütülmekteydi.¹⁶³

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan veya Türkiye'de şube açmak yoluyla faaliyette bulunan 38 yabancı bankadan on üçü Cumhuriyet döneminde de faaliyet göstermiştir. Bunlar Osmanlı Bankası, Selanik Bankası (bugünkü unvanı ile Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası), Crédit Lyonnais, Deutsche Orient Bank, Deutsche Bank, Banco Di Roma, Banca Commerciale Italiana, Bank Marmaros Blank ve Sürekası, Hollantse Bank Uni. N. V. (Felemenk Bahrisefit Bankası), Amerikan Express Company Inc., Banque Française Des Pays Orient (Memaliki Sarkiye Fransız Bankası), Commercial Bank of the Near East (Sark-i Karip Ticaret Bankası) ve Ionian Bank Ltd. (İyoniyen Bank Limited) dir.¹⁶⁴

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ulusal bankacılık ön plana çıkmış ve devlet desteğiyle yeni bankalar; 1924 yılında İş Bankası, 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin bankası, 1930 yılında T.C.M.B. (ulusal bir emisyon kurumu olarak), 1933 yılında Şekerbank ve Halk Bankası, 1935 yılında Etibank, 1937 yılında Denizbank, 1946 yılında Türkiye Emlak Kredi Bankası kurulmuştur. Ancak bu tarihten itibaren yabancı sermayeli bankaların faaliyetleri azalmaya başlamış ve ulusal bankacılık hızlı

¹⁶³ Hüzeyme Cahide Bolay, "Türk Bankacılık Tarihi", TBB Yayınları, **Bankacılık Dergisi**, sayı:5, 1991, s 53.

¹⁶⁴ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, s 101.

bir gelişim sürecine girmiştir. 1930 yılında da T.C. Merkez Bankası kurularak Osmanlı Bankasının yürütmekte olduğu merkez bankacılığı işlevlerini devir almıştır. ¹⁶⁵

Mevduatın ulusal ve yabancı bankalar arasındaki dağılımı 1923 yılında sırasıyla % 59.7 ve % 40.3 iken bu oranlar 1932 yılında % 94.6 ve % 5.4 olarak gerçekleşmiştir. Dokuz yıllık bu süre içerisinde mudi sayısı ise ulusal bankalarda 36 kattan fazla artış gösterirken, yabancı banka mudilerinde ise yarıya yakın düşüş yaşanmıştır. ¹⁶⁶

Cumhuriyetin ilk yıllarında, ülkenin dışa açık bir pazar özelliğini sürdürmesi , ulusal gelir içinde dış ticaretin büyük önem taşıması gibi etkenler yabancı banka sayısının artışına neden olmuştur. 1924-1929 yılları arasında altı yabancı banka ülkemizde şube açarak faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bunlar ;Merkezi Bükreş’ te bulunan Banque Belge Pour L’ Etranger (1924) ,Merkezi Paris olan Banque Général Pour Le Commerce Etrangers – Umumi Ticareti Hariciye Bankası (1925) , S.S.C.İ Ticareti Hariciye Bankası (1925) , Milano Merkezli İtalyan Şark Bankası (1925) ve Banque Franco Asiatique – Bank Franko Azyatik (1929)’dir. ¹⁶⁷

1929 dünya ekonomik buhranı Türkiye’nin dış ticaretini de olumsuz yönde etkilemiştir. 1930 sonrasında Türkiye’nin ekonomi politikasında değişikliğe gidilmiş ve kambiyo kontrolleri yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeler Türkiye’de yabancı banka faaliyetlerini sınırlamış ve 9 banka yurdumuzdaki faaliyetlerini durdurmuş veya ara vermiştir. 1929- 1933 yıllarında şube düzeyinde faaliyetini durduran bankalar sırasıyla; Ionian Bank Ltd. (1929) , Bank Marmaros Blank ve Şürekası (1929) , Banaye Belge Pour L ‘ Etranger (1929) , İtalyan Şark Bankası (1931) , Credit Lyonnais (1933) ,Banque Général Pour Le Commerce Etranges – Umumi Ticareti Hariciye Bankası (1933) ,Banque Franco Asiatique –Bank Franco Azyatik (1933) ,Banque Française Des Pays Orient (1933) ,American Express Company Inc. (1933)’ dir.

¹⁶⁵ A.Yılmaz Gündüz , “Türkiye’de Bankacılık Sektörü, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:17, Sayı:3-4, 2003, s 133.

¹⁶⁶ Burcu Kızıloz ve Yurdağül Ceran “1923-1933: Cumhuriyet ve Ulusal Bankacılığın Doğuşu”, Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, 1991, Sayı 30.

¹⁶⁷ Öztin Akgüç, 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık, 1. Basım, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1987, s 97.

Ulusal banka sayısı 1932 yılında 44'e çıkmış, 18 olan yabancı banka sayısı 10'a düşmüştür. Toplam olarak ifade edildiğinde 1923'te 36 olan banka sayısı 1933 yılında 57 olmuştur.¹⁶⁸

II. Dünya Savaşından sonraki dönemde özel sektöre dayalı bir sanayileşme anlayışının benimsenmesi ile bankacılık sektöründe de özellikle 1945-1959 yılları arasında özel sermayeli ulusal bankaların artış gösterdiği görülmektedir. 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmaya başlanan beş yıllık kalkınma planları ile başlayan planlı dönemde ise bankacılık sektörü büyük ölçüde devlet kontrolü altında kalmış, yeni yabancı banka ve bazı özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir.¹⁶⁹

Cumhuriyet döneminde ilginç olan gelişme, 1929 yılından sonra yaklaşık 50 yıl süreyle Türkiye'de yeni yabancı banka kurulmamış ve şube açmak yoluyla dahi faaliyete geçmemiş olması, 1980 yılında ülkemizde faaliyette bulunan yabancı banka sayısının 4'e kadar gerilemesidir.¹⁷⁰ Cumhuriyetin ilk yılında bankacılık sektöründeki bankaların yaklaşık %42'si yabancı sermayeli iken, 1979 yılı sonunda bu oran %9'a kadar düşmüştür.¹⁷¹

1960-1980 döneminde 5'i kalkınma ve 2'si ticaret olmak üzere toplamda 7 yeni banka kurulmuştur. Söz konusu ticaret bankaları ise Cumhuriyet döneminde yabancı iştiraki ile kurulan ilk banka olan Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve yine yabancı sermaye ile kurulan Arap-Türk Bankası (1977) 'dir.¹⁷²

¹⁶⁸ N. Oğuzhan Altay, **Türk Bankacılık Sistemi**, Ege Üniversitesi Yayınları,2006, İzmir, s 58.

¹⁶⁹ Berna Kocaman , **Finansal Piyasalar (Kurumlar, Teknikler ve Araçlar)**, Siyasal Kitabevi, 2004, s 257.

¹⁷⁰ Öztin Akgüç, **Türkiye'de Yabancı Bankalar**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2007, Sayı 36, s 11.

¹⁷¹ Nazım Ekren, **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No:282, 1986, s 18.

¹⁷² Haluk AYTEKİN “**1960-1980 Dönemi: Kalkınma ve Yatırım Bankaları Önem Kazanıyor, Holding Bankacılığı Atılım Yapıyor...**” Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi,1991, Sayı 30.

2.2.2. 1980-2000 Yılları Arasında Yabancı Bankalar

Türkiye, 1980 sonrası dönemde liberalleşmeye yönelik Türkiye'nin gerçekleştirdiği değişimlerle, yabancılar için yeni ve kârlı bir pazar haline gelmiştir. Yüksek gelişme hızına sahip olmasına karşın, gelişimini finanse etmek için yeterli yerli kaynak bulamadığı için dış kaynağa ihtiyaç duymaktadır. 24 Ocak 1980 kararlarıyla klasik bankacılık anlayışından sıyrılıp yeni bir çerçeveye kazanmıştır.¹⁷³

24 Ocak Kararları ile yabancı bankalara yeşil ışık yakılması, yabancı sermaye teşviki, Türkiye'nin dış ticaretinde genişleme, dövize çevrilebilir TL mevduat hesaplarının Türkiye'de yabancı sermaye yatırımına dönüştürülebilmesi olanağının tanınması, Beyrut'un Ortadoğu'da bir finans merkezi olmaktan çıkışı, İran-Irak Savaşı gibi iç ve dış nedenler kısa sürede ülkemizdeki yabancı banka sayısının yükselmesine yol açmıştır.¹⁷⁴

1980 yılından sonra 13 yabancı bankanın Türkiye'de şube açması ve 5 yeni yabancı bankanın kuruluşu ile 1989 yılı sonunda yabancı banka sayısı yeniden 25'e yükselmiştir. Ayrıca, 1980'li yıllarda yabancı bankaların ortak olduğu yeni yerli bankaların kurulduğu ve yabancı bankaların mevcut yerli bankalara iştirak ettikleri de gözlenmiştir.¹⁷⁵

1985 yılından itibaren Türkiye'ye gelen yabancı bankalardan bazıları değişen pazar koşullarını göz önüne alarak bir Türk ortak ile banka kurulması yönünde adım atarken, Türkiye'de şube düzeyinde faaliyette bulunan yabancı bankalar da anonim şirket statüsüne geçmeye başlamışlardır.

¹⁷³ Vesile Çakar, "Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri", **Uzmanlık Tezi**, Ankara: TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, , 2003, s 59

¹⁷⁴ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s 103

¹⁷⁵ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s 70-71

1990'lı yıllarda yabancı banka sayısında fazla bir değişim yaşanmamıştır. Bu dönemde yabancı bankalar ağırlıklı olarak toptancı bankacılık faaliyeti içinde olmuşlardır. Bu nedenle, yabancı bankaların mevduat ve kredi pazarındaki payları oldukça düşük kalmıştır.¹⁷⁶

1990 yılından itibaren yabancı sermayeli bankaların sahip olduğu teknik ve finansal üstünlükler ile finansal ürünlerin ulusal bankalar tarafından da denenerak uygulanmaya başlanması ile birlikte yabancı sermayeli bankaların sektördeki payı bir düşüş eğilimine girmiştir.¹⁷⁷

1999 yılı sonuna gelindiğinde Türk bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma süreci ile birlikte bankacılık sektörüne ilişkin düzenlemelerin uluslararası standartlara ve uygulamalara yaklaştırılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bankalar Kanunu'nda kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Bankacılık alanında idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici ve denetleyici bir otorite olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. Geçmişte Hazine ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) arasında paylaşılan banka denetim ve düzenleme görev ve yetkileri 2000 yılı Ağustos ayında faaliyetlerine başlayan BDDK'ya geçmiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁶ TBB, Bankalarımız 1998, İstanbul: TBB yayınları No:210, 1999, s 18

¹⁷⁷ Tamer, Aksoy, **Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye'de Uluslararası Bankacılık**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını , No:109, 1998, s 294

¹⁷⁸ Ekrem Keskin, Melike Alparslan, Emre Alpan İnan, **"Türk Bankacılık Sektörü"**, TBB Türkiye İktisat Kongresi Raporu, Bankacılar Dergisi, sayı 49, 2004, s 74-75

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verilerine göre, hisselerinin % 50'sinden fazlası yabancı sermayedarlara ait olan ve Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların sayısını ve sektör içerisindeki paylarının 1980'den 2000'e kadar olan gelişimi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.¹⁷⁹

Tablo: 8. Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyette Bulunan Yabancı Bankalar (1980-2000)

	1980	1990	2000
Yabancı Bankalar	4	26	21
Mevduat Bankaları	4	23	18
Türkiye'de Kurulanlar	2	7	5
Türkiye'de Şube Açanlar	2	16	13
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	0	3	3
Bankacılık Sektörü	43	66	79
Mevduat Bankaları	40	56	61
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	3	10	18
Yabancı Bankalar/Bankacılık Sektörü (%)	9	39	26

Kaynak: TBB

1980 yılında sektörde sadece 4 yabancı banka faaliyette bulunurken, 1990 yılında sektördeki yabancı banka sayısı 26'ya yükselmiş, 2000 yılında azalarak 21 olmuştur. Yabancı banka sayısının sektörde faaliyette bulunan tüm bankalara oranına bakıldığında ise, 1980 yılında % 9 olan bu oran, 1990 yılında % 39'a yükselmiş, 2000 yılında ise % 26'ya gerilemiştir.

¹⁷⁹ Mete Bumin, **Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007 s 51

Tablo: 9. Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyette Bulunan Yabancı Bankaların Payları (1980-2000)

%	1980	1990	2000
Aktif	2,9	3,5	5,4
Kredi	1,8	3,5	2,8
Mevduat	2,3	2,4	3,2
Özkaynak	2,2	3,8	7,6
Şube	1,8	1,7	1,5
Personel	1,5	1,9	2,2

Kaynak: TBB

Yabancı bankaların bilanço büyüklüklerinin bankacılık sektörü içerisindeki paylarının, 1980-2000 döneminde düşük bir oranda yükseldiği görülmektedir. Yabancı bankaların bankacılık sektöründeki aktif payları 1980 yılında % 2,9 iken, 2000 yılında % 5,4'e yükselmiştir. Burada önemli olan nokta, sektördeki yabancı bankaların sayılarının yüksek olmasına rağmen, bu bankaların aktif büyüklüklerinin aynı oranlarda olmamasıdır.

2000 yılında yabancı banka sayısı sektördeki toplam banka sayısının % 26'sını oluşturmakla birlikte, aynı dönemde yabancı bankaların aktiflerinin bankacılık sektörünün toplam aktiflerine oranı % 5,4'e denk gelmektedir. Aynı yıl itibariyle, yabancı bankalar toplam kredilerden % 2,8, toplam mevduattan % 3,2 ve toplam özkaynaklardan %7,6 oranında pay almaktadır.

Yabancı bankaların söz konusu dönemde toplam şube sayısında ve toplam personel içerisindeki payları da oldukça sınırlı kalmıştır. 2000 yılı itibariyle yabancı bankalar, sektördeki toplam şube sayısının % 1,5'ine, toplam personel sayısının da % 2,2'sine sahip bulunmaktadır.

2.2.3. 2000 ve Sonrası Yabancı Bankalar

Uluslararası Para Fonu (IMF) ‘nun desteği ile 1999 yılında yürürlüğe konulan İstikrar Programının önemli unsurlarından birisi de, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasıdır. Programın bankacılık sektöründeki temel hedefleri; kamu bankaları reformu, sorunlu bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilerek çözümlenmesi ve bankacılık sektöründe dünya standartlarında düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve şeffaflığın sağlanmasıdır.¹⁸⁰

Uygulanan sabit döviz kuru politikası ile yerel paranın aşırı değerli hale gelmesi, cari açığın hızla artmasına ve bankacılık sektörünün açık pozisyonunun yükselmesine neden olmuştur. Bu dönemde, enflasyonda yaşanan düşüşe paralel olarak faiz oranlarında da düşüş yaşanmış ve bankaların portföyündeki devlet iç borçlanma senetlerinin (DİBS) vadesi uzamıştır. Bu gelişmeler sonucunda, bankaların döviz kuru riskine ve faiz riskine duyarlılığı önemli derecede artmıştır. 2000 yılının sonlarına gelindiğinde İstikrar Programının sürdürülebilir olmadığı ortaya çıkmış ve bankacılık sektöründe yaşanan likidite sıkıntısı ile Kasım 2000 krizi yaşanmıştır. 2001 şubat ayında ise, siyasi gelişmelerle yaşanan kriz nedeniyle sabit döviz kuru politikasından vazgeçilerek, döviz kuru dalgalanmaya bırakılmıştır.¹⁸¹

Bankacılık sektörü, Kasım 2000 krizi ile faiz riskine, Şubat 2001 krizi ile de döviz kuru riskine maruz kalmış ve bilançolarında büyük zararlar oluşmuştur. Bankaların zararlarına katkıda bulunan diğer bir unsur da, yaşanan makroekonomik dalgalanmalar sonucunda şirketlerin borçlarını ödeyemez duruma gelmesi ve bankaların takipteki kredilerinin artmasıdır.¹⁸²

2001 krizinden sonra ülkenin kırılğanlıklarını artıran ve istikrarsızlığa neden olan yapısal bozuklukların giderilmesine yönelik olarak uygulamaya konulan reformlar,

¹⁸⁰ Seda Özer, “ Yabancı Bankaların Tercih Edilmesindeki Faktörlerin Analizi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enst., İşletme Eğitimi Anabilimdalı, Ankara, 2008, s 50.

¹⁸¹ Seda Özer, “ Yabancı Bankaların Tercih Edilmesindeki Faktörlerin Analizi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enst., İşletme Eğitimi Anabilimdalı, Ankara, 2008, s 51.

¹⁸² Mete Bumin, **Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar**, s 53-54.

sağlam ve sürdürülebilir bir ekonomik altyapı sağlamıştır. Bankacılık sektörü düzenlemelerinin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi ve rekabeti bozucu engellerin azaltılması, yabancı bankalar için Türkiye'ye yatırım olanağını doğurmuştur.¹⁸³

Yaşanan şoklarla önemli oranda zarara maruz kalan bankacılık sisteminin daha sağlıklı hale getirilmesi ve sorunlarının kalıcı olarak çözümlenmesi amacıyla Mayıs 2001 tarihinde “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” uygulamaya konulmuştur.

Program;

- Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması
- TMSF bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözüme kavuşturulması,
- Yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, olarak dört temel unsura dayandırılmıştır.¹⁸⁴

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının sonuçlarına bakıldığında önemli kazanımlar elde edildiği görülmektedir. Program ile genel olarak riskler yönetilebilir seviyelere çekilmiş, sektörde şeffaflık sağlanmış ve bankaların sermayeleri güçlendirilmiştir. Buna ek olarak, sektörde konsolidasyon sağlanmış ve 1999 yılı sonunda 81 olan banka sayısı Haziran 2007 itibarıyla 4 katılım bankası da dahil olmak üzere 50'ye düşmüştür.

2001 sonrasında yabancı sermayenin bankacılık sektörüne gelişinde, banka satın alma, blok alım yoluyla nitelikli paya sahip olma ve İMKB'de banka pay senetleri satın alma yoluyla olmuştur. Önceki dönemlerde ise, tarihsel gelişimde vurgulandığı

¹⁸³ Ahmet Dinçer, “Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimlerine Türkiye İçin Öneriler”, **Uzmanlık Tezi**, DPT, 2006, s 118..

¹⁸⁴ BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu (VII), 2003

gibi, katılım yolu veya örgütlenme formu, muhabirlik, şube açma, irtibat bürosu kurma, temsilcilik, mevcut şubeyi bağımlı banka şekline dönüştürme yolları ile olmakta idi.¹⁸⁵

Bankacılık sektörünün kapılarının yabancılara yeniden açılarak yeniden yapılandırmanın başladığı 2001 yılından bugüne kadar birçok Türk bankasının hisseleri yabancı yatırımcılar tarafından satın alınmıştır. Bu dönemde gerçekleşen satın almalara ilişkin bilgiler aşağıda özetlenmiştir:¹⁸⁶

- Aralık 2000’de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilen Demirbank, 20 Eylül 2001 tarihinde İngiliz kökenli HSBC PLC’ye 350 milyon ABD Dolarına satılmıştır. Banka halen HSBC Bank unvanı ile faaliyetlerine devam etmektedir.

- Temmuz 2001’de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilen Sitebank, 20 Aralık 2001 tarihinde Portekiz kökenli Millenium BCP Grubunun sahibi olduğu Yunanistan’da faaliyette bulunan Novabank S.A.’ya 3 milyon ABD Doları karşılığında satılmıştır. Bankanın unvanı 2003 yılında Bank Europa, 2006 yılında Millennium Bank olarak değiştirilmiştir.

- İtalyan kökenli Uni Credito Italiona Grubu, Koçbank’ın % 99,8’lik kısmına sahip olan Koç Finansal Hizmetler’in % 50’lik kısmını 24 Mayıs 2002 tarihinde 240 milyon ABD Doları karşılığında satın almıştır. Uni Credito Grubu, bu satın alma ile Koçbank’ın yaklaşık % 50’lik kısmına sahip olmuştur.

¹⁸⁵ Öztin Akgüç, **Türkiye’de Yabancı Bankalar**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 36, 2007, s 12-13

¹⁸⁶ <http://www.tbb.org.tr>, 11/01/2011

- Fransız kökenli BNP Paribas Grubu, 10 Şubat 2005 tarihinde T. Ekonomi Bankası (TEB)'nin ana sermayedarı ve TEB'in % 84,25'ine sahip olan TEB Mali Yatırımlar Holding'e 216,8 milyon ABD Doları bedel ödeyerek % 50 payla ortak olmuştur. BNP Paribas'ın TEB'deki dolaylı payı % 42,125 olarak gerçekleşmiştir.

- Dışbank'ın Doğan Grubu'na ait % 89,3'lük hisseleri, Hollanda-Belçika ortaklığı olan Fortis Grubu'na 11 Nisan 2005 tarihinde 1.140 milyon ABD Dolarına (880 milyon Euro) satılmıştır. Banka halen Fortisbank olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

- İtalyan kökenli UniCredito Italionna Grubu ile Koç Grubu'nun % 50'şer payla oluşturdukları Koç Finansal Hizmetler'in sahibi olduğu Koçbank, Yapı ve Kredi Bankası'nın % 57,4 oranındaki hissesini 28 Eylül 2005 tarihinde 1.395 milyon ABD Dolarına (1.160 milyon Euro) satın almıştır. Unicredito Italionna'nın, Yapı ve Kredi Bankası'ndaki dolaylı payı % 28,7 olarak gerçekleşmiştir.

- Doğu Grubu ve Amerika kökenli General Electric Grubu, Garanti Bankası'na eşit ortaklık konusunda 24 Ağustos 2005 tarihinde anlaşmışlardır. GE Consumer Finance şirketi, Doğu Grubu'nun elindeki Garanti Bankası'nın % 25,5'lik hissesine 1.556 milyon ABD Doları ödeyerek sahip olmuştur. Garanti Bankası'nın kurucu hisseleri için GE Consumer Finance ayrıca 250 milyon ABD Doları ödemiştir.

- C Kredi ve Kalkınma Bankası'nın % 57,55'lik hissesi İsrail'in en büyük bankalarından Bank Hapoalim'e 13 Aralık 2005 tarihinde 113 milyon ABD Doları karşılığında devredilmiştir. Banka halen faaliyetlerine Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası ünvanı altında devam etmektedir.

- Fiba Grubuna ait Finansbank'ın % 46'lık hissesi, 3 Nisan 2006 tarihinde 2.323 milyon ABD Doları karşılığında Yunan kökenli National Bank of Greece'e satılmıştır. Finansbank'ın kurucu hisseleri için National Bank of Greece ayrıca 451 ABD Doları ödemiştir.

- Yunan kökenli EFG Eurobank, 182 milyon ABD Doları ödeyerek Tekfenbank'ın % 70'lik hissesine 8 Mayıs 2006 tarihinde sahip olmuştur.

- Denizbank'ın Zorlu Grubu'nun elinde bulunan % 75'lik hissesi, Fransa-Belçika kökenli bir kuruluş olan Dexia Bank'a 30 Mayıs 2006 tarihinde 2.437 milyon ABD Dolarına satılmıştır.

- Şekerbank'ın % 33,98 oranındaki hissesi, Kazakistan'ın en büyük bankalarından olan Bank Turan Alem Grubu tarafından 22 Haziran 2006 tarihinde 257 milyon ABD Dolarına (424,7 milyon YTL) satın alınmıştır.

- MNG Grubuna ait olan MNG Bank'ın % 91 oranındaki hissesi 4 Eylül 2006 tarihinde Lübnan merkezli Bankmed ve Ürdün merkezli Arapbank Plc tarafından 160 milyon ABD Doları bedelle satın alınmıştır. Banka halen faaliyetlerine Turkland Bank ünvanı altında devam etmektedir.

- Akbank'ın % 20'lik hissesi, 17 Ekim 2006 tarihinde ABD kökenli Citigroup tarafından 3,100 milyon ABD Dolarına satın alınmıştır.

- ABD kökenli yatırım bankası Merrill Lynch, Tat Yatırım Bankası'nın tamamını 31 Ağustos 2006 tarihinde 6 milyon ABD Dolarına satın almıştır. Banka halen faaliyetlerine Merrill Lynch Yatırım Bankası ünvanı altında devam etmektedir.

- Oyak Grubunun sahibi bulunduğu Oyakbank'ın hisselerinin tamamı 19 Haziran 2007 tarihinde Hollanda kökenli ING Bank'a 2,673 milyon ABD Dolarına satılmıştır.

- Ülker Grubunun sahibi olduğu Family Finans Kurumu ve Boydak Grubunun sahibi olduğu Anadolu Finans Kurumu'nun Ağustos 2005 tarihinde birleşmesiyle oluşan ve ünvanı Kasım 2005 tarihinde Türkiye Finans Kurumu olarak değiştirilen Türkiye Finans Katılım Bankası'nın % 60'lık hissesi, Suudi Arabistan kökenli bir kamu bankası olan National Commercial Bank'a 17 Temmuz 2007 tarihinde 1,080 milyon Dolarına satılmıştır.

- KKTC kökenli Özyol Grubunun sahibi olduğu Turkish Bank'ın % 40 oranındaki hissesi, Kuveyt kökenli National Bank of Kuwait'e 31 Temmuz 2007 tarihinde 160 milyon ABD Doları bedelle satılmıştır.

Diğer taraftan, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından satışa çıkarılan Adabank'ın % 99,99 oranındaki hissesinin Kuveyt kökenli The International Investor (TII) Grubuna 45,1 milyon YTL bedelle satışı yönünde Temmuz 2006 tarihinde sözleşme imzalanmış, ancak söz konusu Bankanın hisselerinin devri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca BDDK tarafından 3 Ağustos 2007 tarihinde uygun görülmemiştir.

Anadolu Grubunun sahibi olduğu ve Kasım 2006 tarihinde % 47'lik hissesinin Yunan kökenli Alpha Bank'a 204,8 milyon ABD Doları bedelle satışı yönünde sözleşme imzalanan Alternatif Bank'ın hisse devri de, yürürlükteki mevzuat uyarınca BDDK tarafından 7 Ağustos 2007 tarihinde uygun görülmemiştir.

Son olarak 2008 yılında Finansbank'ın % 9.7'lik hissesi National of Greece tarafından 697 milyon dolara satın alınmıştır.

Bankacılık sisteminde Ekim-Aralık 2008 döneminde faaliyet gösteren banka sayısı 49'dur. Mevduat bankaları sayısı 32, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı 4'tür. Bunların arasında mevduat bankaları arasında yer alan yabancı bankalar 2008 sonu itibariyle 17 olmuştur.¹⁸⁷

Türk bankacılık sektörüne 2004 yılından sonra giriş yapan yabancıların orta ölçekli ve piyasanın belli bölümüne hizmet veren bankaları öncelikle tercih ettikleri söylenebilir. Ayrıca, geniş şube ağı ve yüksek müşteri potansiyeli olan bankalar da ilgi görmektedir. Yabancı sermayenin sadece kurumsal müşterilere hizmet eden yerli bankalara değil aynı zamanda bireysel ve konut kredilerinde deneyimi olan bankalara da yöneldikleri görülmektedir¹⁸⁸

Anılan satın almalarla birlikte Mart 2009 sonu itibariyle sektörde 3 tane kamu bankası, 11 tane özel banka, 17 tane yabancı banka ve TMSF bünyesinde 1 tane banka olmak üzere toplam 32 tane mevduat bankası yer almaktadır. Söz konusu yabancı bankalar; ABN AMRO Bank N.V., Arap Türk Bankası A.S., Bank Mellat, Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., Eurobank Tekfen A.Ş., Finans Bank A.Ş., Fortis Bank A.S., Habib Bank Limited, HSBC Bank A.S., ING Bank A.S., JPMorgan Chase Bank N.A., Millennium Bank A.S., Société Générale (SA), Turkland Bank A.S. ve WestLB AG'dir.

¹⁸⁷ <http://www.tbb.org.tr/net/donemselTBB/İstatistikiRaporlar/Banka, Şube ve Personel Bilgileri / Aralık 2008, 10/01/2011>

¹⁸⁸ Münür Yayla, Yasemin Türker Kaya, İbrahim Erkmen, **Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye**, BDDK ,ARD Çalışma Raporu, 2005,s 35-36.

Türk bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankaların aktifleri 2002–2009 dönemleri arasında tutar olarak artış göstermiş, 2009 da bir önceki yıla göre 2.690 milyon TL artarak 107.488 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2008 ile 2009 yılları arasında, aktif büyüklüğünde belirgin ölçüde bir fark olmamasının söz konusu dönemde yaşanan ekonomik krizle bağlantılı olması muhtemeldir. Yabancı sermayeli bankaların sektördeki aktif payları 2007 'de % 15 iken 2008'de % 15'e, 2009 da ise % 13,5'e gerilemiştir. Yabancı bankaların aktifleri tutar olarak artmasına rağmen sektördeki %'lik dilimlerinde gerçekleşen söz konusu gerileme sektörün aktif toplamının daha hızlı artmasından kaynaklanmaktadır. Yeniden yapılandırma sonrası yabancı sermayeli bankaların aktif payındaki gelişmeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo: 10. Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Aktifler İçinde Yabancı Payı (2002–2009)

Milyon TL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yabancı Bankaların Toplam Aktifi	6.624	6.993	10.419	20.642	59.152	84.176	104.798	107.488
Bankacılık Sistemi Toplam Aktifi	212.675	249.750	306.452	396.970	484.857	561.172	705.871	798.533
Yabancı Bankalar %	3,11	2,8	3,4	5,22	12,2	15	15	13,5

Kaynak : Türkiye Bankalar Birliği (TBB) veri setinden derlenmiştir.

2010 Eylül Ayı itibariyle mevcut bankacılık sisteminin toplam aktif miktarı 886.123.792 TL'dir. Yabancı bankaların payı % 13,7 olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁸⁹

¹⁸⁹ <http://www.tbb.org.tr>, 11/01/2011

2011 yılı Türk Bankacılık Sektörüne bakıldığı zaman toplam 48 banka bulunmaktadır. Ancak 4 tanesi katılım bankalarıdır. Bu bankalardan 31'i mevduat bankaları, 13'ü kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Buna göre mevcut durum aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Mevduat Bankaları

Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları*

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

Özel Sermayeli Mevduat Bankaları*

Adabank A.Ş.
Akbank T.A.Ş.
Alternatif Bank A.Ş.
Anadolubank A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.
Tekstil Bankası A.Ş.
Turkish Bank A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar*

Birleşik Fon Bankası A.Ş.

* Kaynak: TBB

Yabancı Sermayeli Bankalar

Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar*

Arap Türk Bankası A.Ş.
Citibank A.Ş.
Denizbank A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.
Eurobank Tekfen A.Ş.
Finans Bank A.Ş.
HSBC Bank A.Ş.
ING Bank A.Ş.
Millennium Bank A.Ş.
Turkland Bank A.Ş.

Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar*

Bank Mellat
Habib Bank Limited
JPMorgan Chase Bank N.A.
Société Générale (SA)
The Royal Bank of Scotland N.V.
WestLB AG

Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları*

İller Bankası
Türk Eximbank
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları*

Aktif Yatırım Bankası A.Ş.
Diler Yatırım Bankası A.Ş.
GSD Yatırım Bankası A.Ş.
İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.

*Kaynak: TBB

Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Credit Agricole Yatırım Bankası Türk A.Ş.
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.
Taib Yatırım Bank A.Ş.

Kaynak: TBB

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun, 12 Şubat 2011 tarih ve 27844 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, 10 Şubat 2011 tarih ve 4048 sayılı sayılı Kararı ile, Fortis Bank A.Ş.'nin, 25 Ocak 2011 tarihinde Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'ye tüm aktif pasifi ile kül halinde devredilmesine izin verilmiştir. Devir Kararı 14 Şubat 2011 tarihinde İstanbul Ticaret Sicil Memurluğunda tescil edilmiştir. Fortis Bank A.Ş. ünvanı, devir sonucu birleşmek suretiyle tasfiyesiz infisah ettiğiinden İstanbul Ticaret Sicilindeki kaydının silindiği 14 Şubat 2011 tarihinde tescil ve ilan edilmiştir.¹⁹⁰

¹⁹⁰ [http://www.tbb.org.tr/tr/Banka ve Sektor Bilgileri/banka_listesi.asp](http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/banka_listesi.asp) 07/04/2011

2.3. YABANCI BANKALARIN TÜRKİYE'Yİ TERCİH SEBEPLERİ

Son yıllarda Türk Bankacılık Sektörü'ne yabancı banka girişlerinin artmasının nedenlerine bakıldığında, 2000 ve 2001 yılında yaşanan krizlerden sonra uygulamaya konulan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde yapılan reformlar ve sonucunda elde edilen kazanımlar ile sağlıklı bir yapıya kavuşan sektörün sunduğu kar olanaklarının önemli rol oynadığı görülmektedir. Bankacılık sektörüne özgü bu faktörlerin yanı sıra, Türk ekonomisinin makroekonomik göstergelerinde yaşanan iyileşme ve istikrar ile geleceğe yönelik olumlu beklentiler de, yabancı yatırımcıların Türk bankacılık sektörüne yönelmesinde katkıda bulunmuştur.¹⁹¹ Ayrıca BDDK'nın bir denetleme ve düzenleme mekanizması olarak devreye girmesi sektördeki şeffaflığı arttırmış, güçlü bir kontrol ve denetim mekanizmasının varlığı son yıllarda yabancı sermayeyi Türk bankacılık sektörüne çekmeye başlamıştır.

1980 yılı ve sonrası Kambiyo Mevzuatındaki serbestleşme, ekonominin serbest piyasa koşullarına adaptasyonunu sağlama uğraşları, gelişmekte olan ve istikrar sağlamaya çalışan bir Türkiye ekonomisi yaratmak için hazırlanan düzenlemeler yabancı sermaye girişini arttırmıştır. Bu doğrultuda yürütülen, yabancı bankaların kurulmasına ilişkin engellerin kaldırılması ya da azaltılması şeklinde yürütülen serbestleşme politikasının etkisiyle, Türkiye'ye yönelerek şube açan yabancı banka sayısında ciddi ölçüde artış gözlemlenmiştir. 24 Ocak 1980 tarihli ve 8/ 168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi'nde yabancı sermayeli bankaların şube açabileceklerini açıkça belirten düzenleme yabancı bankaların girişini çekici kılan en önemli nedenlerdendir. Bu düzenlemeyle 1980'li yıllarda, yabancı sermayeli bankaların Türkiye' de şube açmalarına 6224 sayılı 18.1.1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile 70 sayılı ve 1983 tarihli kararname çerçevesinde faaliyet göstermesine izin verilmiştir. Benzer şekilde, 25.04.1985 tarihli 3182 sayılı Bankalar Kanununun 6. Maddesi ile Türkiye de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalara ilişkin düzenleme yapılmıştır.

¹⁹¹ Mete Bumin , **Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar**, s 125.

Tüm yapılan bu düzenlemeler ile 1980 sonrasında Türkiye yabancı sermayeli bankalar için yeni ve karlı bir pazar haline gelmiştir. Diğer taraftan gelişme hızı yüksek olan ülkemizin gelişiminin finanse edecek bir dış kaynak ihtiyacı doğmaktadır. Dünyadaki sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle beraber Türkiye bankacılık sektörü de finansal serbestleşmeye açılmıştır. Ülkemizdeki bankalar o güne kadar sadece klasik bankacılık olarak nitelendirilen mevduat bankacılığı yaparken 24 Ocak Kararları ile beraber daha önceden hiç karşılaşmadıkları bir rekabet ortamı ile karşı karşıya kalmışlardır.¹⁹²

1998 yılında yabancı sermayeli bankaların Türkiye'ye geliş nedenlerini araştırılmış ve yabancı bankaların Türkiye'ye gelişlerini etkileyen en önemli faktörün yeni iş fırsatları olduğunu saptanmıştır. Yeni iş fırsatlarından sonra ise bankacılık sektöründeki kar olanakları yabancı bankaları ülkemize çeken önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Diğer faktörler ise önem sırasına göre merkez ofis veya ana ülkeye finansal destek sağlamak, bankalar arası rekabeti dengeleme, ve müşteri ilişkilerini korumadır. Yasal avantajlar ise yabancı bankalar için motive etme gücü en düşük faktör olarak belirlenmiştir.¹⁹³

Banka satın alma veya ortak olma yoluyla ülkemize giren yabancı bankaların çoğunlukla bankacılık sektörünün doyunluğa ulaştığı, bu sebeple de kâr marjlarının azaldığı ülkelerden geldiği görülmektedir. Kâr marjlarının daraldığı sektörde kârlılık ise ancak aktifi büyütmek yolu ile sağlanabilecektir ki doyunlaşmış bir sektörde aktifi büyütmek mümkün değildir.¹⁹⁴ Dolayısıyla söz konusu ülke bankaları aktiflerini ve dolayısıyla kârlılıklarını artıracabilecekleri, henüz doyunluğa ulaşmamış gelişmekte olan ülkelere yatırım yapmaktadırlar. Bu sebeple ülkemiz yabancı banka girişleri için cazip bir nitelik taşımaktadır.

¹⁹² Vesile Çakar, Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri , **Uzmanlık Tezi**, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2003, s 48.

¹⁹³ Dilek Demirhan, Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türk Finans Sistemi Üzerine Etkileri, **Doktora Tezi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İzmir, 2008, s 103.

¹⁹⁴ Şenol Babuşçu ,“Yabancı Bankalar Neden Geliyor ?”, Ekonomist-2.

http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=130:-yabanci-bankalar-neden-gelyor-ekonomist-2&catid=37:makaleler&Itemid=57, 23.01.2011

Yabancı bankaları Türk bankacılık sektörüne yatırım yapmaya yönelten diğer önemli bir faktör de, bankacılık sektörünün gelecek dönemdeki yüksek büyüme potansiyelidir. Söz konusu büyüme potansiyelini gösteren en önemli göstergeler, Türkiye'nin demografik yapısı ile ekonomik büyümesi ve bunun sonucunda ortaya çıkacak bankacılık hizmetlerine olan talebin yüksekliğidir.

Yabancı bankaların ülkemizi tercih etme nedenlerinden bir diğeri de bankacılık sektöründeki düşük penetrasyon oranlarıdır. Penetrasyon oranı dediğimiz oran nüfusun ne kadarının bankacılık hizmetlerinden yararlandığını, banka müşterisi olduğunu gösterir. Ülkemizde nüfusun önemli bir bölümünün kırsal alanda yaşıyor olması ve henüz banka hesapları bulunmayan genç nüfusun fazlalığı, anılan oranın düşük kalmasına sebep olmaktadır.¹⁹⁵

Tablo: 11. AB ve Türkiye Karşılaştırması

	Nüfus (Milyon Kişi)	Penetrasyon Oranı (%)	Müşteri Sayısı (Milyon Kişi)	Artış (Milyon Kişi)
AB				
2005	450	92	415	
2015	450	92	425	10
TÜRKİYE				
2005	75	28	20	
2015	80	60	48	28

Avrupa Birliği ülkeleri ile ülkemizin karşılaştırıldığı tabloya bakılacak olursa; 2005 yılı rakamlarına göre Avrupa Birliği ülkelerindeki toplam nüfus, ağırlığını yaşlı nüfusun oluşturduğu 450 milyon kişiden oluşmaktadır. Penetrasyon oranının % 92 düzeyinde olduğu bu ülkelerde, nüfusun % 92'sini oluşturan 415 milyon kişi banka müşterisidir. Türkiye'de ise penetrasyon oranı % 28 olup, bu oran 75 milyon kişilik nüfusun % 28'lik kısmının yani 20 milyon kişinin banka müşterisi olduğunu göstermektedir.

¹⁹⁵ Şenol Babuşçu, "Yabancı Bankalar Neden Geliyor?", Ekonomist-2.
http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=130:-yabanci-bankalar-neden-gelyor-ekonomist-2&catid=37:makaleler&Itemid=57, 23.01.2011

Nüfus tahminlerine göre 2015 yılında ise Avrupa nüfusu yine aynı düzeylerde kalacak, penetrasyon oranı % 95'e çıkacaktır. Dolayısıyla banka müşteri sayısı 425 milyona ulaşacak ve gelecek on yılda 10 milyon kişi artacaktır. Oysa ülkemizde, 2015 yılında nüfusun 80 milyon kişiye ulaşacağı olacağı tahmin edildiğinden ve penetrasyon oranının da % 60'a çıkması beklendiğinden, banka müşteri sayısının 28 milyon kişi artarak 48 milyona ulaşacağı hesaplanmaktadır. Bu hesaplamalar çerçevesinde, gelecek 10 yılda Avrupa bankacılık sistemine 10 milyon müşteri girerken, Türk bankacılık sistemine 28 milyon yeni müşteri girecektir. Bu rakamlar da, ülkemizde çok büyük bir potansiyel olduğunu göstermektedir.

Yabancıların Türkiye'yi karlı bir Pazar olarak görmeleri, yabancı bankalarla ulusal bankaların ortak iş yapma imkanı bulma arayışlarını da artırmış ve ulusal pazarı çekici kılmıştır. Yabancı bankalar, finansal liberalizasyon sonrası ülkenin uluslararası para ve sermaye piyasalarına entegre olma gereksinimini karşılamak suretiyle yüksek kar marjıyla çalışarak bu değişim sürecinden yararlanmak istemişlerdir. Ayrıca ülkenin bulunduğu coğrafi yapısı, Avrupa ve Ortadoğu arasında bir köprü olması, ülkenin büyüklüğü ve demografik yapısı da göz önüne alındığında ülkeyi çekici kılan faktörler daha da netleşmektedir.¹⁹⁶

Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde önemli bir yol katetmesi ve doğrudan yatırım teşviki ile ilgili 2003 yılında yapılan yeni yasal düzenlemeler diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de yabancı sermaye yatırımlarını olumlu etkilemiş, buna paralel olarak bankacılık sektörü dışındaki sektörlerde yabancı sermaye yatırımlarının artması da dolaylı olarak yabancı sermaye yatırımlarını Türk bankacılık sektörüne çekmiştir.

Yabancı bankaların kendi aralarındaki rekabet de ülkemizde banka satın almalarının önemli nedenleri arasındadır. Örneğin; İtalyan bankası Unicredito'nun 2002 yılında Koçbank'a ortak oluşunu, bir diğer İtalyan bankası Intesa'nın Türk bankaları ile satın alma görüşmelerine başlaması izlemiştir. Belçika'nın rekabet halindeki iki bankasından Fortis Dışbank'ı satın alırken Dexia Denizbank'ı satın almıştır. Yine

¹⁹⁶ Vesile Çakar, Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri, **Uzmanlık Tezi**, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003, s 41.

Yunanistan'dan üç banka National Bank Of Greece– Eurobank EFG – Alfabank birbirlerini izleyerek Türk bankacılık sektörüne girmişlerdir. Görüldüğü gibi kendi ülkelerinde rekabet halinde olan bankalardan birinin kârlı bir pazara girişi rakiplerini de çok geçmeden aynı pazara yönlendirmektedir.¹⁹⁷

Günümüzde yabancı banka sahiplerinin ülkemizdeki bankalara göstermiş olduğu ilgiye ek olarak yerli banka sahiplerinin bankalarını satma yönündeki eğilimleri de süreçte etkili olmuştur. Yerli banka sahiplerinin bankalarını satmak istemelerinin sebebi ise; bankaların maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçme, finansal sistemde güven ve istikrarı sağlama, piyasa disiplini oluşturma, ulusal ve uluslararası denetim uygulamaları geliştirme, şeffaflık ve rekabeti artırma gibi amaçlarla bankaların uyması gereken çalışma kriterlerini belirleyen Basel II düzenlemelerine geçilecek olmasıdır. Aslında, yerli banka sahiplerinin, bankalarını satmalarının altında yatan temel neden, söz konusu düzenlemelerin uygulamaya koyulmasından sonra ortaya çıkacak sermaye gerekliliğini karşılamada yaşanacak güçlüklerdir.¹⁹⁸

Türk sermayedarlarının bankalarını satmak istemesinin nedeni olarak gösterilen diğer bir husus da, 2003 yılı sonunda çıkarılan 5020 sayılı Kanun'un banka sahipliği üzerine getirdiği ağır yükümlülüklerdir. Söz konusu hükümlerin Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda da korunduğu görülmektedir. 5020 sayılı Kanun'la getirilen ve bankanın Fona devredilmesi durumunda banka sahipleri ve bankanın profesyonel yöneticileri, bunların eş ve çocukları ile bunlarla diğer kan ve kayın hısımları hakkında uygulanacak ağır yaptırımlar karşısında, banka sahiplerinin bu yaptırımlara maruz kalmaktansa bankacılık sektöründen çıkmayı tercih ettikleri görüşü dile getirilmektedir.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Şenol Babuşçu ,“Yabancı Bankalar Neden Geliyor ?”, Ekonomist-2.
http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=130:-yabanci-bankalar-neden-gelyor-ekonomist-2&catid=37:makaleler&Itemid=57, 23.01.2011

¹⁹⁸ Mete Bumin, **Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar**, s 130.

¹⁹⁹ Mete Bumin , **Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar**, s 132-133.

2.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYELİ BANKALARLA İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Türkiye’de yasal düzenlemeler açısından işlevsel olarak yabancı sermayeli bankalar ve Türk bankaları arasında bir ayırım olmayıp, sektördeki tüm bankalar gibi yabancı sermayeli bankalar da 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na tabi bulunmaktadır.

Yabancı bankaların Türkiye ’ de şube açmalarına 6224 sayılı 18.01.1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu izin verirken, 24 Ocak 1980 ’de yayınlanan 8/ 168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi yabancı sermayeli bankaların şube açarak büyümesini kolaylaştıran bir düzenleme olmuştur. Yine 1980 den sonra 25.04.1985’ de sayılı 3182 sayılı Bankalar Kanununun 6. Maddesi ile Türkiye de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalar ile ilgili çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Bununla beraber aynı kanun içersinde 76. Madde ile yabancı bankaların mevduat kabul etmemek ve bankacılık işlemleri yapamamak kaydıyla Türkiye’de temsilcilik açmaları Bakanlığın iznine tabi tutulmuştur.²⁰⁰

Yabancı bankaların Türkiye’deki faaliyetleri ile alakalı 4389 sayılı Bankalar Kanununun 7. Maddesi 3. Fıkrasında Türkiye ’de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yurtdışında kurulu bankaların ;²⁰¹

a)Türkiye’ ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin (2) numaralı fıkranın (d) bendinde belirtilen tutardan az olmaması,

b) Faaliyette buldukları ya da kuruldukları ülkede mevduat kabul etmeleri ya da bankacılık işlemleri yapmalarının yasaklanmamış veya kısıtlanmamış olması şarttır.

Ayrıca uygulamada yabancı bankaların Türkiye’de şube açma istekleri olduğu da ilgili ülke gözetim otoritelerinin fikirleri de alınmaktadır. Bununla beraber kanununun 3. Madde 10. fıkrasına dayanılarak yapılacak iki anlaşmada da bu hususa ait hüküm bulunmaktadır.

²⁰⁰ Vesile Çakar, a.g.e, s 29.

²⁰¹ http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/1582bankacilik_kanunu.pdf.(11.01.2011)

2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanun' un hazırlanması için çok uzun bir çalışma süreci geçmiştir. Bu kanunda geçmiş yıllarda yaşadığımız bankacılık krizlerinden çıkarılan dersler doğrultusunda düzenlemelere gidilmiş ve hem AB uyum süreci hem de Basel II standartlarına uygun hazırlanmıştır. Daha sonrasında 5411 sayılı kanunda bazı değişikliklerin yapıldığı 08/03/2006 tarihinde 5472 sayılı kanun çıkarılmıştır.²⁰²

5411 sayılı Bankacılık Kanununda Türkiye'de banka kuruluşuna ilişkin olarak yerli ve yabancı bankalar arasında farklılık bulunmamaktadır. Buna göre, söz konusu Kanunun kuruluş veya Türkiye'de şube ve temsilcilik açma izni ile ilgili 6. Maddesine göre Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'deki ilk şubesinin açılmasına, Kanunda öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararlar ile izin verilir. İzin için yapılacak başvurulara ve iznin verilmesine ilişkin esaslar, Kurulca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. İzne ilişkin karar, başvurunun yapıldığı ya da başvuruda eksiklik bulunması hâlinde, istenilen bilgi ve belgelerin tamamlandığı tarihten itibaren üç ay içinde ilgiliye bildirilir. Eksikliklerin altı ay içinde giderilmemesi hâlinde başvuru geçersiz hale gelir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 9. Maddesi gereğince Kurulca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde gerekli izni alarak Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yurt dışında kurulu bir bankanın;

a) Merkezinin bulunduğu ülkede esas faaliyetlerinde yasaklamının bulunmamış olması,

b) Merkezinin bulunduğu ülkenin yetkili denetim merciiinin Türkiye'de faaliyet göstermesine ilişkin olumsuz görüşünün bulunmaması,

c) Ödenmiş sermayesinin Türkiye'ye tahsis edilen kısmının 7. maddede belirtilen miktardan az olmaması,

²⁰² www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/5472/5472.doc. 05.04.2011

d) Müdürler Kurulu üyelerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen şartları ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olmaları,

e) İzin kapsamındaki faaliyet konularına ait iş plânlarını, ilk üç yıl için bütçe plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını ibraz etmesi,

f) Dahil olduğu grubun ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması şarttır.

Merkezinin bulunduğu ülkedeki yerel düzenlemelere aykırılıkları nedeniyle faaliyeti yasaklanan konularda faaliyet izni verilmez. Yurt dışında kurulu bankalar, mevduat veya katılım fonu kabul etmemek ve Kurulca belirlenecek esaslara göre faaliyet göstermek kaydıyla, Kurulun izni ile Türkiye'de temsilcilik açabilirler.²⁰³

²⁰³ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 2006

3.BÖLÜM

YABANCI BANKALARIN MAKROEKONOMİK SİSTEME ETKİLERİ

Bankacılık sektöründe artan yabancı payının sektöre ve ekonomiye etkilerini inceleneceği bu bölümde; öncelikle bankacılık sektörü ardından da yabancı bankaların sektördeki etkileri farklı açılardan incelenecektir. Bu çalışmada rakamları kullanılacak yabancı bankaların isimleri şunlardır: Arap Türk Bankası A.Ş., Bank Mellat, Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., Eurobank Tekfen A.Ş., Finans Bank A.Ş., Fortis Bank A.Ş., Habib Bank Limited, HSBC Bank A.Ş., JPMorgan Chase Bank N.A, Millenium Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., Soci t  G n rale (SA), The Royal Bank of Scotland N.V., Turkland Bank A.Ş., WestLB AG.

Söz konusu incelemede TBB ve BDDK tarafından bankacılık sektörünün performansı değerlendirilirken kullanılan bazı  l tlerden yararlanılacaktır. Bunlar sektördeki,

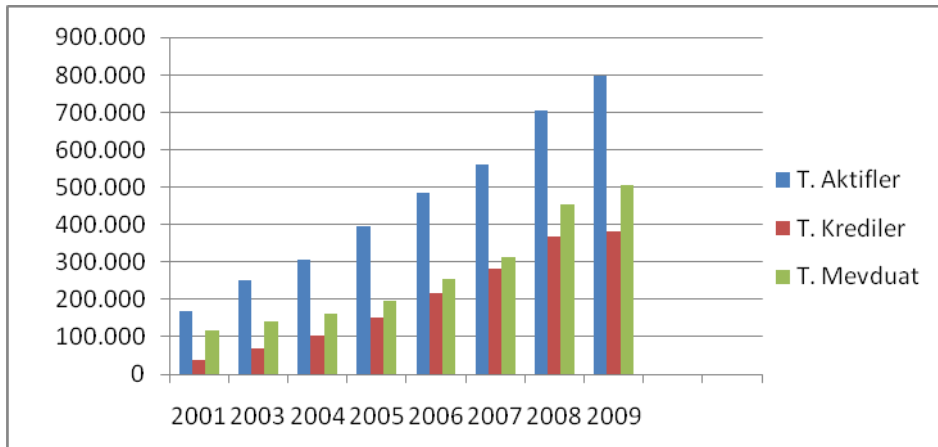
- aktif kalitesini gösteren; krediler/mevduat, krediler/toplam aktifler oranları,
- sermaye yeterliliğini gösteren;  zkaynaklar/toplam aktifler oranı ve
- kârlılık hakkında bilgi veren; dönem net kârı/ toplam aktifler oranıdır.

Kullanılan rasyolar bankacılık sekt rindeki tasarrufların yatırıma d n şim oranları, bankacılık sektörünün asli fonksiyonlarını yerine getirip getirmediği,  zkaynak yeterliliği ve sektör kârlılığı hakkında bilgi vermektedir. Çalışmamızda ağırlıklı olarak yabancı banka girişinin arttığı 2000’li yıllar ele alınmış olup, söz konusu rasyoların

oluşumunda kullanılacak verilerin 2001 - 2009 tarihleri arasındaki gelişim trendi esas alınacaktır.

Söz konusu dönemde bankacılık sektörünü değerlendirmede kullanacağımız toplam aktif, kredi ve mevduat kalemlerinin değişimine bakılacak olursa tamamının artış eğiliminde olduğu görülmektedir. (Şekil 2.) Söz konusu değişimlerde kriz sonrasında bankacılık sektöründe uygulanan yeniden yapılandırma programının ve bu kapsamda sektörde asli bankacılık faaliyetlerine verilen önemin de ciddi etkisi bulunmaktadır.

Şekil: 2. Bankacılık Sektöründe 2001 - 2009 Arası Dönemde Aktif, Kredi ve Mevduatın Gelişimi

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Sektördeki bu artış eğilimi ile beraber aktifler, krediler ve mevduatlar içindeki yabancı banka payı da artmış olup, artış oranları Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo: 12. Yabancı Bankaların Aktif, Mevduat ve Krediler İçindeki Payları

Milyon TL	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sektörün Toplam Aktifi	169.221	249.750	306.452	396.970	484.857	561.172	705.871	798.533
Yab. Bank. Toplam Aktifi	5.246	6.993	10.419	20.642	59.152	84.176	104.798	107.488
Yab.Bank. Sektördeki Aktif Oranı %	<u>3,1</u>	<u>2,8</u>	<u>3,4</u>	<u>5,2</u>	<u>12,2</u>	<u>15,0</u>	<u>15,0</u>	<u>13,5</u>
Sektörün Toplam Kredileri	37.086	69.990	103.241	153.059	218.064	280.453	366.901	381.013
Yab.Bank. Toplam Kredileri	1.335	2.800	4.749	10.408	33.364	52.725	64.731	64.267
Yab.Bank. Sektördeki Toplam Kredi Oranı %	<u>3,6</u>	<u>4,0</u>	<u>4,6</u>	<u>6,8</u>	<u>15,3</u>	<u>18,8</u>	<u>17,6</u>	<u>16,8</u>
Sektörün Toplam Mevduatı	116.647	142.388	160.812	197.394	253.579	312.832	453.485	507.259
Yab.Bank. Toplam Mevduatı	2.449	3.417	3.538	6.120	12.172	37.540	60.234	65.370
Yab.Bank. Sektördeki Toplam Mevduat Oranı %	<u>2,1</u>	<u>2,2</u>	<u>3,1</u>	<u>4,8</u>	<u>12,0</u>	<u>14,4</u>	<u>13,2</u>	<u>12,8</u>

Kaynak: TBB

2001-2009 yılları arasında bankacılık sektöründeki aktif, kredi ve mevduat miktarındaki gelişimler göstermektedir ki, özellikle 2003 yılından sonra yerel bankacılık sektörü üzerinde yabancı banka etkisi giderek artmıştır.

Sektör içindeki yabancı payının ölçülmesinde kullanılan aktif payının gelişimine bakılacak olursa; 2001 yılında yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payı % 3,1 iken bu oran 2003 yılında en düşük seviyesine inmiştir. Yabancı bankaların

sektöre girişinin arttığı 2003 yılından sonra toplam aktifler içindeki yabancı banka payı giderek artmış 2008 sonu itibariyle % 15,0 olarak açıklanmıştır. Aktiflerdeki söz konusu artışın belirleyicisi ise krediler kalemi olmuştur. Son olarak 2009 yılında % 13,5 olarak kayıtlara girmiştir.

Ayrıca Tablo 12. göstermektedir ki; 2001-2009 döneminde yabancı bankaların sektör içindeki kredilendirme oranı % 3,6'dan 16,8'e, mevduat oranı ise % 2,1 'den 12,8'lere ulaşmıştır. Mevduat ve kredi oranlarındaki söz konusu artışlar da 2003 yılından sonra hızlanmıştır.

Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların, aktif paylarını ve sermaye yapılarını içeren Tablo 13.'e göre; Mart 2010 tarihi itibariyle Türk bankacılık sektöründe kamu sermayesinin payı % 28,4, özel sermayenin payı % 31,7 düzeyinde iken küresel/yabancı sermayenin payı ise % 19,6 düzeyindedir. Yabancı sermayenin anılan payına yurt dışı yerleşik yatırımcılar tarafından elde tutulan banka hisseleri (% 20,3 oranındaki borsa payları) eklendiğinde bankacılık sektörü içindeki toplam yabancı sermaye payı % 39,8'e ulaşmaktadır.

Tablo: 13. Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bankalar ve Sermaye Yapıları (Mart 2010)

BANKA ADI	Toplam Aktifler İçindeki Payı (%)	YERLİ SERMAYE (%)		KÜRESEL SERMAYE (%)		
		Kamu	Özel	Doğrudan	Borsa	Pay Toplamı
Adabank	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Akbank	11,6	0,0	64,4	10,3	25,3	35,6
Aktif Yatırım Bankası	0,1	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Albaraka Türk Katılım Bankası	0,8	0,0	21,8	61,9	16,3	78,2
Anadolubank	0,4	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Arap Türk Bankası	0,1	15,4	20,6	64,0	0,0	64,0
Asya Katılım Bankası	1,4	0,0	57,6	0,0	42,4	42,4
Bank Mellat	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Birleşik Fon Bankası	0,1	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Credit Agricole Yatırım Bankası	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Citibank	0,6	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Denizbank	2,6	0,0	0,2	75,0	24,9	99,9
Deutsche Bank	0,2	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Diler Yatırım Bankası	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Eurobank Tekfen	0,4	0,0	30,0	70,0	0,0	70,0
Finansbank	3,5	0,0	0,2	58,2	41,5	99,8
Fortis Bank	1,5	0,0	5,6	65,0	29,4	94,4
Habib Bank Limited	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Hsbc Bank	1,7	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Ing Bank	1,8	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
İller Bankası	1,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İmkb Takas ve Saklama Bankası	0,2	8,9	86,8	4,3	0,0	4,3
Jp Morgan Chase Bank Nat. Ass.	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Kuveyt Türk Katılım Bankası	0,8	0,0	19,8	80,2	0,0	80,2
Merrill Lynch Yatırım Bank	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Millennium Bank	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Nurol Yatırım Bankası	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Societe Generale S.A.	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Şekerbank	1,1	0,0	60,1	0,0	39,9	39,9
T.C. Ziraat Bankası	14,6	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Taib Yatırım Bankası	0,0	0,0	0,7	99,3	0,0	99,3
Tekstil Bankası	0,2	0,0	94,6	0,0	5,5	5,5
Türkish Bank	0,1	0,0	60,0	40,0	0,0	40,0
Turkland Bank	0,1	0,0	9,0	91,0	0,0	91,0
Türk Ekonomi Bankası	1,8	0,0	46,4	35,1	18,5	53,6
Türkiye Finans Katılım Bankası	1,0	0,0	35,3	64,7	0,0	64,7
Türkiye Garanti Bankası	12,3	0,0	37,6	20,8	41,6	62,4
Türkiye Halk Bankası	7,4	75,0	1,1	0,0	24,0	24,0
Türkiye İhracat Kredi Bankası	0,8	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Türkiye İşBankası	13,8	0,0	76,9	0,0	23,1	23,1
Türkiye Kalkınma Bankası	0,1	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
The Royal Bank Of Scotland N.V.	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	0,8	6,1	68,0	0,0	25,9	25,9
Türkiye Vakıflar Bankası	8,1	74,7	2,9	0,0	22,4	22,4
Westlb A.G.	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Yapı ve Kredi Bankası	7,8	0,0	45,4	38,1	16,5	54,6
Aktif Toplamın Kamu, Özel ve Küresel Dağılımı (%)	100,0	28,4	31,7	19,6	20,3	39,8

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Sayı 17, Mart 2010, s 19.

2010 yılı Mart ayı sonu itibarıyla finansal sektörün aktif büyüklüğü bir önceki yıla göre %1,8 artarak 1.439 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörü finansal sektör içinde %60'a varan payını korumuş ve 2009 yılsonuna göre %3,2 büyümüştür. Finansal sektörün alt sektörleri içinde, geçen yılsonuna göre varlık yönetim şirketleri %11,1 ve faktoring şirketleri %6,3 ile en hızlı büyüyen faaliyetler olmuştur. 2010 yılının ilk çeyreğinde, finansal kiralama şirketleri toplam aktif değerlerinde 2009 yılı sonuna göre %2,1 küçülme meydana gelmiştir.²⁰⁴

Tablo: 14. Finansal Sektörün Aktif Büyüklüğü

Milyar TL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010/03	% Dağ 2010/03
TCMB	74,1	76,5	74,7	90,1	104,4	106,6	113,5	110	1120	7,8
Bankalar	212,7	249,7	306,4	406,9	499,7	581,6	732,5	834	860,5	59,8
Finansal Kiralama Şirketleri	3,8	5	6,7	6,1	10	13,7	17,1	14,6	14,3	1,0
Faktoring Şirketleri	2,1	2,9	4,1	5,3	6,3	7,4	7,8	10,4	11,1	0,8
Tüketici Fin. Şirketleri	0,5	0,8	1,5	2,5	3,4	3,9	4,7	4,5	4,5	0,3
Varlık Yönetim Şirketleri	v.y.	v.y.	v.y.	v.y.	v.y.	0,2	0,4	0,4	0,4	0,0
Sigorta Şirketleri	5,4	7,5	9,8	14,4	17,4	22,1	26,5	33,3	32,6	2,3
Emeklilik Şirketleri	0	3,3	4,2	5,7	7,2	9,5	12,2	15,7	16,5	1,1
Menk. Kıym. Aracı Kur. (1)	1	1,3	1	2,6	2,7	3,8	4,2	5,2	5,2	0,4
Menk. Kıym. Yat. Ortaklıkları	0,1	0,2	0,3	0,5	0,5	0,7	0,6	0,7	0,7	0,0
Menk. Kıym. Yat. Fonları	9,3	19,9	24,4	29,4	22	26,4	24	29,6	28,9	2,0
İMKB Top. Piyasa Kapitalizasyonu (2)	56,4	96,1	132,6	218,3	230,0	336,1	1820	350,8	347,4	24,1
Gayrimenkul Yat. Ortaklıkları	1,1	1,2	1,4	2,2	2,5	4,1	4,3	4,7	4,7	0,3
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları	0	0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,0
Toplam	366,5	464,4	567,2	784,1	906,2	116,3	1.129,9	1.414,1	1.439,0	100,0

Kaynak: BDDK, TCMB, HM, SPK, TSPAKB

²⁰⁴ BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Sayı 17, Mart 2010, s 14.

3.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN RASYOLAR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.1. Kredi/Mevduat Rasyosu

Kredi/Mevduat Rasyosu bankacılık sektörünün tasarruf-yatırım eşitliğini sağlamadaki, yani finansal aracılık yapmadaki başarısını ölçmede kullanılmaktadır. Ekonomideki tasarrufların tamamının yatırımlara dönüşmesi mümkün olmasa da, ne kadar büyük bir kısmı kredi olarak ekonomiye dönüyorsa bu durum ekonomik büyüme açısından o kadar olumlu değerlendirilir. Piyasaya dönen kredilerin niteliği ve hangi faaliyetleri fonladığı ise ayrıca önem taşımaktadır.

Tablo: 15. Kredi/Mevduat Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sektör Rasyosu	0,395	0,435	0,523	0,603	0,697	0,786	0,809	0,751
Yabancı Bankalar Rasyosu	0,659	0,791	0,776	0,855	0,882	1,025	1,075	0,983

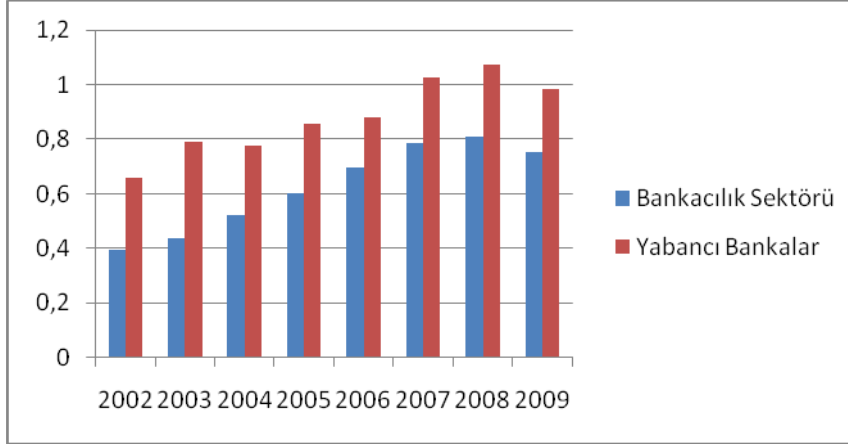
Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Söz konusu rasyonun sektörün genelindeki değişim trendine bakıldığında; özellikle kriz döneminde tasarrufların sadece % 32'sinin kredi olarak ekonomiye geri döndüğü görülmektedir. 2002 yılından itibaren düzenli bir artış gösteren kredi/mevduat rasyosu 2008 yılı ilk üç çeyreğinde artarak % 85'lere ulaşmıştır. Yani ekonomik birimlerce tasarruf edilen fonların % 85'i bankacılık sistemi sayesinde ekonomiye geri dönmektedir. Son olarak, 2009 yılı kredi/mevduat rasyosu %75'lere kadar düşmüştür.

Öte yandan yabancı bankalara ait kredi/mevduat rasyosunun seyri incelendiğinde ise sektörle uyumlu bir artış eğilimi gözlenmekle birlikte, yabancı bankalar rasyosunun dönemin tümünde sektörün üzerinde olduğu, hatta 2007 ve 2008

yıllarında yabancı bankaların yurtdışından temin ettikleri fonlar sayesinde topladıkları mevduattan daha fazlasını kredi olarak piyasaya sundukları görülmektedir.

Şekil: 3. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Mevduat Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Yabancı bankalar ve sektör genelindeki rasyoların karşılaştırılması sonucu; sektör rasyosundaki artışın özellikle yabancı banka girişlerinin yoğunlaştığı 2003 yılından sonra daha da hız kazanması, yabancı bankaların sektöre olumlu bir etkisi olarak değerlendirilebilir. Anılan rasyonun artışı sektörün finansal aracılık işlevindeki olumlu gelişimin göstergesi olup, bu olumlu gelişimde bankacılık sektöründe uygulanan yapılandırma çalışmalarının etkisi de unutulmamalıdır.

3.1.2. Kredi/Toplam Aktifler Rasyosu

Kredi/ Toplam Aktifler Rasyosu bankacılık sektörünün sahip olduğu fonların ne kadarının krediye dönüştürüldüğünü göstermektedir.

Bankacılık sektörünün üstlenmiş olduğu ekonomideki kredi verme işlemini yerine getirmeyip, başka amaçlarda kullanılması, finansal sistemin derinlik kazanmasını engellemekte ve ekonomiyi finansal krizlerin eşiğine getirmektedir.

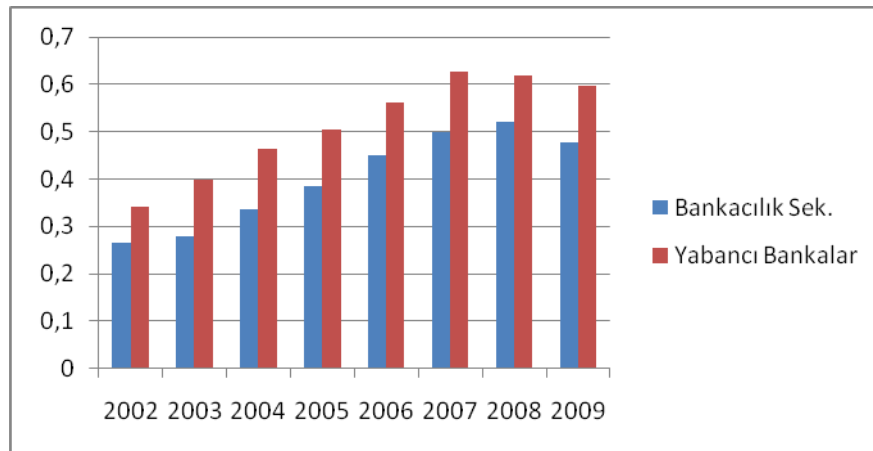
Tablo: 16. Kredi/ Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sektör Rasyosu	0,265	0,280	0,337	0,386	0,450	0,500	0,520	0,477
Yabancı Bankalar Rasyosu	0,342	0,400	0,463	0,506	0,563	0,626	0,618	0,598

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Tablo 16.'da 2002 yılında bankacılık sektöründeki toplam aktiflerin yalnızca % 27'sinin kredilerden oluştuğu, takip eden yıllarda ise bankacılık sistemindeki yapılandırmalar sayesinde asli işlevine yönelik bankacılık sektöründe söz konusu oranın artarak 2009 yılının sonunda % 48'lere ulaştığı görülmektedir. Aynı yılda yabancı bankaların aktifleri içindeki kredi oranı ise yaklaşık % 60 olup, bu durum yabancı bankaların asli işlevlerini yerine getirmede sektör ortalamasının üzerinde bir performans gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Şekil: 4. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

2002-2009 tarihleri arasında kredi/toplam aktifler rasyoları incelendiğinde; yabancı bankaların oranları sektör oranlarının üzerinde olmakla birlikte her iki oranın da sabit bir artış eğilimi 2008 yılına kadar sergilediği görülmektedir. Sektörde artan yabancı banka payının anılan rasyo üzerinde doğrudan bir etkisi göze çarpmamaktadır. Ancak 2009 yılında her iki rasyonun da gerilediği gözlemlenmektedir.

3.1.3. Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosu

Bankaların sermaye yeterliliği konusundaki durumlarını yani bir anlamda bankaların gücünü göstermede önemli bir gösterge özkaynaklar/toplam aktifler rasyosudur.

Söz konusu rasyo, özellikle 2000-2001 yıllarında yaşanan krizlerin ardından daha da önem kazanmış, bankacılık sisteminin daha güçlü bir yapıya kavuşturulmasına yönelik olarak kriz sonrası yeniden yapılandırma programında banka sermayelerinin güçlendirilmesine yönelik tedbirler alınmıştır.

Tablo: 17. Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi

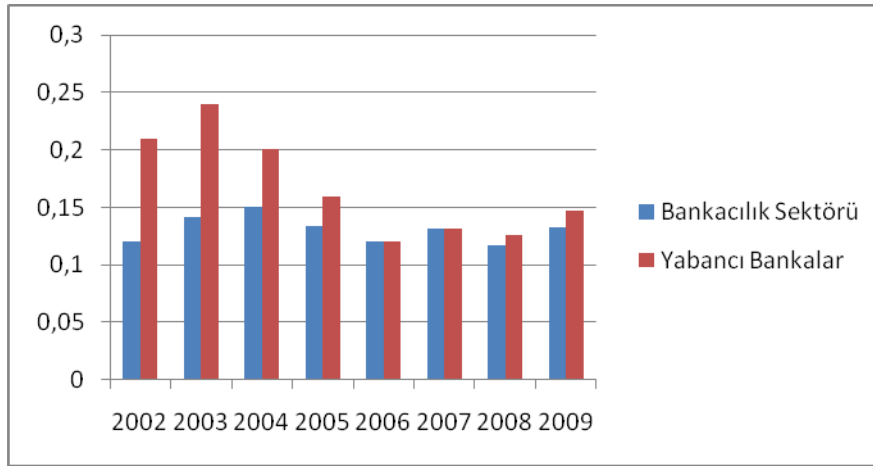
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sektör Rasyosu	0,120	0,142	0,150	0,134	0,120	0,131	0,117	0,133
Yabancı Bankalar Rasyosu	0,210	0,240	0,201	0,159	0,120	0,132	0,126	0,147

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması programı çerçevesinde anılan tedbirler sonucu 2001 yılında sektörün sermaye yapısı güçlenmiş, oran artmış; 2005 yılından sonra ekonomik istikrarın sağlanmasıyla düşüş eğilimine girmiş ve nihayet 2007 yılında ise yabancı banka oranları ile aynı seviyeye gelmiştir. Yabancı bankaların

sektör paylarındaki artışın anılan oranın seyri üzerinde doğrudan bir etkisi saptanmamıştır. 2009 yılında her iki gösterge de yükseliş göstermiştir.

Şekil: 5. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: TBB'nin bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Küresel ekonomideki durgunluğun 2008 yılı son çeyreğinde belirginleşmesiyle Aralık 2008 itibariyle Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosunun 11,8 olarak gerçekleştiği belirtilmiştir. İçinde bulunulan dünya ekonomik krizi her ne kadar varlıklarda değer kaybı yaratıyorsa da bankacılık sektörünün krizler karşısında sağlam durabilmesi için sermaye yapılarını güçlü tutmaları şarttır. 2009 yılında rasyo, tekrar yükselişe geçmiştir.

3.1.4. Dönem Net Kârı/ Toplam Aktifler Rasyosu

Dönem Net Kârı/ Toplam Aktifler Rasyosu sektördeki kârlılığın yıllar itibariyle değişimini göstermektedir. 2002-2009 yılları arasında anılan rasyonun değişimine bakıldığında; 2002 sonrası dönemde sabit bir seyir izleyen kârlılık rasyosunun seyri 2005 yılında Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin 2.996.274.000.-TL'lik zarar rakamı açıklamasıyla bozulmuştur. 2005 yılında toplam aktifler içindeki %6'lık payı ile Yapı ve

Kredi Bankası A.Ş. değerlendirme dışında tutulacak olursa bankacılık sektörünün kârlılığı % 23 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılından sonra sabit seyrine devam eden söz konusu rasyonun 2008 yılında düşüşe geçtiği gözlenmektedir. Ancak 2009 yılında tekrar toparlanmıştır.

Tablo: 18. Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi

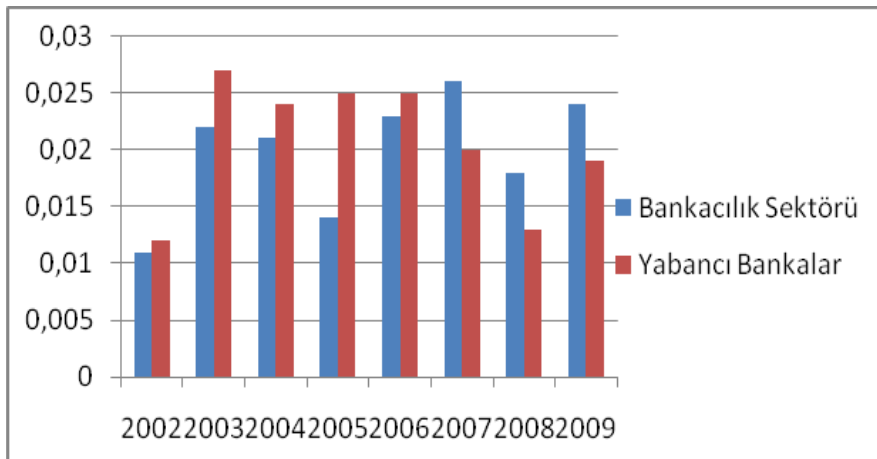
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sektör Rasyosu	0,011	0,022	0,021	0,014*	0,023	0,026	0,018	0,024
Yabancı Bankalar Rasyosu	0,012	0,027	0,024	0,025	0,025	0,020	0,013	0,019

Kaynak: TBB'nin bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

*Yapı ve Kredi Bankası A.S. zarar açıklamıştır.

Yabancı bankalara ait dönem net kârı/toplam aktifler rasyosu da dönem içinde sabit ve bankacılık sektörünün üzerinde bir seyir takip etmiş, 2007, 2008 ve 2009 yıllarında ise sektör oranlarının altında kalmıştır.

Şekil: 6. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: TBB'nin bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

2008 yılına veriler ise hem bankacılık sektörü hem de yabancı bankalar için kârlılık oranlarının düştüğü yönündedir. Sektörde artan yabancı payının yerel sektörün kârlılığını düşüreceğini savunan bazı görüşlerin aksine, kârlılık oranındaki bu düşüşü dünya da yaşanan ekonomik krizin bir sonucu olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Dolayısıyla yabancı banka payındaki artışın kârlılık göstergeleri üzerinde doğrudan olumlu ya da olumsuz bir etkisi tespit edilmemiştir. 2009 yılında ise; hem bankacılık hemde yabancı bankalar için karlılık oranları yükselmeye başlamıştır.

Özet olarak, 2002-2010 yılları arasında rasyolar (ölçütler) bakımından yerli ve yabancı bankalar karşılaştırması sonucunda yabancı bankaların yerli bankalar üzerinde doğrudan olumlu ya da olumsuz bir etkisi gözlenmemiştir. Anılan bu dönemde bankacılık sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler sektörde artan yabancı banka payına bağlanabileceği gibi kriz sonrası dönemde yeniden yapılandırma programının sonuçları olarak da değerlendirilebilecektir. Aynı şekilde olumsuz gelişmeler için de yabancı banka payının artışı sebep gösterilebilirken içinde bulunulan küresel krizin olumsuz etkileri de dikkate alınmalıdır.

3.2. YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TÜRK EKONOMİSİ'NE ETKİLERİ

Tarihsel süreç incelendiğinde, Türkiye de Doğrudan Yabancı Yatırımların 1980'lerden sonra başladığı görülmektedir. 24 Ocak 1980 kararlarından sonra yatırımların önündeki engellerin ortadan kalkması ile sermaye hareketliliği giderek yükselen bir artış göstermiştir. Gelişmenin hızlanması, 80'li yılların ikinci yarısına rastlamaktadır. Yatırımlar, 1987 yılında ilk kez bir yılda 200 milyon dolar rakamını aşarak bir aşama kaydetmiş, daha sonra 1988 ve 89 yıllarında her yıl ikiye katlanarak, 1990 yılı sonunda yılda 1 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır.

Türkiye de 1986'dan itibaren liberilizasyon süreci ile beraber hız kazanan ve 1990 da ağırlığını hissettirmeye başlayan yabancı sermaye yatırımlarının 1994 Ekonomik Krizi ile beraber içeriğinin büyük bir kısmı portföy yatırımları olduğu görülmektedir. 1986 yılında 146 milyon dolar olan yabancı sermaye yatırımları 1993 yılına gelindiğinde 3.917 milyon dolar olmuş ve en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1993 yılında yabancı sermaye yatırımlarının çok büyük bir kısmı ile hazine bonosu ve devlet tahvili almaya yönelmiştir. 1992- 1996 tarihleri arasında gerçekleşen portföy yatırımları 8.293 milyon dolardır ve bu rakam son on yıldaki doğrudan yabancı sermaye yatırımı olan 2.360 milyon dolardan çok daha fazladır. Fakat 1994 de ülkemizde yaşanan ekonomik kriz ile birlikte siyasi istikrarsızlığın artması yabancı sermayenin sıcak para olarak çıkmasına sebep olmuştur.

Tablo 19.'da görüldüğü üzere 1995 yılından itibaren bazı yıllar hariç portföy yatırımları ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları sürekli artış trendindedir. Portföy yatırımlarındaki artışın sebebi alınan kararlar ile kambiyo rejiminin serbestleşme ve faiz haddinin yükselmesi iken; doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artış sebebi ise birçok yabancı sermayeli büyük şirketin Tek Avrupa hedefi nedeni ile rekabetin hızlanmasından korkmaları ve kendilerine yabancı ortak desteği bulmaya yönelmeleri ve yapılan özelleştirmelerdir.

Tablo 19. 1995 – 2009 Döneminde Gerçekleşen Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon Dolar)

YILLAR	PORTFÖY YATIRIMLARI	DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI	TOPLAM SERMAYE YATIRIMLARI
1995	237	885	1.122
1996	570	722	1292
1997	1634	805	2439
1998	-6771	940	-5771
1999	3429	783	4212
2000	1022	982	2004
2001	-4515	3352	-1163
2002	694	1137	443
2003	2569	1752	4321
2004	8023	2785	10808
2005	13709	10031	23740
2006	8500	20185	28685
2007	5138	22214	27352
2008	2250	18000	20250

Kaynak: DPT

2000’li yıllara gelindiğinde ekonomik krizin patlak verip bankacılık sektöründe çöküşün açığa çıkmasıyla önceleri çoğunlukla finans dışındaki sektörler için önemli olan yabancı sermaye olgusu, finans sektörü için de önemli olmaya başlamıştır.

Demirbank’ın İngiliz sermayeli HSBC tarafından satın alınması daha sonra İtalyan UniCredito – Koçbank, BNP Paribas – TEB, Fortis – Dışbank, UniCredito/Koç – YKB, Rabobank Şekerbank arasındaki devirlerle Türk bankacılığında yabancı sermaye girişinde başrol oynamaya başlamıştır

Son yıllarda Dış yatırım yapan bankalar kendi iç pazarlarında karşı karşıya kaldıkları rekabetçi baskı, pazar doygunluğu ve azalan getiriler karşısında yeni pazarların arayışına girmişlerdir. Yabancı sermaye girişinin, başlangıçta stratejik pozisyon alma kaygısıyla, karşılıklı olarak birbirlerinin iç pazarlarına girmeye çalışırken içinde buldukları ekonomik bloğun daha az gelişmiş bölgelerine doğru büyüme eğilimindedirler. Avrupa Birliği söz konusu olduğunda bu bölge 'Avrupa ekonomik alanıyla' tamamen bütünleşmiş olan ve Avrupa Birliği'ne yeni giren ülkelerdir.

Yatırımcı bankalar genellikle gelişmiş ülkelerde kurulmuş büyük firmalardır ve kendi ülkelerinden daha az etkin finansal sektörleri olan ülkelere yönelmektedirler. Bu bankalar özellikle güçlü sermaye yapılarına ve gelişmiş yönetsel becerilere dayanan bir rekabetçi üstünlüğe sahiplerdir. Dış yatırımı mümkün kılacak avantajları sahip olan bu bankalar pazar ve stratejik aktif arayışı içinde, etkin olmayan dış pazarlara yönelmeyi tercih etmekte ve kendi hacimlerindeki rakiplerinin davranışlarını çok yakından takip etmektedirler.

Birçok ülkede faaliyette bulunan çok uluslu bankalar, önemli finansal merkezlerle yakın bağlantı içinde olduklarından, dünya ekonomisi ve uluslar arası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmesi ve yabancı sermaye piyasalarına girişi kolaylaştırabilmeleri çoğu zaman dış piyasalarda borçlanmakta zorlanan ve taze, sıcak fonlara ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkeler için önemli bir avantaj olabilmektedir.²⁰⁵

Yabancı bankalar, ulusal finansal sistemin etkinliğini arttırabilir. Çünkü yabancı bankalar mevduat faiz oranını arttırarak ve/veya kredi faiz oranını azaltarak ya da yeni kredilendirme yöntemleri uygulayarak ev sahibi ülkede rekabeti arttırır. Dolayısıyla, yabancı bankalar ulusal bankaları piyasadan elemek yerine, onların etkin bir şekilde faaliyette bulunmasını teşvik eder. Yabancı bankaların diğer bir faydası da, ev sahibi ülkede uzman yetiştirici bir çevreyi yaratmasıdır.²⁰⁶

3.2.1. Ekonomik İstikrar ve Büyüme Üzerindeki Etkileri

Ekonomik büyüme en geniş açıdan bir ekonominin toplam üretim, toplam yatırım, toplam ithalat ve toplam ihracat gibi temel göstergelerin, istihdam ve üretim kapasitesi ile ilgili olarak bir dönemden bir döneme artması şeklinde tanımlanabilir.

²⁰⁵ Vesile Çakar , a.g.e.,s. 26

²⁰⁶ Nazım Ekren, Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1986, s 215

Daha dar anlamda ise ekonomik büyüme, bir ülkenin gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) bir dönemden bir döneme reel olarak artması şeklinde ifade edilir.

Yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımı ile daha istikrarlı bir kredi kaynağı oluşacağından yerel ülkenin bankacılık sisteminin şoklara karşı direnci artmaktadır. Güçlü bir sermayeye sahip yabancı bankaların, buldukları ülkenin ekonomik durumu kötüye gittiği zamanlarda ulusal firmalara kaynak aktarmaları, bu firmaların kredi bulma çabalarını azaltacaktır. Türkiye’de 2000-2001 krizleri öncesi döneme baktığımızda kamunun elindeki bankaların bankacılık faaliyetlerinin ve karlarının büyük kısmının devlet borçlanma kağıtlarına yatırım sayesinde oluştuğunu görürüz. Bu da ekonomik kırılganlığı arttırıcı bir unsur oluşturmaktaydı. Fakat sonrası dönemde devlet kağıtlarına yatırımın dışında gerçek bankacılık fonksiyonu olan kredilendirme işlevi yerini bulmuş yabancıların da gelmesiyle ekonomide istikrarın sağlanması mümkün olabilmıştır.²⁰⁷

Türk bankacılık sektörüne yabancı doğrudan yatırımların gelmesi bir takım pozitif dışsallıklara yol açmaktadır. Yeni teknolojilerin sisteme girişiyle repo, swap, futures, options gibi yeni finansal ürünlerin tanınması yabancı bankaların sektördeki paylarının artmasıyla hız kazanmıştır. Sektördeki artan yabancı payı rekabeti ve etkinliği beraberinde getirmektedir. Tüm bu gelişmelerin nihai aşamasında finans sektörünün tüm müşterilerine katkı sağladığı ve ekonomik büyümenin bundan olumlu etkilendiği düşünülmektedir.²⁰⁸

Gelişmekte olan ülke ve geçiş ekonomilerinin gelişmiş ülke ekonomilerine oranla daha değişken ve oynak bir yapı sergilemeleri nedeniyle, bu ülkelerin bankacılık sektörlerinde büyük yabancı bankaların bulunması tüm bankacılık sisteminin yerel ekonomik krizlerden daha az etkilenmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, ülkemizde yabancı bankaların varlığı, bankacılık sektöründe geri dönmeyen ve özellikle grup içi

²⁰⁷ Rıza Karakurt, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye ve Türkiye”, **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2007, s 64-65.

²⁰⁸ <http://www.e-aso.org.tr/html/TUR/asomedyamayis2005/forummayis2005> , 20.11.2010

kredi şeklinde kullanılan kredi miktarının da önemli miktarda azalmasını sağlayabilecektir.²⁰⁹

Yabancı bankaların, ulusal bankacılık sistemini istikrara ulaşma yönünde etkilediğinin altı çizilmektedir. Çünkü, yabancı bankalar güçlü kredi arzı ile birlikte yüksek karşılık politikasını birleştirmiştir ki bu arada risk ağırlıklı sermaye seviyesini diğer bir deyişle sermaye yeterliliği rasyosunu da tutturmuştur. Aslında, ister ulusal isterse yabancı banka olsun, eğer düşük sorunlu kredi rasyoları varsa, bu bankalar benzerdirler. Bundan hareketle, bankanın sahipliğinin kimde olduğunun değil, sağlıklı olup olmadığının büyümede, volatilitede ve kredinin kullanım periyodunda önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir.²¹⁰

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemine katılımları gelişmekte olan ekonomilerde sıcak para etkisi olarak bilinen etkininde azaltılmasında etkin rol oynayabilmektedir. Sıcak para, yabancı sermayenin uzun vadeli ve üretim amaçlı, teknoloji transferi sağlayabilecek yatırımlarına engel olan ve onun yerine, ülkeye çoğu kez enflasyonun yarattığı spekülasyon kazanç olanaklarını değerlendirmek için girip kar realizasyonları sonrası ülke dışına çıkararak dengelerin bozulmasına yol açan sermaye tipidir. Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemi içinde dominant olması halinde sermaye çıkışları ülke dışına olmayacak bunun yerine aynı ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalara doğru bir yönelim söz konusu olacaktır, hatta diğer yabancı doğrudan yatırımları teşvik edebilecektir.²¹¹

Yabancı sermayenin bankacılık sektöründeki artışının, ekonomi üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla bazı makroekonomik değişkenlerin ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları'nın gelişimi Tablo 20'de verilmiştir.

²⁰⁹ Oruç Bora, “Finansal Sistemlerin Ekonomik Kalkınma ve Krizler Üzerindeki Etkileri-Türk Sermaye Piyasaları”, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 2002, s 25

²¹⁰ Vesile Çakar , a.g.e.,s 36-37

²¹¹ Vesile Çakar , a.g.e., s 37

Tablo: 20. Makroekonomik Göstergelerin Yıllar İtibariyle Gelişimi

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
GSYH(MİLYAR TL)	350,5	454,8	559,0	648,9	758,4	843,2	950,1	953,0
KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GSYH (\$)	3,517	4,531	5,779	7,027	7,609	9,191	10,436	8,590
GSYH BÜYÜME HIZI (%)	6,2	5,3	9,4	8,4	6,9	4,7	1,1	- 4,7
İŞSİZLİK ORANI	10,3	10,5	10,3	10,3	9,9	9,9	11,0	14,0
ÜFE (%)		13,9	13,8	2,7	11,6	5,9	8,1	5,9
TÜFE (%)		18,4	9,3	7,7	9,7	8,4	10,1	6,5
İHRACAT (MİLYAR \$)	36,1	47,3	63,2	73,5	85,5	107,2	132,0	102,1
İTHALAT (MİLYAR \$)	51,6	69,3	97,5	116,8	139,6	170,1	202,0	141,0
İHRACATIN İTHALATI KARŞILAMA ORANI (%)	69,9	68,1	64,8	62,9	61,3	63,0	65,4	72,4
CARİ DENGE (MİLYAR DOLAR)	-1.5	-8	-15.6	-22.6	-32.0	-38.0	-41.9	-13.9
YURT İÇİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE GİRİŞİ (MİLYAR \$)	1,1	1,8	2,8	10,0	20,2	22,0	18,3	7,7
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE YABANCI SERMAYE GİRİŞİ (MİLYON \$)	240			4.422	8.462	3.913	697	
KAMU+TCMB DIŞ BORÇ STOKU (MİLYAR \$)	86,5	95,2	97,1	85,8	87,3	89,2	91,7	96,8
ÖZEL SEKTÖR DIŞ BORÇ STOKU (MİLYAR \$)	43,1	49,0	63,7	82,9	118,3	158,0	185,1	174,4
-TİCARİ BANKALAR DIŞ BORÇ STOKU (MİLYAR \$)	8,4	11,5	18,5	28,3	40,3	45,4	51,6	52,5
-FİNANSAL KURULUŞLAR DIŞ BORÇ STOKU	1,8	2,1	2,8	3,8	7,1	12,2	11,1	7,8
-DİĞER ÖZEL SEKTÖR DIŞ BORÇ STOKU	32,9	35,4	42,4	50,8	70,9	100,5	122,4	114,1
TOPLAM DIŞ BORÇ STOKU (MİLYAR \$)	129.7	144.3	160.87	168.7	205.5	247.2	276.8	271.2
IMF'YE OLAN BORÇ STOKU (MİLYAR \$)	16,2	16,2	13,8	10,2	7,2	4,5	5,5	5,1
İÇ BORÇ STOKU (Milyon TL)	149.870	194.387	224.483	244.782	251.470	255.310	274.827	330.005
TAHVİL	112.850	168.974	194.211	226.964	241.876	249.176	260.849	315.969
BONO	37.020	25.413	30.272	17.818	9.594	6.134	13.978	14.036

Kaynak: TCMB, BDDK, TÜİK.

Bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarına” girmektedir. Özellikle 2000 yılı sonrasında bankacılık sektöründeki büyük ölçekli yabancı sermaye girişi, DYSY’de önemli yere sahiptir.

Tablo 20.’ye göre; 2002 yılında Türk Bankacılık Sektörü’ne yabancı sermaye girişi yaklaşık 240 milyon dolar iken; büyüme oranı 6,2 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında büyüme oranı 8,4 olurken 2002 yılına göre bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı sermaye girişindeki artış % 1743 olarak gerçekleşmiştir.

2006 yılında 6,9 olan büyüme oranına karşılık bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı sermaye artışı sürdürmüş olup ve değişim % 91,3 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında büyüme oranı 4,7 iken; bankacılık sektöründeki yabancı sermaye girişi devam etmiş ancak azalış göstermiştir. Bu değişim - % 53,7 olmuştur. 2008 yılında büyüme oranı 1,1 iken, bankacılık sektöründeki yabancı sermaye girişi azalarak devam etmiştir. Bu değişim yaklaşık - % 82 olmuştur. 2009 yılında bankacılık sektörüne nitelikli yabancı sermaye girişi gerçekleşmemiştir.

Özetle; bankacılık sektöründeki yabancı sermaye girişinin büyüme oranını olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Şöyle ki; bankacılık sektöründe, yabancı sermaye girişi artarken büyüme oranı da aynı şekilde artış göstermiştir. Bu olumlu gelişmede bankacılık sektöründe uygulanan yapılandırma çalışmalarının etkisi de göz ardı edilmemelidir. Ayrıca 2008 yılında büyüme oranındaki azalışta küresel krizin payı da unutulmamalıdır.

Tablo 20.’ye göre; 2002 yılında doğrudan yabancı sermaye yatırımları 1.1 milyar dolar iken, büyüme oranı 6,2 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında büyüme oranı 5,3 iken Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında artış yaşanmış olup, DYSY değişimi + % 63,6 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında büyüme oranı 9,4 iken, DYSY’de büyüme devam etmiş, % 55,5 olarak kayıtlara geçmiştir. 2005 yılında 8,4 olan büyüme oranına karşılık olarak; DYSY’de yükseliş sürmüş ve %257 seviyesine ulaşmıştır. 2006 yılında büyüme oranı 6,9 iken, DYSY’de artan miktarda ilerleme sürmüş ve değişim %102 olmuştur. 2007 yılında büyüme oranı 4,7 iken, DYSY’de artış sürmüş ve değişim %8,9 olarak gerçekleşmiştir.

2002 yılından itibaren hem büyüme oranı hem de DYSY göstergeleri sürekli yükseliş trendi içerisinde olup, bunun başlıca sebebi; 2001 krizinden sonra gerçekleştirilen, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programıdır.

2001 yılında özellikle finans sektörünü etkileyen krizle yüzde 5,7 küçülen Türkiye ekonomisi, daha sonraki yıllarda ise aralıksız büyüme sürecine girmişti. Ancak, bu kez küresel krizle sarsılan Türkiye’de büyüme hızı 2008’in üçüncü çeyreğinde önemli ölçüde hız kesti, ardından da uzun yıllar sonra ilk kez 2008’in dördüncü çeyreğinde yüzde 6,2’yle eksiye geçti. 2008 yılında büyüme oranı 1,1 iken, DYSY’de uzun bir aradan sonra düşüş yaşanmış ve değişim -% 16,8 olarak kayıtlara geçmiştir.

2009 yılında, küresel krizin etkileri neticesinde gerileme devam etmiş, büyüme oranı – 4,7 olarak gerçekleşirken, DYSY’de değişim - % 58 olmuştur.

Özetle, Türkiye’ye gelen DYSY, büyüme ile karşılıklı etkileşim içindedir. Bazı yıllarda DYSY’nin büyümeyi olumlu yönde etkilediği görülürken, bazı yıllarda ekonomik daralmadan kaynaklanan DYSY düşüşleri meydana gelmiştir. Büyüme hızının nispeten düşük olduğu yıllarda yatırım oranlarında nispi olarak düşük seviyede artış göstermiştir. Ülke ekonomisi içerisinde yabancı sermaye yatırımlarının artması ekonomide büyümeyi beraberinde getirecektir.

Türkiye Ekonomisi, 2008 yılında meydana gelen küresel kriz sonucunda GSYH Büyüme Hızı 1.1’e düşmüştür. 2008 yılının son çeyreğinde %7,0 küçülme gösteren Türkiye ekonomisi, 27 çeyrek süren bir büyüme döneminin ardından, ilk kez küçülmüştür. 2009’un ilk üç çeyreğinde de sırasıyla %14,5, %7,7 ve %2,9 oranında küçülen ekonomi, 2009 yılının son çeyreğinde %6,0 oranında büyüyerek resesyondan çıkmıştır. 2009 yılı sonu itibariyle Türkiye ekonomisi toplam %4,70 oranında küçülmüştür. Türkiye ekonomisi, diğer yıllarda ortalama olarak % 6 oranında büyüme göstermiştir. İncelenen dönemde ihracat ve ithalat yaklaşık olarak 3 kat artış göstermiştir.

3.2.2. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri

Ev sahibi ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalar, ulusal bankacılık sisteminde rekabete neden olacak, ulusal bankaları, uluslararası finansal aracılık sisteminde faaliyette bulunmaya zorlayacaktır. Böyle bir değişim ödemeler dengesi üzerinde şu etkilerde bulunacaktır; uluslararası faaliyette para yaratma, ulusal para politikası üzerinde istikrar bozucu etki, uluslararası finansal faaliyete yönelen bankaların sağlamlığıyla ilgili riskler.²¹²

Doğrudan yabancı sermayenin ülkeye girişi özellikle Türkiye gibi ödemeler dengesi açık veren, tasarruf ve döviz açığı bulunan ülkelerin ekonomilerinde önemli rol oynamaktadır. Bu doğrultuda yabancı sermayenin bankacılık sektörüne katılımı, Türkiye'nin ödemeler dengesi üzerinde de olumlu etki yapmaktadır. Yabancı bankaların ülkemize getirdikleri sermaye ile birlikte sağladıkları büyük proje finansman kredileri de ödemeler dengesini olumlu yönde etkilemektedir. Yabancı bankalar, uluslararası finansal piyasalarla yakın bağlantı içinde olduklarından, dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmekte ve ülkenin de yabancı sermaye piyasalarına girişini kolaylaştırabilmektedirler.

Tablo 20'ye göre; 2002 yılında gerçekleşen 1.5 milyar dolarlık cari açık 2006 yılına kadar büyüyerek devam etmiş ve 2006 yılında 32 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılına kadar cari açık sürekli artmıştır, ancak 2009 yılına gelindiğinde büyük bir azalış gerçekleşmiş ve 13 milyar dolar olmuştur. Bunun en büyük nedeni artan ithalat sonucu, ithalattan alınan vergilerin artmasıdır.

DYSY – Ödemeler Bilançosu ilişkisine yüzde değişim anlamında Tablo 20'ye bakıldığında; 2003 yılı ve sonrasında bu iki değişkenin bir önceki yıla göre değişimlerine bakıldığında ise DYSY'deki yüzdelik artış oranı, cari açıktaki yüzdelik artış oranının azalmasına neden olmuştur. Ancak 2008 yılında DYSY'de önceki yıla göre azalış olurken; cari açık az da olsa artmaya devam etmiştir. 2009 yılında ise

²¹² Nazım Ekren, **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986, s 226

DYSY'de - % 58 oranında gerileme yaşanırken, cari açık oldukça azalmış ve yaklaşık 14 milyar dolar olmuştur.

2003 yılında bir önceki yıla göre DYSY değişimi % 63.6 iken; cari açıktaki değişim oranı % 433 seviyelerindedir. 2004 yılında DYSY'de değişim %55,5 iken cari açık; % 95 oranında değişime uğramıştır. 2005 yılında DYSY'de % 257 seviyesine ulaştığı zaman cari açıktaki değişim % 44,8 olmuştur. 2006 yılında, DYSY'de %102 iken; ödemeler bilançosu artış hızı %42.5'a gerilemiştir. 2007 yılında, DYSY'de % 8,9 iken cari açık artış hızı %18.0 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında DYSY'de - %16,8 iken, cari açıktaki değişim %10,2 olmuştur. 2009 DYSY'de gerileme - %58 olarak gerçekleşirken, ödemeler bilançosu, cari açık % 66,8 oranında azalış göstermiştir.

DYSY'nin ülkeye girişinin üretimi ve ihracatı artırması beklenir. Bu durumda dış ticaret dengesi ve cari işlemler dengesi, ihracat artışı nedeniyle olumlu etkilenir.

Ticari Bankaların Dış Borç Stoku 2002 yılında 8.4 milyar dolar iken, 2009 yılında 52.5 milyar dolara çıkmıştır. Bu dış borç stoku % 525 büyümüşken, bankalara yabancı sermaye girişinin etkisi olduğu görülmektedir.

3.2.3. İstihdam Üzerindeki Etkileri

Herhangi bir sektörde faaliyet gösteren bir firma başka bir ülkede doğrudan yatırım yaptığında, o ülkenin işgücünden yararlanır dolayısıyla istihdam sağlar. Yabancı sermaye ile birlikte, üst düzey yöneticileri de yatırım yapılan ülkeye gitmekte, ancak gerekli diğer işgücü yerli kaynaklardan karşılanmaktadır. Büyük bir işsiz potansiyeline sahip az gelişmiş ülkeler açısından, bu işsizliği giderecek yatırımların kendi kaynakları ile gerçekleştirecek imkanlar yetersiz olduğundan, yabancı sermaye yatırımları istihdam açısından elverişli bir durum yaratmaktadır.

2010 Eylül ayı itibariyle yabancı bankalar sektördeki istihdamın % 23'üne, şubelerin ise %22'sine sahiptir.(Tablo 21.)

Tablo: 21. Yabancı Bankaların Sektör Payı (%)

	1980	1990	2000	2004	2006	2010
İstihdam	1	2	2	5	18	23
Şube	2	2	2	3	16	22

Kaynak: TBB verilerinden derlenmiştir.

Ülkemizde faaliyet gösteren bazı yabancı sermayeli bankaların dünya çapındaki operasyonlarının bir kısmını Türkiye’de gerçekleştirmek için değerlendirme çalışmaları yürüttüğü söz konusu bankalar tarafından ifade edilmektedir. Gelişmiş ülke ekonomilerine göre işgücü maliyetinin daha düşük olduğu Türkiye’de söz konusu projelerin hayata geçmesi halinde de yeni istihdam olanakları oluşacaktır. Yeni istihdam imkanları oluşturmak dışında yabancı bankalar, getirdikleri yeniliklerle beraber, Türk Bankacılık Sektörünün eğitimi konusunda da önemli katkıda bulunmaktadır. Söz konusu bankalar, istihdam ettikleri çalışanlarının uluslar arası bankacılık birikim ve tecrübelerini artırmaktadır. Bu durum, ilk aşamada ulusal bankalarda tecrübeli ve kalifiye çalışan sıkıntısı yaşanmasına sebep olmakta ancak uzun vadede sektörde birikimli insan gücüne sahip bir bankacılık sektörü oluşmasına katkıda bulunmaktadır.²¹³

²¹³ Aksoy, a.g.e., s 44-45

3.2.4. Verimlilik Üzerindeki Etkileri

Bankacılık sektöründe verimlilik kavramı içerisinde; ürün çeşitliliği, ölçek ve kapsam ekonomisi, yabancı bankaların piyasaya girişi, satın alma ve birleşmeler, çevresel ekonomik koşullar, rekabet koşulları ve gücü, müşteri segmentasyonu, teknolojik gelişim, operasyonların merkezileştirilmesi, süreçlerinin yapılandırılması, alternatif dağıtım kanalları, gelir ve gider dengesi gibi faktörleri dikkate alabiliriz.

Verimlilik, yabancı sermayenin ve yabancı bankaların gelişmekte olan ülkeye girişleriyle getirdikleri yeni, kaliteli ve çok sayıdaki finansal ürünlerle, teknolojiyle, bilgi ve tecrübenin yansıtılmasıyla ve yabancı bankalarla ulusal bankaların rekabete girmesiyle sağlanabilmektedir. Bu kapsamda istikrarın sağlanması, ulusal ve uluslararası ekonomik ve finansal koşullara bağlı olduğundan, ulaşılması uzun vadeli ve zor bir kavramdır. Günümüzde, yabancı sermayeli banka girişlerinin sektörde yaratmış olduğu rekabetin verimliliği arttırdığı fakat daha istikrarlı bir bankacılık sistemi yaratmadaki katkısının ise daha sınırlı olduğu ifade edilmektedir.²¹⁴

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankalar, genellikle tüm dünya çapında tanınmış kurumlar olup, yaygın şube ve temsilcilik ağına sahiptirler ve sahibi oldukları teknolojileri hızla transfer edebilmekte, yeni finansal araçları piyasada kullanmakta ve kullanımını özendirmekte, hızlı hizmet sunabilmekte ve pazarlama gücüyle fiyat ve kalite rekabetine neden olmaktadır. Rekabet artışı ile birlikte, klasik bankacılık yerine, bankaların kaynak ve plasman çeşitliliğinde artış görülmüştür. Kredi kartları, tüketici kredileri, döviz tevdiat hesabı, leasing, factoring, ATM’ler, POS’lar, internet ve telefon bankacılığı gibi yeni ürün ve hizmetler hayata geçirilmiştir. Gelişen teknoloji den

²¹⁴ Pedro Elosegui ve George Pinteris . “**Privatization , Foreign Entry and Bank Risk in Emerging Banking Sydtems: Evidence from Argentina**” ,University of Illinois at Urbana – Champaign .Eylül 2002.s.36.

yararlanılması sonucunda da Türk bankacılık sektöründe verimlilik artışı görülmüştür.²¹⁵

Aşağıdaki tabloda Türk bankacılık sektörünün dağıtım kanallarının yıllar itibarı ile gelişimine yer verilmiştir.

Tablo: 22. Bankaların POS, ATM ve Kart Sayıları

Dönem	Pos Sayısı	ATM	Kredi Kartları	Banka Kartları
Sayısı			Toplamı	Toplamı
2002	495.718	12.069	15.705.370	35.057.308
2003	662.429	12.857	19.863.167	39.563.457
2004	912.118	13.544	26.681.128	43.084.994
2005	1.140.957	14.823	29.978.243	48.243.369
2006	1.282.658	16.511	32.433.333	53.464.057
2007	1.453.877	18.800	37.335.179	55.510.092
2008	1.632.639	21.970	43.394.025	60.551.484
2009	1.738.728	23.800	44.392.614	64.661.947

Kaynak: http://www.bkm.com.tr/istatistik/pos_atm_kart_sayisi.asp

Yabancı bankaların piyasadaki verimliliği artırma imkanları hem direkt hem de dolaylı yollardan olabilmektedir. Yabancı bankalar faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki müşterilerine daha üstün teknoloji, yeni, kaliteli ve ucuz finansal ürünler sunarak doğrudan bir verimlilik katkısında bulunurken, söz konusu piyasalarda rekabetin artırılması suretiyle diğer bankaları teşvik ederek toplam verimlilik üzerinde de dolaylı olarak etkili olmaktadır. Şöyle ki, yabancı bankaların sunduğu yeni finansal ürünler, klasik bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşıldığını ve bilançolarında risklerini çeşitli işlemlere dağıttıklarını göstermekte ve bu durum da finansal gelişim sürecine hız kazandırmaktadır.²¹⁶

²¹⁵ Fatih Altun, “Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri”, **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı, İstanbul, 2006, s 76

²¹⁶ Rıza Karakurt, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye ve Türkiye”, **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2007, s 64

Yabancı sermayeli bankaların ucuz fon kaynaklarına sahip olmaları ulusal bankalara göre yüksek faiz marjı ve karlılığa sahip olmalarını sağlar. Dolayısıyla yabancı sermayeli bankaların sektördeki paylarının artması ulusal bankaların karlılıklarını düşürebilmektedir. Önemli olan yabancı sermayeli bankaların sektördeki payları değil, sektörde kaç tane yabancı sermayeli banka olduğudur. Çünkü piyasadaki payı çok yüksek az sayıdaki yabancı sermayeli bankanın sektöre katkısı; piyasa payları düşük çok sayıdaki yabancı sermayeli bankanın katkısından çok daha azdır. Banka sayısı ne kadar artarsa, o kadar çok farklı deneyim ve hüner, sektöre girmiş olacak bu da rekabeti ve verimliliği arttıracaktır.²¹⁷

Kısa vadede yerli bankalar kendilerinden çok daha önde olan yabancı sermayeli bankalar ile rekabette güçlük çekmekte, daha düşük karla çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Ancak uzun vadede yabancı sermayeli bankaların yerli bankalara pozitif etkisi olmakta ve rekabet sonucu varlıklarını sürdüren güçlü yerli bankalar doğmaktadır.

Yabancı bankalar genellikle kredi dağılımı ve kredi riski fiyatlamasında ulusal bankalara göre daha elverişli ölçme ve değerlendirme imkanlarına sahiptirler. Bununla birlikte yabancı bankaların gelişmiş ülkelerde kullanımı son derece yaygın olan türev enstrümanları konusundaki ihtisasları da ulusal piyasalarda önemli bir risk yönetimi anlayışını beraberinde getireceğinden, söz konusu ülkelerde finansal sistemin daha güçlü olması yönünde katkılar sağlayabilecek başka bir unsurda kendiliğinden güçlenecektir. Öte yandan, yabancı bankaların bankacılık sektörüne girişi, daha gelişmiş düzenlemeleri, muhasebe standartlarını ve finansal ve kanuni yapıyı daha geniş kapsamlı bir şekilde teşvik edebilir. Bu durum, gerçekleştirilen düzenlemelerle ulusal bankacılık sisteminin daha verimli bir yapıda faaliyet göstermesine olanak sağlayacaktır.²¹⁸

²¹⁷ Serap Özakdağ, “Yabancı Sermaye, Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yabancı Sermayeli Bankalar”, **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilimdalı, İstanbul, 2009, s 129.

²¹⁸ Vesile Çakar , **a.g.e.**,s 30.

SONUÇ

Ekonominin en önemli unsurlarından biri bankacılıktır. Bankacılığın sağlıklı işlemediği bir ülkede istikrardan veya düzenli büyümeden mümkün değildir. Türk bankacılık sisteminde ve diğer gelişmekte olan ülke bankacılık piyasalarında, yabancı sermayelerin önemi her geçen gün artmaktadır.

Ülkemizde ilk bankanın kuruluş yılı olan 1847'den Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılına kadar geçen süre içinde, para ve kredi piyasasında etkili olan bankalar, daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuş olanlardır.

Cumhuriyetin ilanı ile, dış ticaretin finansmanına yönelmiş olan yabancı bankaların sayıları azalmaya başlamış, TC Merkez Bankasının kuruluşu ile de Osmanlı Bankası'nın para basma imtiyazı kaldırılmıştır. 1930'lu yıllardan başlayan planlı ve karma ekonomi dönemlerinde, yabancı banka sayılarındaki azalış sürmüştür, 1964 ve 1977 yılında kurulan iki banka dışında da, 1980 yılına kadar bankacılık sektörüne yeni bir yabancı sermayeli banka girişi olmamıştır.

Türk Finans Sistemi 1980 sonrası süreçte 24 Ocak Kararları ile birlikte bütün dünyada sürmekte olan finansal serbestleşme akımına dahil olmuştur. Bu akımın doğal sonucu olarak, gelişmekte olan ülkelere doğru sermaye akışı gün geçtikçe daha da yoğunluk kazanmıştır. Türkiye'nin de içine dahil olduğu gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunu olan tasarrufların yeterli olmaması sorunu ancak yurtdışı kaynaklı çözümlenebilmekte ve yurtdışından sağlanan kredi olanakları burada önem teşkil etmektedir. Bu dönemde uygulamaya konulan dışa açık ekonomi politikaları sonucunda, yabancı bankaların Türk bankacılık sistemine girişleri artmıştır. 1980-2000 döneminde yabancı bankaların sayısı artmış, ancak bankacılık sisteminin toplam aktifleri içerisindeki payları % 5'ler düzeyinde kalmıştır.

1980 sonrasında henüz makroekonomik dengeler sağlanamaması ve denetim sisteminin yeterli seviyede olmaması nedeniyle, 1994, 2000 ve 2001 yılında çok ağır krizler ülkede ortaya çıkmıştır.

Yaşanan büyük krizler sonrasında bankacılık sektörünün daha şeffaf ve sağlam bir yapıya kavuşabilmesi için yeniden yapılandırma sürecine girilmiş ve belli oranda başarı sağlanmıştır. Bu yeniden yapılandırma sürecinde amaçlanan; denetim ve uygulamalar açısından Avrupa Birliği standartlarına ulaşmak ve sektörün sağlam temellere oturması olmuştur.

2000’li yıllarla birlikte yaşanan finansal krizler, uygulanan istikrar programları, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması çalışmaları, Avrupa Birliği ile müzakerelere başlanması süreçleri, bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişlerine yol açmıştır. Yabancı girişlerindeki ana özellik, giriş yapan sermayenin yeni banka kurarak yatırım yapmak yerine, mevcut Türk bankalarının yönetimde söz sahibi olabilecek nitelikli hisselerini veya hisselerinin tamamını satın almayı tercih etmesidir. Böylelikle hazır müşteri portföyüne sahip olmuşlar ve sektördeki payları giderek artmıştır.

2001 sonrasında ülkemizde yabancı bankalar açısından özelliği, yabancı sermayenin ulusal bankaların paylarını satın alarak, söz konusu bankalarla sermaye çoğunluğuna veya nitelikli paya sahip olmasıdır. Yabancı sermaye, Osmanlı İmparatorluğu ve 1980–2000 dönemlerinde ülkemizde yeni banka kurarak ya da şube açarak, bankacılık sektörüne girerken; 2000 yılı sonrasında pay satın alma yoluyla, yeni bir banka oluşturmadan bankacılık sektöründe faaliyet göstermeye, ağırlığını arttırmaya başlamıştır.

1999 yılında yabancı payının yüzde 1 olduğu bankacılık sektörü, 2009’a gelindiğinde yüzde 50’ye yaklaşmış bulunmaktadır. Yabancı sermayenin Türkiye bankacılık sistemine girişi ise, esas olarak 2004 yılının ardından yoğunlaşmıştır.

Türkiye’ye gelen DYSY, büyüme ile karşılıklı etkileşim içindedir. Bazı yıllarda DYSY’nin büyümeyi olumlu yönde etkilediği görülürken, bazı yıllarda ekonomik daralmadan kaynaklanan DYSY düşüşleri meydana gelmiştir. Büyüme hızının nispeten düşük olduğu yıllarda yatırım oranlarında nispi olarak düşük seviyede artış göstermiştir. Ülke ekonomisi içerisinde yabancı sermaye yatırımlarının artması ekonomide büyümeyi beraberinde getirecektir.

Bankacılık sektöründeki yabancı sermaye girişinin, büyüme oranını olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Şöyle ki; bankacılık sektöründeki yabancı sermaye artarken büyüme oranı da aynı şekilde artış göstermiştir. Bu olumlu gelişmede bankacılık sektöründe uygulanan yapılandırma çalışmalarının etkisi de göz ardı edilmemelidir. Ayrıca 2008 yılında büyüme oranındaki azalışta küresel krizin payı da unutulmamalıdır.

Yabancı Sermayeli Bankalar istihdam üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. 2000 yılında bankacılık sektöründeki istihdamın % 2'sini oluştururken, 2010 yılı itibariyle % 23 seviyesine ulaşmıştır.

2010 Eylül ayı itibariyle yabancı sermayeli bankaların sektördeki payları, toplam aktiflerde %13,7'lik pay ile 121.6 milyar dolar, kredilerde %16,3'lik pay ile 75.3 milyar dolar, mevduatlarda %13,7'lik pay ile 72 milyar dolardır. Ayrıca eylül ayı itibariyle yabancı bankalar sektördeki istihdamın % 23'üne, şubelerin ise %22'sine sahiptir.

2011 yılı itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 48 tanedir. Ancak 4 tanesi katılım bankalarıdır. Bunlardan 10 tanesi Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar, 6 tanesi yalnızca şube açan yabancı bankalar olup, toplam yabancı sermayeli banka sayısı 16 olmuştur.

Yaptığımız çalışma sonucunda, yabancı bankaların bankacılık sektöründe rekabeti artırdıkları ve bunun sonucu olarak kısmen verimliliği de etkilemiştir. Ayrıca yetişmiş insan kaynağı ve sektörün risk yönetimi yeteneklerinin artırılması konusunda katkıda bulunmuştur. Buna karşın piyasa paylarının, düşük olmasının da etkisiyle, aktifler, özkaynaklar, krediler, mevduat ve kar açısından, sektör genelinde şimdiye kadar belirgin bir katkı yapamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Akgüç, Öztin. **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. 1. Baskı, İstanbul:Gerçek Yayınevi, 1987

Akgüç, Öztin. **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. 2. Baskı, İstanbul:Gerçek Yayınevi, 1989

Akgüç, Öztin. **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1992

Akgüç, Öztin. “Türkiye’de Yabancı Bankalar”. Muhasebe ve Finansman Dergisi. sy 36, 2007

Aksoy, Tamer. **Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım)**. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:109, 1998.

AL, Hüseyin. “Osmanlı Devletinde Dış Ticaret ve Para Problemleri”. **Aktive Bankacılık ve Finans Makaleleri II**. t.y.

ALLEN, Paul H. “Redesining The Bank”. Meeting The Challenge in Turkey, İstanbul, 26.06.1996

Altay, N. Oğuzhan. **Türk Bankacılık Sistemi**. Ege Üniversitesi Yayınları. İzmir, 2006

Altun, Fatih. "Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri”,**Yüksek Lisans Tezi**. MÜ Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı, İstanbul, 2006.

Arslan, Mehmet. “IMF, Krizler ve Türkiye”. **Stratejik Analiz Dergisi**. Sayı 14, 2001,s.18

Artun, Tuncay. **İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık**. Ankara: Tekin Yayınevi, 1979.

Artun, Tuncay. **İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık**. 2. Basım, İstanbul: Tekin Yayınları, 1983

Asomedyä. “Türkiye’de Bankacılık ve Finans Krizleri”
<http://www.aso.org.tr/html/TUR/asomedyä/mart2001-ft.html> , 18/11/2010

Aytekin, Haluk. “**1960-1980 Dönemi: Kalkınma ve Yatırım Bankaları Önem Kazanıyor, Holding Bankacılığı Atılım Yapıyor...**” Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi,1991, Sayı 30.

Babuşçu, Şenol. “Yabancı Bankalar Neden Geliyor?”, Ekonomist-2.
http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=130:-yabanci-bankalar-neden-gelyor-ekonomist-2&catid=37:makaleler&Itemid=57,
23.01.2011

“Bankacılık Sektörü”,
<http://www.geocities.com/uretkenogrenciler/yazi/m-serkan02a.htm> 22/11/2010

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 2006

BDDK. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu (VII).
2003

BDDK. “4389 Sayılı Bankalar Kanunu”,
http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/bankalarkanunu/y4389_BANKALAR_KANUN_U.doc10/10/2010

BDDK. **Finansal Piyasalar Raporu**, Sayı 17, Mart 2010

Belgin, Levent. “5. Dalga Geliyor”
http://www.capitol.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=739 , 15/11/2010

Bolay, Hüzeyme Cahide. “Türk Bankacılık Tarihi”. **Bankacılık Dergisi**. 1991, sayı:5.

Bora, Oruç.“**Finansal Sistemlerin Ekonomik Kalkınma ve Krizler Üzerindeki Etkileri-Türk Sermaye Piyasaları**”. Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 2002

Bumin, Mete. **Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar**. Ankara: Turhan Kitabevi, 2007

Chambers, Nilgün. **Kriz Dönemi Ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi**. Avcı Ofset Matbaacılık, y.y., Kasım 2004

Çakar, Vesile. Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri, **Uzmanlık Tezi**. TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003.

Çivi, Halil. **Türkiye’de Bankacılık; Teori, Uygulama ve Sonuçları**. Ankara: Fon Matbaası Cumhuriyet Üniversitesi Yardımcı Ders Kitabı Yayın No:1, 1985

Dağdır, Canan. “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Bankaların KOBİ’lere Finansman Olanağı ve Bir Uygulama”, **Yüksek Lisans Tezi**. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı İstanbul, 2007

Demirhan, Dilek. “Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türk Finans Sistemi Üzerine Etkileri”, **Doktora Tezi**. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İzmir, 2008,

Denizer, Cevdet. “The Effect Of Financial Liberalization And New Bank Entry On Market Structure And Competition In Turkey”, **World Bank**, Working Papers, No : 1839, Kasım 1997

http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1997/11/01/000009265_3971229180746/Rendered/PDF/multi_page.pdf 06/01/2011

Dinçer, Ahmet. “Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler”, **Uzmanlık Tezi**. DPT, 2006

Doğan, Saruhan ve Yıldız Şarsel. **Enflasyonun Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörüne Bir Bakış**. Ankara, TBB Yayınları. sy.189, 1994

Dündar, Burcu. “Birleşmeler Ve Stratejik İşbirliklerinin Şirketlerin Küreselleşmeleri Üzerindeki Etkileri” (Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma), **Yüksek Lisans Tezi**. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İzmir, 2006

Ekici Yıldız S. Neşe “Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) ve Kamu Bankalarına Yönelik Bir Araştırma”, **Yüksek Lisans Tezi**. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Kütahya, 2007

Ekren, Nazım. **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No:282, 1986.

Elosegui, Pedro ve George Pinteris. **Privatization , Foreign Entry and Bank Risk in Emerging Banking Systems: Evidence from Argentina**. University of Illinois at Urbana – Champaign, Eylül 2002.

Erdönmez, Pelin Ataman. “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı 68, 2009.

Erol, Hayriye Meltem. “Dünyada Ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi Ve Türkiye’de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması”, **Yüksek Lisans Tezi**. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006

Eroğlu, Nesrin. “Türk Bankacılık Sektörü Temel Sorunları ve Çözüme Yönelik Düzenlemeler”, **Yüksek Lisans Tezi**. Niğde Üniversitesi SBE, Niğde, 2006

Ertuğrul, Ahmet ve Osman Zaim. **Türk Bankacılığında Etkilik (Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz)**. Ankara: Ünal Ofset, 1996.

Gündüz, A.Yılmaz. “Türkiye’de Bankacılık Sektörü, Sorunları ve Çözüm Önerileri”. Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. Cilt:17, Sayı:3-4, 2003,

Karakurt, Rıza. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye ve Türkiye”, **Yüksek Lisans Tezi**. M.Ü Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Ana Bilim Dalı, İstanbul. 2007.

Kaynarcalı, Ayşe. “Gelişimleri, Özellikleri ve Katkılarıyla Yabancı Bankalar ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Yabancı Bankalar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para- Banka Anabilim Dalı, İstanbul,1992

Kazgan, Haydar. **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk Bankacılık Tarihi**. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, t.y. 1997

Keskin Ekrem, Melike Alparslan, Emre Alpan İnan. “**Türk Bankacılık Sektörü**”. TBB Türkiye İktisat Kongresi Raporu, Bankacılar Dergisi. Sayı 49, 2004.

Kızıllöz, Burcu ve Yurdağül Ceran. “**1923-1933: Cumhuriyet ve Ulusal Bankacılığın Doğuşu**”. Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi.Sayı 30, 1991.

Kibritçioğlu, Aykut. “Küresel Finans Krizinin Türkiye’ye Etkileri,” **Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslam’daki Algılanışı**. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı. 24/09/2010, ss. 12-21.

Kocabaşoğlu, Uygur, Sak, Güven, Sönmez, Sinan, Erkal, Funda, Gökmen, Özgür, Şeker Nesim, Uluğtekin, Murat. **Türkiye İş Bankası Tarihi**. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Aralık 2001

Kocaman, Berna. **Finansal Piyasalar (Kurumlar, Teknikler ve Araçlar)**. Siyasal Kitabevi, 2004

Oksay, Serhan, “Türk Bankacılık Sisteminin Gelişiminin, Dünya Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi ve Günümüzde Yaşanan Yapısal Sorunların Tespiti: 1908-1980 Dönemi”. **Banka Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**. Sayı:1, 2003

Öcal, Tezer. **Türk Banka Sistemi**. Ankara:Emel Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti,1973

Öçal, Tezer ve Ö.Faruk Çolak. **Para Banka**. Ankara: İmge Yayınevi, 1988.

Özakdağ, Serap. “Yabancı Sermaye, Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yabancı Sermayeli Bankalar”, **Yüksek Lisans Tezi**. Marmara Üniversitesi, Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilimdalı, İstanbul, 2009.

Özdemir, Timur. “Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma”, **Doktora Tezi**. İstanbul Üniversitesi, SBE, İşletme Anabilimdalı, İstanbul, 2007.

Özelmas Ekrem. **Devletçilik ve Türkiye’deki Tatbikatından**. İstanbul: Yeni Desen Basımevi, 1963

Özer, Seda “Yabancı Bankaların Tercih Edilmesindeki Faktörlerin Analizi”, **Yüksek Lisans Tezi**. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enst, İşletme Eğitimi Anabilimdalı, Ankara, 2008

Pamuk, Şevket. **Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi**. İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Sy.73, 2003.

Parasız, M.İlker. **Para, Banka ve Finansal Piyasalar**. 5. Baskı. İstanbul: Ezgi Kitapevi Yayınları, 1994

Starr, Martha A ve Rasim Yılmaz. “Bank Runs In Emerging Market Economies : Evidence From Turkey’s Special Finance Houses”. **American University Washington DC Department Of Economics**. Working Paper Series : 2006/08, Mayıs 2006 <http://www1.american.edu/cas/econ/workingpapers/2006-08.pdf> 22/11/2010

Şahin, Hüseyin. **Türkiye Ekonomisi**. İstanbul: Ezgi Kitabevi, 2002

Şahözkan, Burak Cem. **Banka Birleşmeleri**. Türkiye Bankalar Birliği Yayın No : 233, y.y., Temmuz 2003.

TBB. “Avrupa Birliği’nde Mali Bütünleşme ve Türk Bankacılık Sektörü”. **Bankacılar Dergisi**. sy.39, 2001

TBB, “Bankalar Kanunu Karşılaştırması”, <http://www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/bankalar/IV.%203182%20sayılı%20Bankalar%20Kanunu'nun%20Karşılaştırmalı%20Tablosu.doc>, 08.12.2010.

TBB. “Bankacılıkta 40. yıl”. <http://www.tbb.org.tr>, 01/01/2011

TBB. “Bankalarımız 1997”. <http://www.tbb.org.tr/v12/1997.asp>, 06/01/2011

TBB. **Bankalarımız 1998**. İstanbul: TBB Yayın No:210, 1999

TBB. **Bankalarımız 2003 Kitabı**. İstanbul: TBB Yayınları, 2003.

TBB. **Bankalarımız 2008 Kitabı**. İstanbul: TBB Yayın No: 264, 2009.

TBB. **Bankalarımız 2010 Kitabı**. İstanbul: TBB Yayın No: 276, 2011.

TBB. “Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2001”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı:42, 2002.

TBB. “Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2004”. **Bankacılar Dergisi** Sayı:51, 2004.

TBB. Türk Bankacılık Sektörü. “Türkiye Bankalar Birliği’nin 2004 Türkiye İktisat Kongresi Raporu”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı: 49, 2004

TBB.“Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2005”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı:55, 2005

TBB. “Türk Bankacılık Sistemi 2009”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı 73, 2010.

TBB. “Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri”
[http: www.tbb.org.tr,](http://www.tbb.org.tr/) /İstatistiki Raporlar/Banka,Şube,Personel Bilgileri/Aralık 2004,
15/11/2010

TBB. “Türkiye Bankacılık Sistemi, Seçilmiş Rasyolar”,
[http: www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr/) / İstatistiki Raporlar / Seçilmiş Rasyolar / 2007 , 15/11/2010

TBB. “Türkiye Bankacılık Sistemi, Üç Aylık Bankacılık Sektörü Bilgileri”
[http: www.tbb.org.tr](http://www.tbb.org.tr/) /İstatistiki Raporlar/Üç Aylık Bankacılık Sektörü Bilgileri/Eylül
2010, 20/11/2010

TBB. “**40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi.**” İstanbul: TBB Yayın
No:207,1998

TBB. “**50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye ‘de Bankacılık Sistemi
1958-2007’.**” İstanbul: TBB Yayın No:262 Kasım 2008.

“T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 1999 Tarihli Niyet Mektubu,
http://www.hazine.gov.tr/duyuru/sb_turkce.htm, 15/12/2011

TCMB. **Finansal İstikrar Raporu.** Ankara, 2006

TCMB. “TCMB’nin Oluşumu ve Tarihsel Gelişim Süreci”,
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html>, 26/11/2010

Tekeli, İlhan ve Selim İlkin. **Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama
Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.** Ankara : T.C.M.B , 1981

Tezel, Yahya S. **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950).** 2. Baskı.
Ankara: Yurt Yayınları,1986

Tokgöz, Erdinç. **Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi.** 4. basım. Ankara, y.y. , 1997.

Uçarkaya, Sinem. “Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü”,
Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi. T.C. Merkez Bankası, Bankacılık ve
Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 2006.

Ulutan, Burhan. **Bankacılığın Tekamülü.** Ankara, 1957.

Uygur, Ercan. **Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri.** Türkiye
Ekonomi Kurumu, 07.04.2001, s 23.

Yayla, Münür ve Türker Kaya, Yasemin ve Erkmen, İbrahim. **Bankacılık Sektörüne
Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, Bankacılık Düzenleme ve
Denetleme Kurumu.** ARD Çalışma Raporları. No: 2005/6, 2005.

Yazgan, Teoman. **Türkiye’de Bankacılık**. İstanbul: Reklam Yayınları Sy.33, 1973

Yazıcı, Zeynep. “1900-1923 Dönemi: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e”. **Uzman Gözüyle Bankacılık**. Y.7, Sy. 30, 2000

Yıldırım, Oğuz. “Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları“. 2003,
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTERGI/Ocak 2003/istikrar.htm>.(10.05.2011),

Zarakolu, Avni. **Cumhuriyet’in 50.Yılında Memleketimizde Bankacılık**. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:61, 1973.

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/1582bankacilik_kanunu.pdf.
11.01.2011

http://www.bkm.com.tr/istatistik/pos_atm_kart_sayisi.asp, 28/03/2011

<http://www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/5472/5472.doc>. 05.04.2011

http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/banka_listesi.asp 07.04.2011

<http://www.vakifbank.com.tr/earastirma/Banka10yillik.doc>, 15/01/2010

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200606/haziran2006.pdf>
15/09/2010

<http://www.e-aso.org.tr/html./TUR/asomedyamayis2005/forummayis2005>,
20/11/2010

<http://www.tbb.org.tr>, 11/01/2011

[http://www.tbb.org.tr/net/donemselTBB/IstatistikiRaporlar/Banka_Sube_ve_Personel_Bilgileri / Aralık 2008](http://www.tbb.org.tr/net/donemselTBB/IstatistikiRaporlar/Banka_Sube_ve_Personel_Bilgileri_Aralik_2008) 10/01/2011